

810.09

ANDREŽA UPISĒĀ

---

---

**S**TUDIĒĀS un **S**  
**S** KRITIKAS

OTRAIS SĒRĶUMS



A. ĢORĶA  
ISDEWUMS

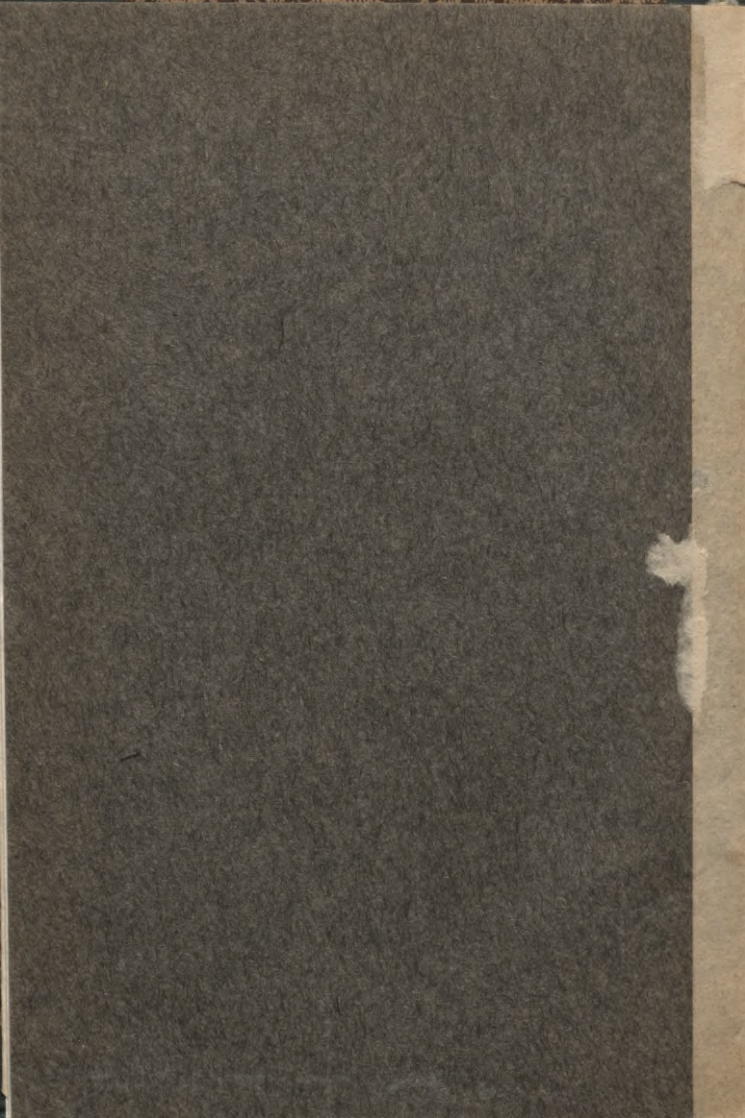
---

---

RIGĀ 1912. Ģ.  
MĀKŒĀ 45 K.

---

---



14. B

810.09

1- 84. B

Andreja Upišča

# Studijas un kritikas

=====  
Otrais sējums

Rigā, 1911.

U. Goltā izdevums.



а

Inv 57-2.797

60.

56

ПРОВЕРЕНО  
1949 г.

V

V



---

Drufats pec B. Baumana, Riga, Suvorova iela 14. — 5500.

---

## Par augstako isgļihību.

Par augstako isgļihību parasti sauž to, ko zilwekam sneeds schahda waj zita augstaka mahzibas eestahde. Isgļihība, par kahdu es sche gribu runat, pawisam zita-das dabas. Bet pirms es sahku par to, pahris wahrdds jaaisnem ari ta sauktā skolas isgļihība. No pagastskolas sahkot, ar uniwersitati beidsot, wisas skolas pehz sawa darbības weida un noluhkeem loti lihdsigas weena otrai. Skolas dabiskais usdewums ir skolot, mahzit; parasti mahza tas, kas wezaks un gudraks, mahzas jaunafee, kam masak sinaschanu. Jo pamatigak mahzekli peesawinas sawa skolotaja sinaschanas, pehz sinameem preekschraaksteem eerobeschotas, eefahrtotas un sistematisetas, jo labak skola ispildijuse sawu peenahkumu. No ta redsams, ka iffatra skola un iffatra skoloschanas metode wispirnā un galwenā kahrtā iseet us atminas wingrinaschanu. Skolas panahkumi gandrihs pilnigi atkarajas no ta, zif labi tai padewees attihstit sawu audseku wairakuma atmiņu. Kaut ari atminas wingrinaschana leelā mehrā noteef gluschi mehaniski, tatschu nebuht newar apgalwot, ka itin wiss skolas darbs buhtu tihra mehanika. Zilweka garigā buhtne nu reis ir tif komplizeta, ka newar winā aiskert weenu stihgu tā, ka zitas lai neskānetu lihds; newar wingrinat atmiņu tā, ka neerošinatu ari zitas dwehseles spehjas, peem. patstahwigu domaschanu, gribas stiprumu, entusiasmumu u. z. Tatschu ka jau teikts, „leeta“ pār wisam leetām skolā ir un paleef atminā. Semakā un widejā

fkolâ mahzefteem japeefawinas, t. i. jaatminas wijs tas, fo muhfu laifôs atfihst par katram isglichtotam zilwekam nepeezeeschamu. Augstfkolâ fchi wispahrejâ normalisglichtiba fajarojas profefionelejâ, atfewifchki-arodneeziškâ. Eihds fchim par augstaki isglichtotu zilweku fauza to, kas wis-pilnigaki peefawinajees fawu fpezielâ aroda finafchanas, fâ: inſcheneeru, ahrſtu, adwokatu, mahzitaju, walodneeku. Wiſa garâ, fareſchgitâ fkolu ſiſtema ar winas wehl garako un fareſchgitako finibu un finafchanu programu, ir ikweenas kulturwalſts dabifki nepeezeefchama parahdiba. Modernâ kultura ir neſkaitamâs noſarês tif diferenzeti iſſmalzinajufês, fa newar iſtikt bej leela pulka augſti mahzitu arodneeeku. Modernee rafchoſchanas weidi un ſozialâ ſtruktura praſa, lai ſchee arodneeſi katrs ſawâ weetâ pahrfinatû wiſu to, kas winu arodôs ſakrahjees no pat zilwezes pirmlaifeem. Jo pamatigakas un plaſchakas ſahdam finafchanas, jo weeglaſ winam iſturet konkurenzi modernajâ ſaimneeziškâ dſihwê, fur wiſam, un ari arodneeziſkai isglichtibai ir tif mainu prezes wehrtiba. Uo ta ari tad nahſ, fa muhſlaiku augſtſkolâ mahzijufchees arodneeſi pahrwalda tahdus milſigus finafchanu krahumus, no kureem weenteeſigam, maſmahzitam zilwekam galwa eet rinki. Kreetns ſirga weſums iſnahſ no tam grahmatâm, fo ſakalis galwâ zilweks, ſahſot no pagafſſkolas, beidsot ar augſtſkolu. Bet auſtſkolas isglichtiba wehl naw augſtakâ isglichtiba. Ue tapeh3 naw, fa wiſâm ſkolâm, augſtakajâm fâ ſemafajâm, ahrſahrtigi dauds truhfumu. Es negribu runat par tahdâm nebuſchanâm, fâ atminas pahrpuhleſchanu un ſkolenu garigu nomoziſchanu newajadſigâm, wezâm miruſchâm walodâm, chronologiſku ſkaittu wirknêm, fauſâm religiſkâm formulâm un panteem. Ja wiſu to iſmeſtu no ſkolu programas un tajâ weetâ liſtu fo zitu, praktiſki noderigaku, zilweka garigu attiſhtibu weizinoſchaku, ari tad ſkola nebuhtu

spehjiġa žilwekam sneegt augstafo isgħitibu. Wiſidealakà un pilniġakà ſkola to neſpehji. Skola, ari augtakà, ir tiſ preekſchdarbs, ſagatawoſchanàs, pirmà pakahpe uſ ihſtu isgħitibu. Jhſti isgħitots žilwekſ ſtahw winpus ſchauràs, pehž ſinamas programas waj ſiſtemas eekaltas ſinaſchanas, winpus ta fonwenzionelà, wiſpahrppeenemtà, kaſ leelajam wairumam leekas nepeezeeſchams waj nu kà ſpeziels, labakais lihdſeklis maiſes pelniſchanà, waj kà neapſtrihtams modes praſijums. Uſſina par ihſto augstafo isgħitibu naw weža, ne ari wehl populara. Wiſpirms ta raduſès žilwekòs, kaſ tapuſchi gurdeni no fonwenzionelàs modernàs kulturàs, papreekſch apatiſſi pret to, pehž dſihwi opoſizioneli. Pamaſam wina eekaros ſew aiſween plaſchakas un plaſchakas aprindas, pate iſweidoſees plaſchaka un pilniġaka, lihdſ beidsot tiſs par žilweziſkàs kulturàs wiſpahreju augstafo wehrtibu. Sewiſchi gruhti winai buhſ eekaknotees pee mums, latweeſcheem. Latweeſcha daba gruhti ſapratis un uſnems augtakàs isgħitibas ideju. Latweetis pa latkam ſtipri konſerwatiws, winam ahrſahrtiġa zeeniba pret wiſu kaſ ofižiels, tradizionels un noſtahwejees. Semneezikſi-maſgruntneezikſà un ſemneezikſi-piſſoniſkà kulturàs apſinà daudſ, pahraſ daudſ materia-liſma elementu, un tee rada dabikſu teekſmi uſ augtakò arodneezikſo isgħitibu, kà wiſſekmigako lihdſekli naudas pelniſchanà. Naw ſen wehl atpakal tee laiki, kad awiſès drukaja gari garos behru aprakſtus par ženſoneem-tauteeſcheem, kaſ ar leelu uſjihtibu iſgahjuſchi augtas ſkolàs un eenehmuschi augſtu ſadſihwes ſtahwokli. Saprotams, apſinigi un freetni iſpilditam peenahſumam ir beſ teeſchà panahſuma ari wehl wiſpahriġa noſihme kà tiſumikſi audſinatajam paraugam un eeroſinatajam. Bet ſchajà ſinà augſti mahžitam eerednim, adwokatam waj wolodneekam naw wairaf ſwara, kà, teikſim, labam amatneekam, kaſ apſinigi un ruhpigi ſtrahdà ſawu darbu, kà ſabrikas

strahdneekam, kas ar sawu smago darbu ustur sawu dsimtu un sawus behrnus isaudsina par kreetneem zilweeem.

Spezialisjeta, fausi arodneeziska isglichtiba fashaurina zilweku, padara wina weenpusigu. Weenpusiga dasas sinatne iswehrschas scholastika un pedantisma. Muhslaitku materialistiski-techniskajam progresam it sewischki imanenta tendenze zilweku wina isglichtiba un darbâ spezialisjet, istaitit no wina masu, bet wisos sikhumôs pilnigu, sawam usdewumam pilnigi peemehrotu ratinu leelajâ fareschgitajâ ruhpneneziskas raschoschanas mechanisma. Bet zilweka zilweziska buhtne pehz sawas dsiki eedsimtas dabas newar pilnigi norintees tahdâ pasiwâ aroda lomâ, tihras mekaniskas regulam padota un kalpinata. Itweens dsihwaks, garigi wairaf attihstijees zilweks, zenschas laukâ no sawa pasiwâ aroda stahwokla, teezas apsinigi aptwert wisu to mekanismu, furâ winam ispildama sinama loma, winsch grib lihdsstrahdat pee pascha mekanisma buhwes, lihdsdomat par wina konstrufziju, tadeht zenschas laust wezâs normas un taitit jaunus, sawai zilweziskai apsinai un kulturas fajuhtai wairaf peemehrotas, zenschas weidot to, kas wina paschu un wisu weido. Garigi atmodees zilweks raujas laukâ no faitibas un eerobeschojumeem. Kam stipri attihstits prahts un kritiska domaschanas spehja, tas paleef par pehtneeku un isgudrotaju un rada dsihwei un attihstibai jaunus wehtibas. Tee ir geniji, kas ar spehzigu roku falausch dsihwes flehgtu lofu, paplaschina ruhpneneziskas raschoschanas lihdsfekus un weidu. Bet iffatrs jauns isgudrojums, zilweka brihwâ gara produkts, fâ par ironiju, padots tai paschai tendenzei: faitit zilweka brihwo garu nebrihwibâ, mekaniska kalpibâ. Loks ap zilwezi gan plehschas aisween plaschaks, bet tomehr weenmehr ir un paleef loks. Sinama nepeeseschamiba, sinami nenowehrschami peenahkumi, sinama wajadsiba weenmehr ir un paleef. Absolutas brihwibas



naw. Bet kulturā filosofija raħda, ka taħdas zilwekam preeksch wina laimes nemaš ari newajag. Wajadšiga tikai relativās brihwibas atšina un dšihwa nenorimstoschā zenschanās peħz tās un peħz tajā eespeħjamās pilnibas. Ķweenā zilwekā diħgli ir likta teekšme peħz zilweziskās pilnibas. Ķkatrs zilweks no dabas, neatkarigi no školas, wina isglišhtibas un šadsihwes stahwokla, šinamā meħrā ir kulturā peħtneeks, kas šawā kaħrtā meħgina isprašt šadsihwes meħanizmu, atrašt wina žentralo špeħku, wina logiku, un to ispašinis meħgina darit uš wina šinamu eespaidu, meħgina to šinamā meħrā paklaust sem šawas gribas. Zilwekam naw eespeħjama un peeejama augštaka un šweħtlaimigaka apšina par to, ka ari wiņšch darijis šawu eespaidu uš zilwezes wispaħrejša liktena weidošchanu, ka wiņšch palihdsejis radit tās šadsihwes normas, kurās pats dšihwo. Šchi apšina ir zilweka dšihwes, ženteenu un širdsapšinas weeniġā šankšija. Ta ir ari augštakās isglišhtibas weeniġā meħraukla.

Te tuhlin teek redšama augštakās isglišhtibas šabeedriškā daba. Ta wisgaram dibinas uš šakareem un atkaribu, kas atšewiščkam zilwekam pret wispaħribu un wispaħreju kulturdšihwi un tās tendenzi. Pilniġi weens par šewi zilweks nespeħj ne atšihšt šawu leelako zilwezisko peenahkumu, ne ari to peepildit, t. i. wiņšch newar tikš pee dšihwas, impulsiwās augštakas isglišhtibas. Jo pateeska isglišhtiba naw tikai šausā šinaschanā, bet ari gribā un eespeħjā. Augštakās isglišhtibas pamatōs ir ta atšina, pee kuras šawōs gala šleħdseenōs nonahkuschas wišas tikumiskās teorijas un tikumiskū mahžibu sistemas, — ka indiuidis newar dšihwot weeniġi ar šewi un par šewi, ka egoizms šašchaurina un šamaita zilweku. Egoizms ir ta pate aklā škopulibas ilušija, kas nedriħštš palihdset žitam, tadehšt ka nesajehdš, žišt augliša ir šawštarpejša ispalihdšeschanās, nesajehdš, ka manta wairojas, ja wina laišč

apgrošibā. Augstākā tikumiska isgļihtiba, tāpat kā politiska ekonomija prasa, lai daļa zilweka buhtnes tīktu laista sabiedrībā apgrošibā, lai ar daļu ņewis un ņawas buhtnes wiņšch ņakustu kopā ar wiņas zilwezes dšihwi (Gijō). Bet kā wislabak un ņekmigak strahdat wispahribas labā, nenodarot warmahzibu ņew un ņawām dabiskām teešibām? Augstaka isgļihtiba ar modernās ņinatnes un filosofijas gala ņlehdseneem atbild, ka wispahribai der tikai tas, kas palizis par ihpahchumu atņewischām zilwekam, ka tikai tas pawairo zilwezes kulturas wehrtibas, kas dšimis, isaudšis un attihstijees ihpatnejā indiwidā. Wiņš, ko wiņšch daritu peespeests, waj pret ņawu pahrlēezibu un gribu, atteezibā uš wīnu pahchu ir leelakais, neattaišnojamaķais noseegums, un atteezibā uš sabiedribu — auglis pee nokaltuņcha ņara, ķam bes laika janokriht un jaņapuhst. Tadeht augstakās isgļihtibas pamata prašjums ir ņawas zilweziņli-garigās personibas wispiłnigakā isweidoņhana. To wina ikkatram zilwekam usstahda par dšihwes galweno isdewumu. Uzim redšams, žil tahlu augsti mahziti arodneeki no augstakās isgļihtibas-dakas darbīneeku profesionelais, amatneeziņķais ņaņchaurina zilweku, pamaņina wina personiskās wehrtibas, ihpatneju zilweku nowelk niweletā, nolihdšinatā wispahribā (Som-barts). Žilweks, ķurā pamodusēs augstakās isgļihtibas jaufma un zenschanās pehž tās, dšihwes speests nodarbotees ar ķahdu amatu, neņauj wiņu ņawu garu eespeest ņchaurā profesijas rahmi, bet weenmehr zenschas harmoniski attihstit wiņas ņawas gara ņpehjas, ņawas kreeťnakās eedšimtās ihpahchibas. Wiņšch eenihst to, ko parastā nosihmē ņauj par isgļihtibu, bet kas pateesibā ir tikai waj nu amata isweiziba, waj no ahreenes peesawīnatas ņinaņchanas, tāpat kā wiņšch eenihst ķailo ņinaņchanu ween, ķam par pamatu naw dšilņch eekņhejs pahrdšihwojums. Wiņšch ņin, ka neweens zilweks naw tikai preekņch ta, lai

zauru muhschu dsihtu naglinas sahbakapapehdi, waj dseltenam pogam schuhtos swahrkos deen deena sehdetu pee aprakstiu papira grehdas. Weenmehr un wisur winsch mefle wisu weselu zilweku un preezajas par ta ihpatnejibu. Winsch neprasa tif dauds pehz ta, fo kahds zilweks dara, kahda weeta winsch ir un fo winsch sche spehj, bet dauds wairaf pehz ta, kas winsch ir. Amata peenahkuma freetna ispildischana ween winam neimponè, ja winsch reds, ka ais tàs zilweka dsihwà buhtne panihfufe. Winsch wehrtè zilweku pehz ta, kahds tas ir kà zilweks sawa wiskopiba, kà organiski isauguse un isweidota personiba.

Jr daschas nepahrprotamas pasihmes, waj zilwekam ir augstakà isglihtiba, waj winsch, masakais, zenschas pehz tàs. Pate redsamakà ir ta, ka ihsti isglihtots zilweks nekad nejuhtàs deesgan isglihtots. Winsch war buht deesgan pahrtizis, deesgan zeenits, tifai ne deesgan isglihtots. Paschpeetiziba, pilniga apmeerinaschanàs sewi un ar sewi ir profesjonelas, arodneeziskas, ne augstakàs isglihtibas raksturà. Isglihtotam zilwekam arweenu ir fo strahdat pee sewis, pee sawas ihpatnejàs dabas iskopschanas un isweidoschanas leelakà pilnibà. Winsch nemihl apdulinatees sausa darba weenmulibà un atkal isflaidetees tuffchi trofshainà bursmà. Winsch mihl weentulibu, jo ta zilweku speesch us eeksheju konzentreschanos un pahrdomaschanu, mihl dabas dsihwibu un skleistumu, kas rahda tuhstosch zelus us sawa eekshejà zilweka padsilinaschanu un iskopschanu. Wispahri wihu peewelf un waldsina wifs, kas pats dsihwibà dwaško un dsihwibu rada. Kà dsihwu un darbigu zilweku wihu wisweeglaf pasiht dsihwè un sakaròs ar ziteem zilwekeem, it sewischki tur, fur pa laiskam parahdas zilweka intimakà daba un stiprakàs teeksmes. Kaut ari isglihtots zilweks wispirms un wiswairaf ruhpejas par sawa pascha personibas iskopschanu,

tatschu egoists winsch nekahdâ finâ naw. Ne tapeh3 ween naw, ka winsch ari zitam noleezas gaismu un saules siltumu. Winsch nem dsihwu dalibu pee zitu zilweku preekeem un behdâm, ja reds, ka tur kas salokfnejs un dsihwibas spehjigs lauschas us ahru. Deh3 sawas ihpatnejas dabas winsch newar buht skumji refleksejoscha nespehziga dwehsele. Winau peewelf dsihwiba ar winas besgaligajeem noslehpumeem, ar winas sehkleem un dsilumeem. Winsch ar wisu buhtni atdodas dsihwam, salojoscham, radoscham, seedus un auglus dsenoscham darbam, un fargas tif, lai darbs nepaliktu nedsihws, par apdulinoschu, moku pilnu nastu, kas dsihwu zilweku nospeesch, newis pazef, atswabina un isdailo.

Bet tee ir augstakâs isglichtibas wispahrigee wilzeeni. Un wispahrigee wilzeeni, zil tipiski un skaidri redsami tee ari nebuhtu, tâ nespehj raksturot kahdas buhtnes eeffschejo dabu, kâ pahris reljefi isjeltu sikhumu. Zilweku wispahri un augsti isglichtotu zilweku sewischki wisdsikaf ispasihstam wina dsihwes intimakajôs momentôs, kas pazef un rahda winau ihsto dabu. Tahdôs momentôs, kas ir wispahrigi, kas isaug no wispahrzilweziskâs dabas teeksmem un tomehr sawâ noskanâ ir tipiski indiuidueli. Tahdus redsam it sewischki mihlestitâ un dsimtas dsihwê. Tâ wisgaischaf top redsams, ka augsti isglichtots zilweks wispahz zenschas iskopt sawu personibu, tomehr ne schauri egoistiskeem, bet wispahrigeeem noluhkeem.

Par mihlestitibu augsti isglichtotam zilwekam tahds eeffkats: Daschôs wilzeenôs mihlestitiba parahdas weenada tâ pee semakeem, kâ augstakeem radijumeem. Tatschu wisumâ zilweks ari sche eenem sawruhpu stahwofli. Dsihwneeks ar sawâm dsihwes interesem weenmehr ir weentulsch. Upfahrt winsch reds waj nu few naidigus spehkus, waj lihdselkus apmeerinat sawas wajadsibas. Wina dsihwei ir tif weens mehrkis, un tas ir winsch

pats Mehš redsejām: zilweka atteezibas pret ahrpasauli pamata wilzeenōs loti lihdsīgas dšihwneeka atteezibām. Kas zilweku pazel pahri dšihwneeka stahwoflim, ir (Kanta formulētais) prahta sledseens, ka otru zilweku nekad nedrihkt isleetot par lihdsēkli šaweem noluhkeem, bet ka us to jasklatas kà us neaisteekamu buhtni, kurai pašchai šawi mehrki. Otru zilweku tà usluhkt ir isglihtota zilweka morale; otru zilweku tà šajust kà šew lihdsīgu buhtni ar šawām teesibām — ir mihlestiba. Mihlestiba ir ta, kas ahrpus mums rada muhšejai lihdssteesīgu dšihwi, wina ir tilts no weenas personas us otru, wina rada mums apkahrt radneezišku pašauli. Pee dšihwneekeem tehwišch redš mahtitē un mahtite tehwinā tikai lihdsēkli šawas dšimuma teekšmes apmeerinašchanai. Eihds ko ta šasneegta, tee išschēiras kà gluschī šweschi. Wehšis tuhlin pehž tam zensčas šawu mahtiti apehst, tahdā mehrā wišch to tura tikai par lihdsēkli šawu eegribu apmeerinašchanai. Pee wairak attihštiteem kustoneem un masaf attihštiteem zilwekeem ari dšimuma mihlestiba parahdas dauds šmalkakā formā. Turpreti pee augsti isglihtota zilweka meesīskais til zeeschi weenots ar garigo, ka katrai šisīskai teekšmei auschas zauri pšichiskā. Tāpat kà mehš nespehjam eedomatees tikai zilweka sejas ahrejās formas bes wina rakstura eekšchējās atspulgas, tà wišch nesaprot teekšmi pehž ahrejā zilweka ween, kas lihds ar to nebuhtu ari teekšme pehž zilweka dwehseles. Ar wahrdu šafot, mihlestibā augsti isglihtots zilweks zenschas eemantot wišu otra zilweka personu winaš indiwiduelajā šawadibā un harmoniskā weenibā. Wišch grib, lai šchi dwehsele winam tiftu tiftat tuwa, šaprotama un nepeezeeschama, kà wina pašcha. Bet ja nu šchi otrā dwehsele winam til tuwa un mihla, tad dabiski rodas wehleschanās ari pašcham tapt no winaš tāpat usnemtam, šajustam un pahrdšihwotam. Tās pašchas šlahpes, kas zilweku dšen

ſcho otro buhtni pilnigi, tà ſafot, uſſuhft ſewi, rada ari  
 wehleſchanos paſcham ar meeſu un dwehſeli pahrlēetees  
 winejā. Un ſchahdā ſeeweetes un wihrefſcha buhtnes  
 pilnigā, harmoniſkā ſaweenojumā atrodams mihleſtibas  
 idealais kodsols. Tas ari noteiz iſglihtota wihrefſcha un  
 ſeeweetes kopdſihwes ſaturu un formu, weenalga, waj ſchi  
 kopdſihwe ir brihwas weenoſchanās reſultats, waj ſinamu  
 dogmu un tradizionelu paraſchu ſankzioneta. Ja iſgliht-  
 tots zilweks iſwehlas tahdu kopdſihwi, tad ne tadehl, ka  
 to wehlas wezaki waj apfahrtnē, ne aiſ materieleem  
 aprehſineem un labumeem, bet tadehl, ka wiſch ſajuht  
 garigu wajadſibu peh; tās. Tahdā idealā kopdſihwē  
 garigajām, pſichologiſkām teekſmēm ir pahrsvars un  
 wadoſcha noſihme. Kahdā weidā un mehrā tas wiſs  
 noteek, atkarajas no katra atſewiſchka zilweka ihpatnejas  
 dabas (Keiſerlings). Iſglihtotu zilweku laulibai ir zaur  
 un zauri indiuiduels rakſturs. Ta naw diwu zilweku  
 juridiſks ſaweenojums, kà to wehletos paſtahwoſchās ſa-  
 beedriſkās normas, naw morales jautajums, kà to  
 gribetu fonwenzionelā tiſumibas apſina, ta naw ari ſugas  
 wairoſchanas eeſtahde, kà to walſts intereſes praſitu —  
 wina wiſpahr naw ſaut ſas gataws, ſeu noteikts un  
 noregulets. Ta pate ir problems, ko katrs atſewiſchks  
 zilweks atriſina par ſewi atſewiſchki un preekſch ſewis.  
 Ta naw neſas tradizioneli nodibinats, nekufstigs un nekuf-  
 ſtinams, ta ir kà ſalokſnigs, augoſchs ſtahds, ſas lihds  
 muhſcha galam aug arweenu kupaſs. Pahri juridiſkajām,  
 ſaimneeziſkajām, moraliſkajām un fiſiſkajām iſglihtotu  
 zilweku laulibā ſahw garigais. Pār wiſām leetām ga-  
 rigās intereſes. Diwi zilweki weens otru padara garigi  
 bagataku, ſmalljuhtigaku, pilnigaku, palihds weens otram  
 pazeltees augſtakā attihſtibas paſahpē (Erneſts Schurs).  
 Protams, newajag ſapraſt tà, it kà ſchahda lauliba buhtu  
 kahds brihniſchſkigs ſenomens, pawiſam beſ ekonomiſkeem

un ziteem ifdeenas atributeem. Uri ſche diwi zilweſi war buht weens otram praktiſſi leelakais un labakais palihgs, wineem war buht behrni, nahkoſchee ſabeedribas lozekki un fugas turpinataji. Jaſaka pat, tikai ſche wiſs tas war parahditees ihta zilweziſka pilniba — taiſni tapeh3, ka tas te rodas ka gandrih3 neapſiniga blakus parahdiba, bet galwenais ir un paleef diwu zilweku garigas teekſmes, diwu dwehſeku ſlahpes weenai peh3 otras un peh3 augſtakas garigas pilnibas, kas aiſſneedsama tikai weenai otu pabalſtot, weenai zaur otu ſchlihtotees, augot un iſglihtojotees. Bet dſimtas etikai neiſbehgami jaapſtahjas pee behrnu audſinaſchanas jautajuma. Uri mums tas janostahda augſtakas iſglihtibas gaima, jaluhkojas, ka wiwu atriſina augſti iſglihtots zilweks. Redſejam: ſawas perſonibas iſkopſchanu wiſch ſtahdija wiſu uſdewumu preekſchgalâ. Uri atteeziba uſ ziteem zilwekeem wiſch ſchaja ſinâ newar buht ſchaurſirdigaks, nenoleezigaks. Winam newar buht ſirſnigakas wehleschanas, ka iſaudſinat no ſaweem behrneem ihpatnejus, patſtahwigus zilwekus. Schaja ſinâ wiwa wehleschanas eet ſchlehrſu lihdiſchinejâs audſinaſchanas metodem. Eihdi ſchim, ta ſkolâ ka mahja, audſinaſchana ka katrs zits praktiſks darbs teef iſdarita peh3 programas. Meh3 jau redſejam, ka ſkolâ ir rakſtita programa, peh3 furas teef mahzits, atminâ eekalts. Ur rakſtito mahziſchanas programu ſaiſtas nerakſtita audſinaſchanas ſchablona, peh3 furas pee3deſmit waj wehl wairaf behrnu ar pee3deſmit daſchadeem rakſtureem un daſchadam ſpehjam un teekſmem teef loziti un apgraiſiti peh3 weenada mehtra. Skolu audſinaſchanas metodes fleedſochais nemoralifkums jau pahraf tahlu paſihſtams, lai par to ari ſche wehl ſewiſchki runatu. Bet ari lihdiſchinejâ mahjas audſinaſchana pa leelakai daſai dibinata uſ aplameem prinziſpeem, uſ neſapraſchanas un nezeenibas pret behrna ihpatnejo dwehſeli. Paraſti tehws zenschas iſau-

dfinat dehlu pehz eespehjas few pašham lihdsigu. Kas  
 winam pašham patihk, par fo winsch interesejas, us fo  
 dšenas, to wifu winsch gribetu dehlâ peeredset diwlfahr-  
 tejâ mehrâ. Sawus šadsihwes eeskatus, sawu tizibu,  
 sawu politifko pahrllezibu winsch zensčas ari dehlam  
 peepotet un eeaudfinat. Wisaugstakâ mehrâ laimigs  
 šajuhtâs tahds tehws, ja winam isdodas no dehla isau-  
 dfinat sawa pašcha pilnigu koptju. Protams, daschôs  
 gadijumôs pareiša ari šahda audšinasčanas metode,  
 proti tad, kad „ahbols naw tahlu kritis no ahbeles“, kad  
 dehlâ eedšimusčas tehwa tipifšakâs dabas šawadibas.  
 Bet deesgan gruhti buhs atrašt diwu, kurnet weenadu  
 zilweku; pa leelakai dafai zilweks pehz sawas dšitakâs  
 dabas tahlu atšškiras no zilweka. Pašaules rakštneezibâ  
 ir milšums stahstu par konfliktēem starp wezakeem un  
 behrneem, starp tehwu un dehlu, un šcheem mahššlas  
 rakšojumeem loti daudš dšihwes pateesibas! Wajag tif  
 eedomatees to laikmetu, kad auga tehwi, un šcho, kad  
 jaug dehleem. Kaħda milšiga pahrgrošiba pa šcho  
 starplaiķu notifuse šadsihwes eefahrtâ, pašaules atšinâ,  
 tifumibas eeskatoš — wišâ politifkâ, šainmeezifkâ un  
 garigâ pašaulē! Augsti isglihtots zilweks nekad nezentifees  
 sawu dehlu isaudset par sawa pašcha ehnu un atbaļķi.  
 Wisleelakais, winsch wahrdoš un darbdoš — wišâ dšihwē  
 dos sawam dehlam pilnigas, neapejamas, nepakaldarina-  
 mas ihpatnejas personibas paraugu. Isglihtots zilweks  
 šaprot, ka wispahrl audšinami ir jehri un kumeki, bet  
 zilweka behrnam jalauj wairak pašham augt. Audšina-  
 ščanas weetâ winsch šazis; behrna ihpatnejas, organifkâs  
 dabas, behrna dwehšeles iskopššana. Winam nenahķš  
 prahtâ tradizionelais audšinataja-dahršneeka usdewums —  
 apgraišit, israut, israwet, stahdit. Sinams, jaunu koziku  
 war leekt un greest pehz patifššanas, us jauna stumbra  
 faħdu laiķu augs wišs, fo uspotēs. Bet isglihtots



zilweks neatfihst nekahdas wispahrejas mehrauldas ari audfinafchanas etikâ, neatfihst nekahdu wispahrigu laba un fauna fchablonu. Bet atfihst winsch, fa katra zilwezifka daba ar fawu fpehku un wahjumu, ar fawâm dahwanâm un nepilnibâm ir fâ tahda fawâ wifumâ un ihpatnejibâ zeenama fâ daschadigâs, fawâ daschadibâ neaprobefchojamâs kultureas weizinataja un paplafchinataja. Ne uf to jazenschas, lai ifaudfinatu un ifdrefetu pehz eefpehjas wifus zilwekus garigi weenada iffkata un weenada wideja garuma, fâ nesin preefsch kahdas augstas parades, bet uf to, lai ifkoptu katra atfewisfchka zilweka ihpatnejo garigo fpehku un fflaiftumu; jo tas pats fflaiftums ir dabâ un zilwekâ, un fâ tuhftots puku winu weido katra fawadâ seedâ, tâ lai katre zilweks par fawi teef ihpatnejs leels un dailfch. Garam ir tee laifi, kad katram zilwekam wareja preefschâ rakftit: tew buhs buht tahdam un tahdam, un kad katrai atkafpfschanai no dogmas burta draudeja fehrs un uguns. Mufhlaitku zilweks klaufas tif uf fawa pafcha organifkâs dabas — tew buhs waj nebuhs. Tadeht ifglihtotam zilwekam audfinafchanas jautajums ir indiwiduelas attihftibas jautajums. Preefsch fewis praftidams teefibu uf brihwu attihftibu un pafchnoteifkschanos, winsch fargafees fawu atfinu uffpeest fawam dehlam par neapgahfchamu pateefibu; winsch fargafees pehz fawa eefkata fcho waj to ifrawet no behrna dwehfeles, fcho waj to tai peepotet. Winsch wifpirmâ kahrtâ zentifees ifprast behrna dabas un rakftura ihpatnejibu un fawadibas, lai tad tâm peemehrojees nemanot fekmetu jaunâ zilweka faskanigu attihftibu.

Tâ tad dftlâ ihpatneja personifka kultura ir augftalâs ifglihtibas ifejas punktis un noluhfs. Uffkatiufchji winas galwenâs pafihmes atfewisfchka zilweka un wina dftintas dftihwê, praftim: bet kahdas atteezibas augfti ifglihtotam zilwekam pret ziteem, pret fabeedribu, fas

ahrpus wina? Augschâ jau reis mineto papildinot, fazifim: zil sawadi tas pirmâ azumirkli ari neifklaustos, bet dsina us augstako isglichtibu us sawas personas wis-puseju iskopschanu un isdaitofchanu, isaug taisni no dsifi-zilwejistâs, sozjalâs kopsajuhtas, no solidaritates apsinas, no zilweka sabeedrifkajeem instinkteem. Egoists ir zilweks pawisam bes isglichtibas, schours un fels, weentulis, weens ar sewi un sawâm sabeedribai naidigâm dsinâm. Isglichtots zilweks ir individualists taisni tadehl, ka atsinis, ka tikai kâ tahds winsch war buht sabeedribai ihiti noderigs lozeflis. Wiseem wina darbeem, tâ pascha personas kultâ kâ dsintas dsihwê un behrnu audsinaschanâ, sozjalu simpatiju noskana. Ta isaug no atsinas, ka zilweks naw tif mehna sklaidra dsihwes un kulturâs atwara, so uhdens pehz patikas nes un mehtâ, iszet un gremdê, bet gan pascha uhdena organiska dafa, pileens kopâ ar ziteem, no fura fastahwa atkarajas wisa atwara kustiba un wirseens. Ustina, ka winam pascham spehks kulturâs wirseenu sinamâ mehrâ grosit pehz sawas gribas, dabifsi dsen winu saweenotees ar ziteem weenkopibâ gribâ un spehkâ. Tâ tad isglichtots zilweks ir ari sabeedrifks zilweks, scha wahrda dsifi idejistâ nosihmê. Winsch newards buht kâ akmens dsihwas straumes widuzi, kam weena alga, waj putoti wilni winam pahri schlahzas, waj salas glotas ap winu sawelkas aisdambetâ atwarâ. Dsihws un darbigs winsch augs un attihstisees lihds ar wifu dsihwi.

Mehs waram sche dot tif augsti isglichtota zilweka dsihwes nenobeigtas fonturas, waram iszelt tif daschus momentus no wina dsihwes, apgaismot daschu atsewischku raksturisku pantu wina garigâ sejâ. Wisas wina buhtnes plastisku tehlu isweidot sche naw eespehjams, warbuht, naw ari wajadfigs. Jo galu galâ meh's ari waram tif uftwert wispahrigâs linijas, kamehr galigi isweidošana

atkarajas no latra atšewiškā zilwēka pašča. Ēekas, jau no wiša šazitā buhs noprotams, ka školās šinasčanu ween, un lai ta ari buhtu augstškola, nepeeteek. Tas, ko škola šneeds, ir wispahrejs, objektīws, famehr augstakā isglihtiba pehz šawa ihpatnejakā rakstura tipiski subjektīwa, indiwiduēla. Sinatne par šewi ir objektīwa, pilnigi neutrāla, tā tad wiņas ween nepeeteek zilwēka augstakā isglihtibā. Tatschu tepat mums janobihda maldigais eeskats, it kā šinatne, kas iskopj tīkai zilwēka logiško domaščanas špehju, buhtu pawišam bes etiška špehka, bes jebkašda eespaida us zilwēka raksturu, juhtām, gribu — us wišu wiņa zilweziški dšihwo, radoščo buhtni. Wišas pīrmatnejās reliģijas, kas isauguščas no zilwēka elementarāšajeem dšihwneeziškeem juhtu ešekteem, bailēm, šīnkahribas, apbrīhoščanas u. z., ir šewi eetwehruščas ari pīrmatneja zilwēka dabas un pašales ispratu — winejo, behrniškō, wehl tīk dihlī atronoščos šinatni. Naw taišniba leekuligajeem teologeem, kas weenā mutē apgalwo, ka šinasčanaī neesot špehka. Wišas zilwēka garīgās špehjas stahw zeeščā nedalamā šakarā, naw tahdas, kas buhtu tīkai ahreenes ispratas lihdsēklis, un tahdas, kas tīk eeskējais dšinejs-raditajs špehks. Tīk wišas wiņas kopā istaiša zilwēka dšihwo organišmu, wiņa ihpatnejo radoščo dwehšeli. Jhstai šinasčanaī ir milšigs špehks, wiņa zilweku wed kā uslezosčaj šaulei preti, nekauj winam nomalditees mahutizibas miġlā un nesinas purwā. Pat šinatnes waditajs špehks teek diwkahrsčs, kad wiņš zilwēkā paleek ari par raditaju špehku. Kas nu ir tas burwju lihdsēklis, kas wišu eedšimusčo, neis-kopto un wišu nedšihwo, šauso, atšewiškō, ko brīhwa doma un atšina no ahreenes ušnem, zilwēkā atdšihwina, šakaufē, isweido par kultureli radošču, špehzigi ihpatneju zilwēka peršonibu? Ta ir mahškla. Mahškla ir weeni-gais zekš us augstako isglihtibu. Mahškla ir subjektī-

wakà stary wiseem zilweka dwehseles spehju isteiksmes weideem. Tadehl isfopt sawu ihpatnejo personibu, no-  
 flukt pee augstakàs pilnigakàs atsinas mihlestitbâ, dsimtas  
 dsihwê, behrnu un wezaku atteeksmês, eespehjams tikai  
 mahkflas peedsihwojumu un pahrdsihwojumu zekâ. Wifs  
 skolâ un sinatnikâ pehtischanâ eeguhtais noder tif par  
 materialu, par skeletu, kam weenigi mahkfla peeschkir  
 weselu daiku weidu. Mahkflas raschojumu dsilais etisklais  
 eespaids uf zilweka attihstibu un dsihwi fen jau atsihts.  
 Bet naw wehl peeteekofchi atsihts schi eespaيدا absolutais  
 swars, schi mahkflas, kâ weenigàs ihstàs zilweka audsina-  
 tajas un augsti isglihtotajas nosihme. Seelais wairums,  
 no mahkflas schajâ sinâ gaida teeschus, war fazit, prak-  
 tiskfus eerosinajumus, aifrahdiyumus, padomus — wahrd  
 safot, tihru pedagogiju drusku maskotâ weidâ. Augstakai  
 isglihtibai neder schi mahkflas primitiwâ forma, bet gan  
 winais augstakais weids. Ur idejiskfu fajuhsmu, tehlos  
 un tehlojumôs, glesnâs, stahstâ, dsejâ, un musikâ eeweiz-  
 dotu, mahkfla isglihto zilweku, padara winu redsigaku,  
 dsirdigaku, fajuhdigaku un zilwezigaku. Mahkfla ir otra  
 faule, kas spihd pâr pasauli un zilwezi. Wina ir spo-  
 schaka, karstaka un brihnischkigaka no abâm; naw tahdas  
 seemas salas, ne tif beesu mahkonu, kad wina neredsetu  
 un nesilditu zilweku. Mahkflas faule naw ari tif ween-  
 aldsiga un neitralla kâ otra, kas spihd pâr labo un sauno,  
 pâr kweeschuum un pâr nesahlêm. Wina attihsta un  
 isweido to, kas dsihwê un zilwekâ tas kreetnakais un  
 skaitakais — ne wina wainiga, ka ar winas wiltojumeem  
 un pakaldarinajumeem teek tikdauds grehkots pret indi-  
 widuelu un sabeedrisku tikumibu. Tikai lihds ar atsinu  
 par mahkflas dsilako buhtibu un usdewumeem, radàs  
 fajehga par augstako isglihtibu, par zilweka ihpatnejas  
 personibas nosihmi un isfopschanu. Tikpat swariga loma,  
 kâ zilweka individualitates attihstibâ, mahkflai zilweku

ņabeedriškās kopfajuhtas radīšanā. Māhķļa ir ņoziala  
 pehķ ņawas iņzēļņanās motiweem, pehķ ņawa uņdewuma  
 un ņawas buhķibas. Ihķta māhķļa neķad nepaleeķ  
 ņinamas perņonas waj ņinamas profesķijas ņhaurā loķā;  
 winas weenotajs, beedrotajs eespaids eet pār wiķu ņa-  
 beedriškās dķihwes ņareshķgito ķonstrukķiju, tuwinadams  
 zilweķu zilweķam, apweenodams wiķus zilweķus weenā  
 kopeķā brahķligā zilweķes ņaimē. Wiņaugstakās māhķķlas  
 emozķijas ir ņozialas dabas. Tās paplaņķķina un padķi-  
 ķina zilweķa indiwiđuelo dķihwi, neņķķirami un neatrau-  
 jami ņaiņtidamas to ar wiķas zilweķes dķihwi. Ja  
 iņgļihķtota zilweķa prahtam ņinatne atķķahķ zeku uņ muh-  
 ņhķigās brahķķķlas kopdķihwes ņemi, tad augķti iņgļihķtota  
 zilweķa dwehķeli māhķķļa ķā uņ ehķģla ņpahrneem neķ  
 turpu.

---

— P e e ķ i ķ m e. Autors juhķtās ņpeeķķis atķrahķdit, ķa tagad  
 winķķ wairs neatsihķķt ņawu agrako, augķķheķā apķereķumā iņķeķtko  
 eeķķatu par atķewiķķķla indiwiđu lomu ķulturas attihķķibā.

## Mahtes walodas psihologija.

Ar pirmtautisko laimetu saņkot, mums ahrfahrtīgi dauds rakstīts par mahtes walodu. Winejōs labajōs laikōs walodas jautajumeem pat bij eerahdita goda weeta — tuhlin aij archeologijas. Un tagad atkal tee saņk ustraukt un ilgi nodarbinat muhsu awischneezibu un inteligenzi. Walodneeku mums wairaf kà jebkahdu zitu sinatnes arodneeku. Un tomehr, ar wisu to es gribu apgalwot, ka mahtes walodas sajehgums pee mums wehl loti neflaidrs un schaudigs. Wehl wairaf: par mahtes resp. tautas walodu dauds runadami un dauds par dauds rakstidami esam un wisà kopumā paleekam deesgan netautiska tauta. Pahrwahzoshanas un pahrfreewoshanas laimetus pahrdshwojushi, tomehr sawas tautibas apsinā un walodas sajuhtā nebuht neesam kà uguni pahrfaufets un tihrits selts. Retas inteligentas personas un dsimtas atskaitot, ihstas tautiskas apsinas truhkumu ar pilnu teesibu waram pahrmest wischaurakajām un wisplafchakajām aprindām. Tautiska apsinā! — sawads nowasats salkanums rodas mutē to isrunajot. Uzis aismeedzas kà pee desmit gadu putekleem pahrklahtas grabaschu gubas peedurotees. Bet zekā uf kulturu, sawas garigas mantas rewidejot, newaram ari te paet garam. Te noslehpts pats smagafais afmens muhsu nahkotnes garigās kulturās ehkai.

Tautiska apsinā un mahtes waloda — schos abus apshmejums parasti mehds isrunat weenā laidā. Bet fur wīnu kopsakara punkti, fur wīnu noschkirschanās linijas, tas wehl pawisam sajuhts un neapgaišmots. To wisi sinam: parastafais, elementarafais weids, kahdā parahdas

dšihwa tautiška apšina, ir mahtes waloda. Ja latweešchu dšimta muhs ušrunā šwešchā walodā, tad it dabišti špreešcham, ka tautiška šajuhta te šwešcha. Te truhšt dšitakas šaprašchanas, ka hda nošihme ihsti mahtes walodai dšimtas un atšewišchka zilweka dšihwē. „Patrioti“ domajas upurus nešufchi, „tautu“ aplaimojufchi, ja pašchi runā mahtes walodā un šaweem behrneem to mahza. Nešaprot, ka beš mahtes walodas wiņu dšimta buhtu tiš dšimtas kari-fatura un wiņi pašchi beš kulturelas nošihmes pašaulē un wišpahrigā zilweku šabeedribā. Wiņi wehš dšihwo archai-škajōs eefštōs, ka waloda ir tiš lihdseljis elementarako išdeenas jehdseenu apšihmešchanai, nepezeefchams starpi-neeks weikalīšōs šakarōs starp intelligenzi (ahršteem, ad-wofateem un mahžitajeem u. z.) un tautas plašchako datu — tā tad galwenā kahtā tikai ekonomīšs faktors, no-šihmīgs un eewehrojams tikai šwarigā materielas ekšistenzes jautajumā. Sinams, te wajadšigs peefawinatees mahtes walodu tikai winas primitiwakās, weenfahršchakās formās un pee tam pušlihds mechanīški — tā, kā mahzas kuru katru šwešchwalodu. Walodas išpašihšchana un peefawī-naschanās winas dšitakā buhtibā, winas filogenetiški-weh-šturiškā dabā, winas šihkakās un leegakās noškanās un winas pšichologiškā nošihmē meerigu širdi teef atštahta walodas mahkšlineekeem, rakštneekeem, dšejneekeem. Šif gan buhs to, kam jel maš ušaufufe jaušma par walodas dšitako nošihmi! Starp muhšu walodneekeem naw mašums taħdu, kas raksta jau waj pus zilweka muhšchu. Bet wišs wiņu darbs, gandrihs beš išnehmuma, šaitas ar wa-lodas ahrejo, mechanīško, laika gaitā redšami konstrueto datu. Šchis konstrukcijas dšili šlehptee pšichologiškee un šoziologiškee žehloni palīufchi nemaniti, neišpehtiti un ne-apgaismoti. Ortografija — šchajā wahrdā karajas lat-weešchu walodneeki un wiņu darbi. Walodneeku=ortografu mums waitraf ne kā wajadšigs; walodneeka pšichologa

— neweena. Ta ir šawadas kulturelas pawirščības sīhne... Šchis masais rakstinsch war tīf eekustinat, un apmeerinat interešī par walodas dšifako buhtibu — par mahtes walodas pšichologiju.

Moderna walodas sinatne runata apmehram tā: waloda nebuht naw tīf mečanisķs lihdsēklis zilweka weenfahrschako domu un elementarako šajuhtu isteikšmei. Ta ir dšihws, smalks instruments, ko pa ilgeem gadeem wahrigi noškanojuse tautas ihpatneja daba. Walodas škanu, formu un kombinaziju šareschgitā daschadibā škan wiša wehsturiskā pagahne. Tautai pa daschadām politiskās un šaimneeziskās pahrwehrtības šasēm štaigajot, ari waloda lihds-pahrwehrtusēs, lihdsišweidojusēs, kā tautas zeeschānu un laimes šajuhtu isteizeja un attehlotaja. Jhsti walodas prateji walodā špehj usrahdit wišu tautas wehstures zehleenu nepahrprotamas pehdas. Katram inteligentam modernas kulturelas zilwekam jaispasiht šawa un šawas tautas wehsturiskā daba. Un tas šchimbrišcham eespehjams weenigi lihds pašcheem pamateem nodšifinotees tautas walodā. Tautas wehsturiskā rakstura un tautas walodas pamatiga ispasihšchana naw eespehjama daliti, katra par šewi, bet weenigi wiņu organiskā kopšakaribā, weenu ar otru šalihdsinot un apgaismojot.

Bet preeksch ka šchi dšifakā walodas praschana? Šai šwehtkōs un šwinigōs šarihkojumōs aisgrahbtu un waldsinatu tauteschus daiškanigām runām? Šai apleezinatū šawu miħlestibu us tautu, lai usšwehrtu šawas tautības atšihšchānu šwešchineeku preekschā? Ar to gan warbuht drusku padšifinatos, bet ne racioneli pahrgrositos tautiskā laikmeta un tautisko epigonu eeskats par mahtes walodas nošihmi. Uē! Šekā us augstako kulturu walodai daudš leelaki un nopeetnaki usdewumi.

Wišs, tā tad ari kultura šawā beigu rezultatā, dšimst no attihstīta, ihpatneja indiwida. Šai rastos kul-



tura, wispirms jarodas ihpatnejas dšhwibas spehžigeem indiwidueem zilwekeem. Tā galu galā nofkuhstam pee tihri pedagogiska jautajuma: kā isaudsinat spehžigu nahkotnes zilweku, spehžigas kulturas raditaju un reprezentantu? Kā tauta, tā katrs atšewišķšs, pee wīnas peederīgs zilweks ir sinama gara wehsturiska un šaimneeziska prozesa gala produkts. Wīna organiska daba ar wīnas spehku un wahjībām, ar wīnas teeksmēm un apatiju papamāšām isauguše, attihstijusēs un nodibinajusēs sem sinamu sozjalu un pšichologisku eespaidu šwara. Šchi organiska daba kā filogenetiski-biologiķšs mantojums, masakais pa daļai, eedšimtibas zekā pahreet no paaudses paaudšē. Jo ja tā nebuhtu, tad nebuhtu arī atšewišķku tautu un atšewišķšas tautas rakstura. Šan audšinasčanai eespehšjams sinama rakstura attihstibu nowadit wairak uš šcho waj to puši, bet neespehšjams pilnigi isfkaušt dabas eedšimtos dihgkus, waj eedehtit tur pawišam ko jaunu. Tapehž arī modernā pedagogija atšakas no iluštjām školās un ar šinamas morales propagandu isaudset kaħdu noteiktu zilwezes tipu, ja wīnu nepabalša wišas apkaħrtnes šaimneeziskais un garīgais attihstibas wirseens. — Wišs, tisko šajitais, šahw nešķširamā šakarā ar mahtes walodu. Redšejām: katra atšewišķša zilweka ašinīs (organiska dabā) guš wīna tautas wehsturiskā pagahtnē. (Walodas jautajumā, domaju, waram runat par tautu, kā nedalitu weenibu.) Šai behrna organiskās dabas dihgku augšchanu weizimatu pareiši dabiskā wirseenā, lai no behrna isaugtu pastahwīgs indiwidueels zilweks, ne garīgs kroplis, wīna audšinatāja kopija, waj zilweka šchema, wīna attihstibu weizinot jaišwehšlas dabiski pareišee lihdeķķi. Zilweka dwehšeles augstakā spehja, kas wīnu pazek par walduneeku dabā, ir waloda. Walodai attihstotees un zaur walodu behrnā attihšta wišas zitas spehšjas un ihpašchibas, kas šakarā ar domāšchanu, juhtām un gribu. Waloda ir tas kardi-

nalais mesgls, kur šateļ un šaseenas wišu zilweka eedsimto spēhju un teeksmju sīhkafee pawedeeni! Bet atminotees, kas wišs no wehsturiskās un psihologiskās pagahntes man: tots guļ behrna dwehsele, šapratisim, ka šchis šnaudoščās spēhjas war usmodinat tīkai tās walodas škanām, kam šchi pate wehsturiskā un psihologiskā pagahntne. Pahrtulkojat jel weenu weenigu latweeschu tautas dšeesmas pantiu kreewu walodā un tad paluhkojat, kas tur palizis no dšejas. Un ikweena zilweka dwehseles ihpaščibu komplekts tatschu ir wismaigakā, wisnianšetakā dšēja! Kā bahra behrns meerigi nomirst šweščas mahtes rokās, tā behrna dwehselei japanihkst, ja no masatnes us wiņu runā šweščā walodā. Bes mahtes walodas janonihkst wiseem teem wahrigakajeem dihgleem, kas isaugušchi wiskraščh-naki rotā katru zilwezisku buhni. Škatrai tautai ir milsums ihpatneju nojehgumu, juhtu un šajuhtu, kam welti meklet apšihmejumu šweščā walodā, tapehž ka ta usauguse žitadā wehsturiskā un psihologiskā atmosferā. Kā musikas instruments isdod škaištu melodiju tīkai prateja rokās, tā behrns war attihstitees par spēhžigu indiwduelu personibu tīkai tad, ja wiņa eedsimtās spēhjas eerošina us attihstibu un šaščanigi un sistematiski pabalsta ščajā attihstibā. Redšejam: te weenigi spēhžigā ir — mahtes waloda. Behrna dšitakā, ihpatneji eedsimtā daba dšird tīf, ja us wiņu runā mahtes walodā — preeščš šweščas walodas wiņa paleef kurla un kā pusmeegā. Sinams, widejo, mehreno puhla zilweku war isaudšinat každā walodā tīhkas. Bet puszilweks nedrihkst buht nahšotnes zilweka un kulturās ideals! Tīf no pilnigeem, indiwdueli spēhžigeem zilwekeem war isaugt spēhžiga kultura.

Tā luhkojotees mahtes waloda paleef par leelu, dšiku pehtijumu preeščšmetu. Šai eerošinatu prahtus un širdis preeščš ta, nekaitēs wehl atgreestees un pakawetees

pee tās barbariskās neapšūnības un brutalās nesapraschanas, kas pee mums wifur manama atteezibā uf mahstes walodu.

Wisnezeenigafā nowahrta mahstes waloda teef listā no muhsu „inteligentajām“ schkirām. Tur mahstes walodas prinzipu tāttni min kahjām. Kur mahste un tehws prot pahri sweschwalodu, tur teef eeskaitits kà kas par fewi saprotams, ka behrnus no paschas masotnes lausa schajās walodās. Un wisbeeschaf mahza tā, ka wifu wehribu peegreesch sweschajām walodām, jo mahstes walodu, to jau wini sinaschot tā kà tā. Tehws atminas, kahdas puhles winam bijuschas ar sweschwalodu mahzischanos skolā, un naiwā nesapraschanā domajas loti gudri darijts, nowehrsdams šaweem behrneem schis puhles. Schahda tehwa ideals ir sems, zaur un zauri materialistisks. Sawu dehlu winsch audsina par weikalneeku, par karjeristu — un schahdeem dsihwes usdewumeem peeteef ar mechanisku walodas praschanu un sweschwalodām. — Wina godkahriba ir schaura, sika un schabloniska. Ja winsch spehtu pazeltees idealafā godkahribā un plaschakā skatu rinki, tad winsch wehletos pār wifām leetām, lai wina dehlam attihstas dsili zilweziska un noskanota daba. Tad winsch nekahrotu peeredset dehlā omuligu meetpilsoni, bet augsti attihstiti, ihpatneji indiwiduelu zilweka personibu, kas spehjiga lihdsstrahdat šawa laikmeta leelajā kulturalas darbā: wehletos to isaudsinat spehjigu un spehzigu ne tif tuhstoschus pelnit, bet wehl wairaf tos atdot labā leetā. Ar weenu wahrdu šafot, winsch mitetos šawa dehla atminu mechaniski apkraut sweschwahrdu wofabušeem, un ar desmitkahrt leelaku dedšibu puhletos ar mahstes walodu modinat un uf šafoksneju attihstibu eerosinat wina dabā eedšimtos dwehseles spehju dihgilus. Šif mas muhsu „augstakajā“ un widejā pilsonibā schahdas audsinaschanas inteligenzes, war redset no ta, šif mas eewehrojamaku

mahkflineeku un sabeedrifku darbineeku winas dewufchas. Te naw peemehrojama pafihstama frase, ka kultura fahkas tur, fur aifsneegta sinama materiela neatkariba un turiba, — pee mums wina taifni te beidsas. Mufhu pahrtikufe pilfoniba fawâ wifumâ pilnigi fahingufe un kultureli fterila guf rupja gariga materialifma walgôs. Ifnehmumi, fâ wifur tâ ari fche, tif apftiprina wifpahrejo. Semneeziba lihds fchim fchajâ finâ bij femes fahls. Tur behrni, ari bef wezafu prinzipielas pahrelezibas, aif dabifkas nepeezeefchamibas ween, mafakais lihds defmitam gadam nedfirdeja wahrda fwefchâ walodâ. Un kaut ari ta nebij glufchi tihra mahfes waloda, bet peegahnita dfeefmu un pahrtaru grahmatas germanifmeem, ta tomehr famehrâ dauds fpehzigaf fekmeja behrna dwehfeles augfchanas prozefu. Bet ari semneezibâ pamafam pahrfwaru nem rupji materialiftifkais „weeglas dsihwes“ resp. farjeras ideals. Pilfonibas ruhfa ehdas arween dfilafôs tautas flahudôs. Skolas ar latweefchu mahzibas walodu newar pafthwet. Urweenu wairaf peerodas fkolotu subjektu, fas weenfahrfchu wehftuli nemahf ufraftitt pareifâ mahfes walodâ. Laifs dsiht nofaunetees un wehl dfilaf apdomatees. Derigas ir fwefchwalodas, jo wairaf wianu prot, jo labaf. Bet mahfes waloda zilwefa attihftibâ ir nepeezeefchama fâ maife un uhdens.

---

## „Skaidra sirds' latweeschu rakst- neezibâ.

Rakstneeziba ir kâ sudraba spogulis, kur skaidri at-  
mirds tautas garīgā seja. Rakstneezibas wehsture, ta ir  
panorama, kas wehslam apluhkotajam scho seju rahda  
pagahjuscho laikmetu mainigâ daschadibâ. Zif daschadi  
mainigi ari nebuhtu schis sejas sikhakee waibsti, winas  
wispahrigais usfkats nemainas. Red sami pahrmainas tas,  
kas ikreis juhteligi atsauzas pret laikmeta atmosferu, pret  
laikmeta strahwâm un negaiseem, bet paleef tahds pats  
kam pamats tautas dsilakâ, ihpatnejâ dabâ. Tautas daba  
ari kulturas laikmetu mainâm un winu atspulgai rakst-  
neezibâ peeschkir ihpatneju nofrahsu. Protams, pamasam  
suhd atsewischku tautu raksturiskâs sawadibas, zeeschaf  
saflehdzas tautas weenâ kopejâ zilwezes saimê, bet schis  
safuschanas prozefs ir tiffo safihmejams pahredsamâ weh-  
sturiskâ laikmetâ, tas ir besgala lehns, warbuht pat muh-  
schigs. Uzmirkli wehl katras tautas garīgâ buhtne ir  
par sewi noschkirts, atsewischks tips; katras tautas rakst-  
neeziba ir atsewischka melodija wispahrejâ simfonijâ.  
Usmeklejojot un atsihmejojot tautas rakstneezibas tipiskos wil-  
zeenus, teef raksturota ari schis tautas garīgâ buhtiba.  
Analisejojot un dsilaki ispehtot scho galweno ihpaschibu weh-  
sturiskos un psichologiskos zehlonus, no tihras mahkflas  
eeloka nonahkam sabedriskas kulturas robeschâs. Mahk-  
flas kritika te teef par plaschako estetiski-etisku wehr-  
teschanas sistemu.

Latweeschu rakstneezibas sejas tipiskos wilzeenus naw  
eespehjams tif drihs un tif weegli saskaitit. Winas weh-

sturisfka panoramā wairaf tiif isflaidus sfati, bef organisfka fopfakara, bef eefsfhejas logifkas. Tas tapeh3, fa latweefcheem neefspeh3jama patftahwiga kulturaf attihftiba, tapeh3 fa winu dsihwe padota wifadām krafām nejauſchibām un pahrwehrtibām. Un latweefchu rafstneeziba pa ihfeem laifmeteem ſpeh3ti maina ſawu wirfeenu un iſſfkatu. Dafchu ſcho pahrwehrtſchanās un mainiſſchanās ſpeh3ju jau ari waram apſihmet par weenu no tautaf rafſtura un rafstneezibaf galwenajām ihpaſchibām. Tomehr pate galwenafā wina naw. Tā upe lihdsenumā pluhſt rahmi, bet krafh3ē putas kuldama ſchlafh3af, meerigā laifā lihdsena, bet wehtrā ſkreen krehpaineem wilneem. Euhfojameef un ſinam: ne winaf paſchaf griba ta — wina ſawu kraſtu, flintf un weh3ja warā. Latweefchu rafstneezibaf tipifſkaf, tā ſafot weidotaju elementu wifweeglaf uſejam, ja apluhfojaf rafstneeku atteezibaf pret tautu. Kreewu rafstneeziba nahkufe arweenu kalpot ſawai tautai. Latweefchu rafstneekf nahk ſawu tautu mah3it. Ihſtenibā gan ari mah3ot ſawā ſinā kalpot tautai, bet tomehr latweefchu rafstneekaf atteezibaf pret tautu ir pawifam ſawadaf dabaf. Latweefchu rafstneezibai (dafchu jaunlaifku mehginajumuf, protamf, atſkaitot), pawifam truhkſt dſilās dſihwās ſozialās lihdsjuhtibaf pret nabadfibā un tumſā pagrimufſcho tautaf wairafumuf. Latweefchu rafstneeziba ir ſargajufēf peeflauwet pee ſabeedriſkās ſtruktuuraf pamateem; ta nefad naw nolaidufēf dſiki lejā un tumſā, kur paſuhd wif, kaf tuwu tweramf un ſafneedſamf, kur jaluhfojaf tiif uf augſchu un peh3 ſwaigſnēm jawehro zelfch Latweefchu rafstneeziba arweenu luhfojufēf fā no kalngala; ſawā ihſtenajā buhtibā wina nepahrprotami ariſtofratiſka. Latweefchu pirmee rafstneeki bij mah3itaji. Simona Grunawa tehweife ir pirmaf latweefchu walodā drukataif gabalf. Weh3lako rafstneeku leelafā dala ſaſtahw no ſkolotajeem. Peh3 ſawaf iſglihtibaf un ſadfihwef in-

terefēm wini lihds pat beidsamam laikam pastoralo idealu sekmetaji un peekopeji. Uis to latweeschu rakstneezibas galwenais elements naw soziologiskais, bet aristokratiskietiskais. Tas naw idejiski atšwabinoschs, bet tautu un katra atšewischku zilweku šaista pee rokām un kahljām. Wispirms winsch zenschas tautu šaistit sinamu dogmu eelokā, kas kā tehrauda stihpa šawillta ap zilweka brihwo, augoscho domu, ap wina sinaschanas un pehtischanas un noleegschanas kahri, ap wina špehzigahajām zilweziskajām dšnām un eegribām — ap wisu wina dšihwo, augoscho individualitati. Un otrkahrt, latweeschu rakstneeziba tikuschī fargaja tautu no garigas atmodas, zentās wina noturet šabeedriskā pašwitatē, fur wis weena alga, fur nepasihst ilgu pehz teesibām un labakas nahotnes. Latweeschu rakstneeziba nekautrejās pabalstīt un idealiset rupjako egoismu semneeziskajā un maspilsoniskajā praktiskās eemantoschanas gahjeenā, ja tas tī palika nospraustās robeschās. Wina peemehrojās tautas praktiskajeem idealeem, pahrewehtās un pahrgrosijās lihdsi teem, bet nepahrgrosita palika winaš ustiziba dogmai un nodibinatai šabeedriskai normai. Ešpehju meerigam weifala darbam — tas wisōs laikōs ir konserwatiwa maspilsona un semneeka augstakais šabeedriskais prašjums; pilns wehders un meeriga širds — wina dšihwes ideals. Pee latweescha it fewischki meeriga širds. Latweetis pehz šawas filogenetiskās buhtnes un garigās audsinaschanas eespaideem ir liriskis juhtu, širds=zilweks. Juhtas, širds winam tahlu pahrswarā par prahtu un logiku. Winsch ir ari religiskis zilweks, tadehš ka religijai naw wajadsigs prahta un logiskas, wina operē tīkai ar širdi un juhtām. Širdsmeers ir religiskā zilweka dšihwes augstakais elaps; un to winam garantē religija — sinams, sem sinameem noteikumeem. Winsch garā nedrihst atkahptes no dogmas, un praktikā no wispahrpēņemtā un atšihā (jo nodibinajusēs religija arweenu ir

pastahwoschas sabeedriškās normas uftizamakā fardse). Kas fewi neapfinas grehka pret weenu, ne pret otu, tam firds šķaidra un meeriga. Tā tad meeriga firds ir ari šķaidra firds. Šķaidra firds — tas ir latweeschu patriarchali-pastoralās rakstneezibas nemirstigais motiws. Desmitemjadi islozits un warejets, wiensch tomehr wišos gadijumos peepatur sawu galweno nofrakšu. Wisšķaidrak un plastiskak wiensch isteizas Needras stahstā ar nemaslotu, atklahtu wirsrahtu: „Šķaidra firds“. Needra ir mahzitajs, semneezisks nazionalists, kā tahds wiensch wislabak spēhjis saweenot religisko dogmu ar nodibinajuschos teesibu un tikumibas fajehzu, weenu ar otu atbalstit un sankzionet. Wiensch wisnoteiktaki formulejis pastorali patriarchalās etikas pamata prinzipu. Needras minetā stahstā šķaidra firds personifizeta pagastwezakā Osolā. Tas reis is pagasta šķapja peesawinajees leelaku sumu naudas, lai buhtu ar ko dehlu isškolut. Japeemin, ka sahdšiba nenoteek aif weeglprahitibas, ne aif kahdas zitas rakstura wahjibas. Pawisam otradi: Osols apnemas tikai pehz ilgakas šchaubišchanās un dšilas pahrdomaschanas. Wiensch tehlots kā samehrā deesgan attihstits semneeks: jaunibā lasijis „Peterburgas Awises“, Jura Allunana, Waldemara, Beesbahrscha un Barona rakstus, eesilis preeksch sawas nospeestās tautas, domajis par winas pazelšchanu, zeetis sawu nodomu dehl. Eoti miglaini stahstā raksturoti šchee nodomi, naw redsams, zif winos ihstu ideali wispahrigu intereschu un zif šchauras pašchlabuma teekšmes. Bet tas mums ari masak no šwara. Galwenais tas, ka Osols weenmehr domā un runā par wispahribas labumu, nosog naudu lai isškolotu dehlu, un tas lai iswestu darbos tehwa jaunibas nodomus. Nosog tapehz, ka pahrelezinats, ka pagasta azumirška naudas saudejums buhs nesalithdšinami masaks, par to labumu, kas pagastam, wispahribai zelsees no wina par adwokatu isškolutā dehla. Utkal, atstahjuschi



pee malas Osola resp. Needras naiwo fautisfi-epigonisflo logifu, paturefim atminâ tif Osola pahrlleezibu, no furas ifaug dsina un spehfs noseeguma isweschanai. Tas ir zilweka eefschjâs, individualâs gribas spehju momentals un nejauschs usleesmojums. Bet pehz padaritâ noseeguma tuhlin nahf atslahbums, pagurums, dsila pŕichologisfa reakzija. Osolu sahŕ moztit firdsapŕinas pahrmetumi. Jlgus gadus winsch nihfti ŕawâ noseeguma apŕinâ un paschapsuhdseschânâ. Eoti simbolisfi winsch beigâs atŕihstas, ŕa wina noseeguma noslehpums lihdsigs tehwu tehwu stahstôs minetam mironim, ŕas beidsees nedabisfâ nahwê, un furam tadehf jaspokojas pasaulê, lihds ŕahds atrod wina faulus un tos kŕistigi neaprof. Ne ar pahtareem, ne ar labeem darbeem tas naw apmeerinams, weenigi kŕistigais eeradums te war lihdsset: jaatŕihstas, jaissuhds ŕaws pahrlahpums un jafanem par to pelnits ŕods. Kahda zita persona Needras stahstâ (ŕon Sahrens) meh-gina pasflaidrot ŕchahda latwisfka noseedsneeka problematisflo rakŕturu, aŕrahda, ŕa latweeti par dauds pagahŕnes eeaudŕis, ŕa winâ par mas atŕewisŕŕas gribas, ŕa winsch ŕawu noseegumu padara wairaf nejauschŕi, netihŕcham, ŕa pa ŕapni. Bet ŕchahds wispahreju ŕrasu ŕchanrâ eeturets pasflaidrojums tikai pa dafai isflaidro augŕschminetâ Osola un wina noseeguma dabu. Redŕejâm jau, ŕa Osols uf sahdsibu taŕŕidamees deesgan flaidri un nepahrprotami usstahdijis noseeguma jautajumu, ŕa winsch ŕawas ihpatnejâs logikas flehdseeneem nonahf pee apnemŕschânâs, ŕa par nejauschibu un ŕapni te newar runat. Sahdsibas spezialâ, praktisfâ puse Osolu interesê dauds masaf („ŕa pa ŕapni“), nekâ etiŕfâ. Wina preeŕschâ ŕchahda tikumisfka dilema: sagt, un tâ aissneegt ŕawu dsihwes augstako nodomu, waj atmetŕ wisu un tif paturet flaidru firdi. Tajâ azumirklî winsch apnemmas pirmo, bet stahstâ gaisŕi un nepahrprotami rahdits un teifts, ŕa ir aplam flausit ŕawai pahrlleezibai,

sawai individuelai gribai, ihstenibâ, sawai intimakai firds-  
 balsij. Jo waj tad mihlestiba uf dehlu, kâ sawa dšimuma  
 un sawa leelakâ dšihwes nodoma turpinataju naw zil-  
 wezifkas firds dabifkâ, spehzigakâ, dšina? Waj dehlu  
 puzekâ pametis, sawus muhscha idealus noleedfis un  
 faminis, Osols nebuhtu apgahnijis sawu fšaidro firdi?  
 Ur kategorifku nè uf to atbild Needras stahsta wispah-  
 rejais risinajums. Zilweka individuelâ firds, fadšihwes  
 zihnas gruhakâ brihdî pamodusēs, preefšch wina ihstenibâ  
 nemas neekšistē; ta winam tif šapnis, nejaušchiba, azu-  
 mirkka aistraušchanâs, godfahriba, waj kas zits tamlih-  
 dšigs. Wina domatâ firds ta, kas nepahrtrauzamâ šakarâ  
 ar tâ šaukto pagahni. Naw gruhiti zaurredset šcha wahrda  
 fšchidrajai segai. Tur ir wezu wezâ baltifki-patriarchalâ  
 morale, ka naw ne noseegums, ne grehks noleegt sawu  
 pahrllezibu, sawus nodomus, sawu karstako eegribu, bet  
 grehks un firdsnefšaidriba atkahptees no dogmas un winas  
 šankšionetâs pastahwoščhâs teesibu un tikumibas normas.  
 Indiwiduela atkahpščhanâs rada firdsapšinas pahreme-  
 tumus, postu un nelaimi, bet apsoluta padewiba preefšchâ  
 rakštitam dod fšaidru firdi, meeru un swehtlaimibu. Tas  
 ir nodibinajuščhâs, ofzielas eekahrtas religifki-etifkais  
 prinzijs, kas te teef pazelts par zilweka šabeedrifkâs un  
 tikumifkâs pahrllezibas kategorifko imperatiwu. Ir wehl  
 dauds tautu, kas waj nu wišumâ, waj sawâ leelakâ dakâ  
 wišôs jehdseenôs, šajuhtâs un darbibâ teef waditas no  
 religijas. Uri latweešchi, bes šchaubâm, peeder pee tam.  
 Eatweešchu rakštneezibâ pastahwigi atkahrtots un warijets,  
 fšaidras firds motiws sawâ išškanâ ir tipifkas, dogmatifki-  
 religifkas grehka apšinas, grehka noščehloščhanas un  
 grehka atreebščhanas stahšts. Kur religija, tur indwi-  
 dualifmam naw weetas; tadehl fšaidras firds stahšts  
 arweenu ir stahšts par wispahrejâs dogmatifkâs waras  
 pahrafumu par atšewiščki indiwiduelo. Eihds-paščham

beidsamam laikam latweeschu rakstneezibā naw bijis weetas indiwiđuelai tikumiskai pahrleezibai, ne zilwefeem, kas dšihwotu un darbotos šchis pahrleezibas spēhkā. Šchajā sīnā rakstneeziba bijuse loti pareis latweeschu dšihwes atspogulojums. Te weegli war zeltees pahrpratumis. Naw jašaprot tā, it kà konwenzioneli dogmatiskā morale katreis stahwetu pretrunā ar dialektiski-sabeedrisfo, ne ari tā, kà šchi pehdejā sanfzionetu iffuru katru indiwiđuelas eegribas aktu. Naudas sahdšiba waj nu is kabatas waj šfapja naw attaišnojama ne ar kaħdu teesibu sajeħgumu, ne no kaħdas morales stahwofka. Bet mums šche interese ne tikdauds noseeguma juridiskā puse, kà wina pšichologiski zehloniske pamati. Tatschu newaram paeet garam weenai raksturigai parahdibai latweeschu šfaidras širds friminalistikā. Wišai reti kur religiski-dogmatiskais tikumibas prinzijs tā wišos šihkumōs atšihst un šwehta paštahwošchās teesibas un tikumibas normas, kà latweescha apsinā un sajuhtā un to ispaudejā latweeschu rakstneezibā. Pa dakai tas jau isprotams no pahrrunatā Needras stahsta. Bet latweeschu rakstneeziba, preeksch un pehž Needras, šchajā sīnā sneeds wehl tipiskakus paraugus ta pašcha šfaidras širds motiwa daschadās wariacijās.

Pehž sawa temperamenta miħkšaks, šcheħširdigaks, masaš tragisks, wairak optimists, wairak positifs moralists ir Sauleetis. Stahstā „Da purwu“ wišch pahrschkir Needras motiwu us diwām pusēm, atschketina par sewi abus kopsawihštos pawedeenus, demonstrē diwas širdis: šfaidro un nesfaidro. Tā tehlojums isnahk weenkahršchaks, pašcham wisneisglihtotakajam lasitajam pilnigi peeejams un šaprotams. Ubi tipi — melnais un baltais, jau pa leelu gabalu atschkīrami weens no otra, gluschi kà frantscha Hofmana jaukajōs stahstōs. Nesfaidrā širds, tas ir wezs šainneeks Šihlis. Tam netihkas atdot sawa mirušchā peedšihwotaja un radineeka atraitnei wišam

ustizetos tschetrus simtus. Skaidrā sirds — jauns saimneeks Seepa; tas sin par scho parahdu un tam nu buhtu jaleezina, ka Sihlis naudu atdewis. Sihlis ir latweeschu pastoralajā rakstneezibā loti eemihfots un pašhtams tikumiski negatiws tips. Kā wiensch tahds zehlees, no kureenes radusēs wina tikumiski samaitatā launā daba, tas paleef nesinams. Tikai tas parasti teef sinams, no fatras rindas, ka atbildiba par wina nekreetnibu kriht weenigi us wina pašchu. Un nekreetns ir tahds Sihlis zaur un zauri, neweena baltako plankumina winā naw — melns no galwas lihds papescheem. Usprahstigs un greisfirdigs wiensch ir wisleelakā mehrā, isweizigs un ismanigs — bet tas wijs, protams, eeskaitams wina launo ihpafchibu rubrikā, tadehl ka wiensch wisu isleeto sawu nekreetno noluhku šafneegschanaī. Ar leelu lihumu wiensch tuwojas šawam pawedinamam, ar leekuligu wehlibu, noloezibu un isleekofchos interesi preekšč ta idealeem. Wiensch nekautrejas lihdsjeklu iswehlē, ir gataws us wisa-deem solijumeem, wikinajumeem, pat us peedširdischanu un tā tahlak. Kā eekšcheene, tikpat „launa“ isskatas ari Sihla ahropuse. Tas pusmuhscha wihrs, prahwa auguma, ar tuflu seju un kuplu ruhsganu bahrsdu. Te wiensch sawu ruhsgano bahrsdu pirksteem bersedams gluhnoschi skatas, te peeleezees flusu tschuffst, te atwehles skati smejas, te atfal gluhnoschi skatas. Wina partners Seepa, protams, pilnigs kontrasts. Par bahrsdu nefas jauns zilweks, ka „wina wehja appuhsta seja isskatijs rihta krehslā loti nopeetna un šajufuschee mati stahweja ap galwu kā kupls wainags; rokas bij zeetas un lihds reewām šastrahdatas“. Schim zilwekam gandrihs us mata tahds pat kahrudinajums, kā Needras Osolam. Ja wiensch nodod nepateesu leezibu par labu kaiminam Sihlim, tad no ta par lehtu maksu eemanto upes lihzi, war nosufinat purwojus un eerihfot

dsirnawas. (Te wehl reis jaatgahdina, ka tee ir tipiffi needriffi plani, tikai, sinams, minimum weidâ.) Kahrðinajums ir leels. Seepa garâ redseja ne purwus, bet lihðsenus laukus, pa kureem wilno salas, kuplas druwus, un plawas ar kuplu, suligu sahli, kas kâ sehtin peesehta silganâm, sahtâm un baltâm pukem. Tur normali wairs nestahw pussabrukuschais schkuhnitis ar friju juntu, bet jits, jauns, leels ar schindeku juntu, kursch saulê balti spihð. Tas pusê jau ar seenu, bet plawâ tif wehl mafs gabals noplauts, ar laiku jazet wehl otrs schkuhnis. Kur agraf stahweja sakrupuschu kahrflu krumi, nu weena aif otras pazekas dseltenas meeschu un ausu kirpas. Smagi wesums pehz wesuma aiflihggo us kuhposcho riju. Un tur, smiltainu tihruminu widû pazekas jaunus ehkas. Plaschajâ gaischajâ dsihwojamâ mahjâ winsch eerihkojis preefsch sewis glihtu istabu — tikai preefsch sewis. Tur stahw galds pee loga, apfrauts grahmatâm un laifkrafssteem, pee seenas daschas glihtas glesnas. Un schajâ patihkamajâ faktinâ winsch eenahf, kad deenas darbus paweizis. Bet tur pee upites ruhj dsirnawas. Ihsteni te atmakfajas wina suhrâs puhles. Bet dsirnawas, jautri gaudodamas, solas dot wehl wairaf, wehl wairaf . . . Uhdens upitê preefsch pamasâm dsirnawâm nekad netruhfs, maleju ari nè, jo tuwumâ nekur nebuhs weegli aifsnedsamu dsirnawu — simti peezi tihras pekhas winam eenesis ilgodus. It sewischki schi eenesigo dsirnawu fata morgana Seepam nedod meera. Dafawejamees pee winas ilgaki, lai redsetu, kahdâs praktifkas fantasijas glesnâs pastoralâ laifmeta epigoni eeweido to, fo agraf sauza par tihro welna wiltu un kahrðinajumu. Bet tà kâ Seepam ir sfaidra firðs, tad, protams, eedsimtâ un eeaudsinatâ taisnibas mihlestiba un grehka bijiba sahlf winâ jihnu pret nejauschi ustraduschos paschlubuma kahri. „Aplaupit nabaga seewu un gaudeno bahreniti — kahda juhjiba un nekreetniba; Waj ta

nebuhtu blehdiba, ja wińsch fo ari tifaí noklusetu? Nejaufi . . . Bet zitadi Sihlis lihřřha nepahrdos, jau aif spihřtibas ween . . . Un nahřotnes bildes řahř nogrimt řa miglā. Behđigi, řalti un tufřřhi palifa fruhtis. Bet řa lai iřdara Sihřim pa prahtam. Řa lai eet talfā tahđā blehřřhu buhřřhanā? Palift par wiltigu leezeneeku, ufřrautees atraitnes lahřtus un bahrenites ařaras . . . Kauns par řewi pařřhu dřehlās đřiti dwehřřelē. Wińsch zeltu đřirnawas, bet atraitne raudatu un lahřdetu winus ar Sihři. Un fo domatu ziti zilweři par winu? Ko teiftu mahte, dabuřře wiřřu řinat? Un řa lai pats wehřřař řatiftu ar řewi?" — Žiti zilweři, mahte — ta ir ihřti latwiřřa tikumibas ařřina, řas newar iřtift beř beedeřřa un atbalřta ahrpuřřē? Ta katras elementarās, autoritatiwās tikumibas pařřime. Šřini ģadijumā to it řewiřřři wehřř pařřiřřo rařřturigais deus ex machina — ģadijums ar Ķeepas řalpu, řas tam atđod řawus řeřřđeřřnit rubřřus řa pilnigi ģodigam un uřřizamam zilweřam, un iřřřřir kriřři par labu řķaidras řirds ufwarai. Ķeepa atteižas no řaweem đřirnawu řařřeem, atteižas no netaiřřnas leezibas dořřanas un ar řawu teeřřam řķaidro řirdi paleeř netiřřā purwā ařmeerinats un laimigs. Wezajam Neifenam řahřřā „Kalnińřř un Đurińřř“ tahđa řķaidra řirds resp. neřķaidra řirds ir Đurińřř. Wina ģreřřa bildi Neifens iřřrařřojis ar ģluřřhi melnu řrařřu. No mahřřam iřđřihřs, wińsch nehmis, řařapajis pařřa řahđitās, řeđu pilnās ahbeles, nodedřřinajis pařřa zelto řlehřti, un beidsot ar nepateeřřu řwehřrařtu noleedřřis řawu nořeegumu. Neifens ne weenu azumirřķi neařřřahřas pee teem zehřřoneem, řas řřo zilweřu đřina uř nořeegumu. Winam ne jauřřmā nenahřř řaut žiř atwainot Đurinu ar to, řa tas daudř žeetis ja ari ne no řķaidri ģuridiřřřas, tatsřřu no nenoleedřřamas moraliřřřas netaiřřnibas, un řa řři netaiřřniba řawu đalu

to samaitajuse. Droschs un lepnš wīnšch bijis, luhk, ta galwenā, neatwainojamā ihpašchiba. Tadehkt ari peedo-  
 schanas wīnam naw. Ubi swehretaji pirktsti wīnam no-  
 tirpušchi, bahli un auksti kà mironim. Tuhliu pehž  
 noseeguma tumšcha beesā migla uskriht wīnam us azim,  
 aufis zelas ruhkšchana, kà juhras wīku bals breefmigi  
 kaukdama. Uj trihs mehnescheem wīnšch paleek ahr-  
 prahligš, bet usmodees šajuht neisteizamu schehlumu un  
 nomana, ka firds wīnam nomiruse. Un tad wīnšch dšihwo  
 kà ehñā, bes dšihwibas, dara šcho un to, runā, bet patee-  
 sibu runat un labu darbu darit wīnam nemihlas. Deewu  
 peesaukt wīnšch wairs newar, deewwahrdus dširdet ari nē.  
 „Man wairs naw schehlastibas“, wīnšch issauzas, „tikai  
 šodibas gaidišchana un uguns karstums.“ Tā leelkungam  
 šawus grehkus issuhdsejis, wīnšch atseet un kà Judafs  
 nobeidš šawu iskurtejušcho dšihwibu. Neikens ir ween-  
 fahršchafks un konsekwentafks nekā Needra. Wīnšch ir  
 ari rigoristigafks un neschehligafks. Needra šawam Osolam  
 šauj nobeigtees romantiskā nahwē, kur leelakā puse ir ne-  
 jauschiba un tik masakā apsinats pašchslepkawibas nodoms.  
 Neikena Purinšch un pats autors tik pašchslepkawibā  
 redš weenigo lihdsekli atratitees no neskaidrās firds  
 mokām. Ir šawadi un sīhmigi, ka taisni ewangelija  
 mahžibu fludinatajs nonahk pee šchahda flehdseena.  
 Ne masak stingrs un nepeelaidigs ir Pludonis legendā  
 „Grehka nauda“. Wīnšch teesā wehl ašchaf un bahrgaf.  
 Wina swejneeks Klaugis ismīsumā par to, ka seewa un  
 behni falkst un panihkt badā, nonem naudu juhrmalā  
 ismīestam mironim. Mironim tatschu laikam buhtu weena  
 alga, waj to aprof ar wīseem dukateem, waj bes. Weena  
 alga ari, waj tos panem waldibas eestahdes, kà pileenu  
 šawōs milsu traufōs, waj badā aismirees swejneeks, ar  
 ko laizinu pasteept šawu un šawejo dšihwibu. Bet reis ir  
 šajits: tew nebuhs sagt! un bauschku dewejs nepeeluhdšami



foda, kas to pahrkaphj. Uptraipitā sirds nekauj Klau-  
 gim meera. Winsch sahē dsert, dser trihs deenas un  
 trihs naktis no weetas, bet kà zeturtā deenā eedser pirmo  
 malku, tã sila uguntina isschaujas pa muti un pagalam  
 winsch. Bet ar to wehl naw deefgan. Uri pehz nahwes  
 winam wehl naw meera, kà spoku uguns winsch us ne-  
 labeem laiteem spihgo wezajā kapsehtā. Seewa un behrni,  
 lihds kà eehduschi pirmoreis par grehka naudu, tã wisi  
 leelās mokās nomiruschi. Un wina buhdinu, to pluhdi  
 aisrahwuschi juhrā lihds un neweens nesin, kur wina pa-  
 likuse. Schajā legendā dogmatiski-tifumiskā bihjiba, skaidra  
 prahta robeschas tahlu pahrgahjuse, jau iswehrtuses eff-  
 zentriskā fanatismā, kas kà weefulis grauj kopā wainigo  
 un newainigo. Te jau wairs naw dsirdama wesela, nor-  
 mala tifumibas fajuhā un lifumibas apfina, kuras mehr-  
 aukla ir, algu pehz nopelna, — bet bes schaubām slimigs  
 elements. Ta legenda, protams, un loti tizami, ka Plu-  
 donis wina teescham tautā tã noklausijis un usrafsijis.  
 Pludonis nekahdā sinā naw peeskaitams eepreefsch pahr-  
 runateem pastoralajeem beletristikas didaktikeem; tomehr  
 interesanti ir, ka pat wina eerosinajis schis skaidras  
 sirds motiws. Bet wisfihmitgākā septitā bauschla morales  
 demonstrazija, wisa sahdsibas jautajuma kwintefenze atro-  
 dama U. Mesifcha stahstā „Sagtais selts“. Mesits  
 ir diletants scha wahrda ihtajā nosfihmē; un diletants  
 neka nerada pats no sewis un is sewis, tif rubrižē to,  
 kas gataws atrodams sabeedriskās apfahrtnes apfinā un  
 rakstneezibā. Mesits sawu stahstu ispuschkojis wiseem teem  
 noslehpumu un rasbaineezisko breefmu atributeem, kahdeem  
 latwiskā romantika tif wisai labpraht ispuschko wismasako  
 friminalnotifumu, un kureem tif wisai tahlu diletantiski  
 neweiflais, realais latwiskais noseegums. Mesifcha ra-  
 schojums ir latweefchu friminalstahsta labafais paraugs.  
 Negodigais frodsneeks Wanags tur peerunā godigo sulaini



Tiltinu afsagt fawu mireju leelfungu. Da dafai dseh-  
 rumâ fchis ari pagrahbjas no funga naudas kastes, bet  
 teef fawufahrt afsagts no ta pascha frodsineeka Wanaga.  
 Tam, fogot, wispirms pagadas zelâ fulaina brahllis, kas  
 janogruhsch no tiltina upê un janoslihzina. Un tahlaf  
 pagadas wehl kahds dsehrajs Spilens ar frodsineekam  
 jihnâ atrautu fwahrka stuhri; Spilens janopehrf ar pus-  
 otra tuhfstoscha rublu. Tahds, ihfôs wilzeenôs, noseeguma  
 gahjeens. Tad nahf fods. Sulainis Tiltinsch gan at-  
 fihstas leelfungam un ari dabû no ta peedofchanu; blafus  
 minot, fchis pats leelskungs israhdas par fulaina tehwu  
 — bet neraugotees uf wifu sahdsibas immunitates attais-  
 nojumu, Tiltinam drihs jamirst nost sem selta lahsta.  
 Wanags ar sagto feltu eepehrkas muifchu, bet ari tam ne-  
 wedas. Sirds winam kaist weent, lai tif waretu jo wairaf  
 farauft. „Bet tee kas grib bagati tift, friht kahrдина-  
 fchanâ un walgâ“ — fcho wahrdu pateesiba it pawifam  
 taustami teef redsama pee Wanaga. Winsch paleef par  
 ihstu fihfstuli bes juhtam un firds, par krahpneeku, blehdi  
 un nezilweku. Utkal nes kâ usflihduschu sahdsibas lihds-  
 finataju Spilenu winsch mehgina nogiftet un mirst flim-  
 nizâ ais deguma bruhzêm, fo dabujis fawu feltu is Spi-  
 lena aisdedsinatas mahjas glahbjot, kamehr Spilens no-  
 falst meschâ. Stahsts beidsas ar ihsti pastoralu moralifku  
 pamahzibu. Bet muhs fche interesê tif fischets un ten-  
 denze, ne raschojuma literarifka maswehrtiba.

Sawu peemehru rindu mehs waretu pehz patif-  
 fchanas steept garumâ, waretum wehl dauds nemt no  
 Durapukes, Dehrfeescha un zitu darbeem. Buhs wisai  
 gruhiti atrast starp latweeschu rakstneekem kahdu, kas ne-  
 buhtu fcheemlihdfigi apstrahdajis fklaidras firds motiwu.  
 Bet augfchejo peemehru grupa ir leelakâ un tipifskâ.  
 Dirms ejam tahlafi, mums ta wiskopeji jaraksturo un  
 janoslehds. Ufkrihtoschi tas, ka wisôs peewestajôs pa-

raugôs par fîfchetu nemts elementars friminalnoseegums — sahdsîbas, noblehdijumi. Tas wispirms leezina, ka latweeschôs, kâ tipiskâ senneefu tautâ, ahrfahrtingi eesafnojusês zeeniba pret privatihpaschumu un jehdseens par wina neaifkaramibu, kâ ari dsîfa uftiziba pret nemaldigo garigo un laizigo waru, kas taisni soda katru noseegschanos pret otra ihpaschumu. Bet ari to redsam, ka tautas sâprata un sâjuhta ari schajâ paschâ teesîbu un taisnibas jautajumâ sneeds tikai wirspuši, tik to, kas jau par fewi redsams un sâprotams. Satweetis nespehji eedomatees dsîfaki, lihds katras netaisnibas un noseeguma saknem, lihds teem sîhklajeem grehkeem, ko litums nespehji ne aifkawet ne sodit, bet ko ihsti religijsks zilweks tâpat atfîhst par grehku un soda sawâ apsinâ. Schee simtejadee sîhkee, slehptee un masfotee noseegumi pret otra zilweka ihpaschumu, kas ir wehl dauds bihtamaki, tadeht ka slepeni kâ ruhfa saehd tautas tikumibu, dauds masaf attehloti un teesati latweeschu rakstneezibâ. Tautas, ja tâ war sazit, religijski-tikumiskâ isglihtiba ir loti pawirscha, winas sâbeedrisklas taisnibas apsinâ sekla un neisfokpta. Kur tik breefmgâm krahsâm un tik daschadi runâs un rakstôs istehlots sagschanas grehks, bet sîrds skaidriba tik sâjuhsminati zildinata, tur, jadamâ, ari praktiskâ dsîhwê wjadsetu manit reebjumu pret to, kas slihts, un zenschanos pehz labâ. Deemschehl nowehrojumi, laikrakstu sînas un noseegumu statistika rahda ko zitu. Iddeenas, sârunâs par turigu zilweku latweeschu starpâ sîfan ziniiskais jautajums: kur winsch tikdauds sadfis? Tas raksturo dsîki eetrunejuschu tautas tikumibas kodolu. Konwenzionelas morales sludinatajus tas nepatîhkami aizina nopeetni rewidet sawu sistemu, meklet spehzigaku atbalstu sem kahjâm, iswehletees derigakus zîhnas lihdsseksus... Bet kamehr wîni meklê mums sweschâ un weenaldsigâ laukâ, atgreessîmees pee sawas rakstneezibas.

Weenâ leelâ, raksturīgâ grupâ apweenojušči ņaidras ņirds tehlojumus, ņam par pamatu tautâ dņili eesakno-  
 jušchâs priwatihpaščhuma tradizijas, otrâ, wehl leelakâ un  
 raksturīgakâ, waram ņakopot tos, ņas apstrahdâ noņeegumus  
 pret patriarchalâs dņimtas tradizijâm. Kâ tur pret ņeptito,  
 tâ ņche zilweki noņeedņas pret zeturto bauņli. Paņihstamo  
 teizeenu par tehwa un mahtes godaščhanu latwiņki-patri-  
 archalâ dņimtas etika ir iņplehtuņe, ņaņarojuņe un tiņ ņihki  
 kombinejuņe, ņâ neweenu zitu. Peħz ta beħrni pilnigi teef  
 padoti wezaķeem, jaunâ paaudņe wezajai. Wezaki no  
 winu dabihķlâs audņinataju un zeta-raħditaju lomas te teef  
 eeželti par neaprobeņchojameem liķtena leħmajeem. Patri-  
 archalâs dņimtas ņaimneezihķlâs intereņes praņa, lai deħls  
 juņtu, tižetu, domatu un daritu uņ mata tâpat, ņâ wina  
 tehws. Katru atkaħpņchanos un nowirņihchanos no kon-  
 wenzionelâ baħrgi noņoda tâ dogmatihķlâ, ņâ praktihķlâ  
 morale. Sawâ elementarakajâ, bet ari ņpilgti-raksturiga-  
 kajâ weidâ ņchis konņliķts parahdas tur, Ćur jauno juħtas,  
 intimakâs ņirds teefķmes naħķ ņadurmē ar wezo praħtu un  
 praktihķeem apreħķineem. Un tad ir ķo brihķneteem, ņâ  
 latwiņkâ tiķumibas apņina, pate uņ juħtâm ween dibinata,  
 iķreis greeņchas pret juħtâm, pret ņirds teefķmēm un aiņ-  
 ņtaħw neiņkopta, ihņredņiga praħta praņijumus. Te ihņti  
 teef redņama winas ņekliba, winas weħņturihķi ņakrop-  
 ņota daba. Latwiņkâ tiķumibas apņina naw iņauguņe  
 dabihķi, ņakarigi, iņ tautas rakņtura, ihpatneķas religijas —  
 iņ tautas ņaimneezihķlâ progresa. Ta no aħreenes peeli-  
 pinata, gabalaina, aptwer tiņ daščhus momentus un atņe-  
 wiņchķlas parahdibas. Ta naw weņela noņleħgta ņistema,  
 naiwa, wiņas pretrunas iņņleħdņoņcha dņihwes filosoņija, ņâ  
 pee dņili religihķlâm un religihķi patņtaħwigâm tautâm.  
 Latwiņkâ tiķumibas apņina pawiņam nepaņihņi eefņcheķas  
 logikas un aħreju, praktihķu konņekwentschu. It ņewiņchķi  
 dņimtas kopdņihwes jautajumōs, wina daudņreis ņaidras

firds wahrda noleeds un bahrgi nosoda pateesu firds-  
 skaidribu. Satweeschu pastorali-didaktiskà rakstneeziba  
 sneeds tam labus peemehrus. Tà Kaudsischu „Mehr-  
 neeku laifôs“ Olinu audsekne Leena. Ta nogrehfojas  
 ar to, ka preti sawu audschu (pateesibâ gan ihstu) wezafu  
 gribai un schheersu winu nodomeem, aiseet ar eemihfoto  
 zilweku. Leenas grehka tehlojumâ manams, kâ swahrstas  
 un schaubas Kaudsischu paschu tikumiskâ pahrleeziba.  
 Audschu mahte Olineete raksturota kâ leekufoti deewbijigs,  
 warisejifls, aklam uspuhtigs un wifadi launs zilweks.  
 Tahda zilweka griba pretim behrneem nebuhtu gluschi us-  
 skatama kâ wisaugstakti sankzioneta un obligatoriska. Bet  
 reis dogmatiskâs morales rakstôs ir pants par absolutu  
 paklausibu wezakeem, Leenas solis ir grehks pret to un  
 sawas firds skaidribu. Eauschu mehles un paschas, no  
 masam deenâm sinamâ wirseenâ eerofinatâ firdsapfina  
 gahdâ par sodibu schim noseegumam. Leena nihkt un  
 wahrgst sem sawa floga, gara sawukumâ reds grehkus, kas  
 farkani kâ afins tek us elli projam, fur pastata deenâ ais-  
 degrees kâ efla un grehzineeki paschi tur peldes pa eefschu.  
 Wina noslihznas. Winas tragiskais gals un flimo sma-  
 dsenu haluzinazijas rahda, zif spehzigi wina un Kaudsischu  
 apfinas dogmas failâ burta waru pâr zilweku.

Tikpat stingri, apmehrani par tahdu pat noseegumu  
 Purapuke sôda Selmenu Rosaliju stahstâ „Saws fak-  
 tinsch, saws stuhritis semes“. Rosaltja ir grehzineeze ta-  
 dehl, ka naw patihkama sawa wihra wezakeem un tadehl  
 ka nestrahda tif dauds, zif to prasa wihra dahrgi pehr-  
 kamâs un gruhti makfajamâs mahjas. Purapukes prak-  
 tiskâ fantasija it sewischki usfwer scho noseeguma beidsamo  
 pufi, lai ari wina stahstu wiskopâ war atsiht par wisa  
 zeturtâ bauschka usskatamu ilustraziju. Purapukes stahsts  
 tajâ finâ no swara, ka te atmestas nost wifas dsejiskâs  
 peedewas un peekarimajumi, un skaidras firds jehdseens

iszelts tipiski masgruntneeziskā, tihri praktiskā islobījumā. Dogma te atwillufēs atpakaļ nesaredsamōs augstumōs un no tureenēs šoda grehžineekus ar wīnu pašču darbu konsfekwenžem. Rosalijai ar wīnas nekaidro sirdi janostihkft eserā. Wīnas wihram, gan zitadi gluschi newainigam, janostihkft lihds, tadeht ka wīnsch ari sawu sirdi aptraipijis, faistidamees ar tahdu seeweeti. Tifpat praktiski jautajumi un wīnu šareschgijumi Blaumana labakajā lugā „Indrani“. Te wezakais dehls, ari tapehž tehwa eenihsts un padsihts, ka apnehmis wīnam nepatihkamu seewu, pa pusei ar labu, pa pusei ar wiltu eemanto tehwa mahju, kas tam ari pehž taisnibas peenahkas. Dramatiskais efekts te prasa, lai statitajs tizetu, ka wezajam Indranam jazeesch netaisniba un warmahziba, kaut gan tihri idejiskā sinā wiswairaf wainigs ir wīnsch pats. „Indranōs“ tehws aiseet bojā aif behrnu nekreetnibas, bet par to otrā popularajā Blaumana lugā „Pasuduschais dehls“ tehws ar sawu pašča rofu nobeidš nekreetno dehlu, kas tam darijis tikdaudš raischu un sirdsehstu.

Masaf tragiski=realōs tehlos, wairaf romantiski juhsmigōs tehlojumōs grehku pret zeturto haufli rahda Apfichu Jehkabs sawōs „Sweschōs laudis“. Tur Grihwgala dehls eedroschinas kopotees ar tehvam nepatihkama zilweka meitu. Par to abi teef aisdsihti sweschōs laudis. Mescha weentulibā un flusumā wīneem jazeesch bahrgais šods par to, ka klausidami sawām sirdim tā apgrehkojuschees pret sawu sirdsflaidribu. Wīnu mihlestibā flehgtā, t. i. grehžigā laulibā dfinuscham behrnam jamirst; pascheem wīneem wisdsifakā ismifumā un noscheloschanā jametas zelōs pee behrna lihka un gluschi kaudisichu Eenai jaatsihstas, ka šazeldamees pret tehwa gribu, darijuschi grehku, kas šarfans kaudis, kas naw deldets ne masinats, kas brehž pehž Deewa šoda

un atreebššanas. Tagad wineem teef atmaššats par breesnigo noseegumu, taisna bahrdšiba isgahščas pār wineem. Apšišču Jehkabs, kaut ari no Kaudšišcheem usfrihtošchā mehrā tapinajis šišchetu, kraščas, teizeenus un wišus tehloššanas lihdselkus, wispahrejā iswedumā tomehr ir masleet šehligaks par teem. Wīnšch abus grehzineekus nedsen taisni nahwē, bet zaur mahzitaja widutajibu isgahdā teem atpakaļ saudeto širdsšklaidribu, tas ir — tehwa peedoššanu. Ka ta ir gariga nahwe, un ka garigā launaka par šišško, to wīnšch neeskata. Meers un duša — wisapfahrt, tas wīnam leekas zilwekam eespehjamās šwehtlaimibas augstakais mehrs. Ašewišchka noskana Apšišcha Jehkaba stahsta beigām ir Kleinberga tehlojums „Tehws, peedodi“. Ari tur pahrnahš mahjā dehls ar nomozitu, nesklaidru širdi. Wīna dšihwes gaita melna un peeputejuse kā dumbrains grahwis, kas šawus šasmakuschos uhdenus lehnām wel šeklā, dublainā dihki. Wīnšch šajuht, kahdu noseegumu isdarijis, atstahdams trihšošchām širdim tos, kas pār wīna šchuhpuli leekuschees. Par dehla noseeguma dabu un zehloheem Kleinbergis nekā nekā. Wīna reflešwi-liriskā tehlojumā redsam zilweku, tā šakot, šewis nol EEGŠšanas un pašemosšanas fanatišmā, grehku noschelosšanas ekštasā. Semē nometees wīnšch škuhpsta tehwa ašmiršto wezo šleegšni, it kā gribedams no ta aišškuhpstīt wišus puteklus. Tehws, šawas uswaras apšinā, šaimodams nosmejas un pašper dehlu ar kahju, bet tas nezekas, tiš funkc: tehws, peedod! Un zaur mahtes gahdibu un luhgššanām wīnšch beigās tomehr peelaiščas, peedod, peenem atgreesigo grehzineeku. „Un šmagās leetus lahšes mašajā logā, tās raud melnee padebešči par baltu, jaundšimuschu laimi. . .“ — Ašewišchka nodalijumā eegrupejami šklaidras waj nešklaidras širds tehlojumi par pašištamō tēši: un zilweks atstahš tehwu un mahši un peekeršees pee šawas šewas,

Weens no ſchajâ finâ rakſturigafajeem ir Sauleeſcha „Zela nauda“. Te — neſkaidra ſirds, Tilteenes dehls Kahrliſ Tilts. Mahte, badu mirdama, to iſſuhtijufe draudſes ſkolâ, pehjaſ nodewuſe pilſehta amatu mahzitees. Dedſigi puhledamâs, kapeifu pee kapeikas wahkdama, beſmeega naftis, raiſês un baſchâs nobahlejufe, noſirmojuſe, ſalihkuſe wina to iſwelk. Bet pilſehta dehls eepaſiſhtas ar turigas pahrwahzojuſchâs bodneezeſ meitu un apprez to. Protama leeta, ka wezâ mahmuſa winam nu leekas par praſtu, lai to kaſhâs eeaizinat; pawiſam par praſtu, lai to uſnemt u pee ſewis dſihwot. Gan ſirds apſina winu nejauki moza, ſehſchot pee rakſtamgalda, glihtâ iſtabâ, kur ſeenas iſklahtas jaunâm, raibâm tapetêm, uſ grihdas mihkſtas ſegas, un zaur ſmalſkajeem logu aiſfareem eelaſchâs pa retam ſaules ſtaram, lai kâ ſelta pawedeeni wehrptos pa fluſo telpu . . . Bet ſiltâs iſtabas wehl neiſbauditâ omuliba un meetpilſoniſkâs apfahrtnes ſmazigais gaiſs noſlahpe ſkaidras ſirds walodu. Gan Kahrliſ Tilts tâ kâ taiſas aizinat mahti pee ſewis, bet beigâs tiſ norakſta tai wehſtuli un lihds ar to noſuhta deſmit rublus. Un wezâ, iſbehdajuſês, welti iſgaidijuſês Tilteene nobeidſas faktâ, kur ſaltums kâ pagrabâ, kur ſeenas noſarmo un uhdenis fruſhê pahrwehrſchâs par wiſchneem. — Melodramatiſks ne tiſween Sauleeſcha tehlojuſms, melodramatiſks peh; ſawas buhtibas pats ſchâ ſapraſtas ſkaidras ſirds motiws. Tas latweeſchu rakſtneeziâ tiſ wezs, ziſ weza latweeſchu dſihwê zeinſchanâs, behrnus ſkolot, behrnus wilkt, ziſ eephejams, uſ augſchu. Teeſcham, ta buhtu dſila drama, ja augſchâ tiſuſchee behrni atſpertu ar kaſju lejâ tos, kaſ wiſu muhſchu ſeedojuſchi wineem. Par melodramu to pahrwehrſch tipiſki latwiſkâ pſichologiâ. Naw noleedsams, tahdi gadijumi noteek wehl muhſu deenâs. Bet waj tiſ behrni ween pee tam wainigi? No kureenes tad wineem uſ reiſ

rodas tahda apatiija, tahda mihlainna nezeeniba pret wezakeem? Waj nebuhs tur leelu dafu wainiga wezaku audsinaschanas metode un dihwainais pafauls usfkats, fa zilweks jau tadehl ween kas smalkaks un labaks, fa winam melni fwahrki, ahdas zimdi un speekis ar spofchu rokturi? Tas wehsturiški eedfimis wehrgu reebjums pret sawu fahrtu, kas pawirski skolotos un materieli labi apgahdatos behrnus nowehrsch no winu nabadsigajeem wezakeem. Tas ir eewehrojams soziologiski-psichologisks problems, par kuru nekaitetu padomat ari muhsu skaidras sirds rakstneekem. Kaut ari ne soziologiski, tatschu psichologiski dskaks un problematiskaks Annas Brigader stahsts „Wihra mahte“. Ari tajâ sinâ Annas Brigader stahsts eewehrojams, fa winâ neskaidrâ sirds naw wedekla, bet wihra mahte. Dsimtas dshwes tehlojumôs latweeschu rakstneeziba pa laifam nesin mehra godbijibâ pret wezo un stingribâ un pahrmelumôs pret jauno. Dee pirksteem waretu saskaitit, jif reischu latweeschu rakstneeziba dsimtas etikas jautajumôs usstahjusês par teefnesi ari wezai paau-dsei un aistahwejuse jauno. Saturâ Annas Brigader stahsts ir teefchs stahsts par augfchmineto tesi: zilweks atstahs mahti. Wihra mahte eenihst wedeklu gluschi bes jebkahda leetischka eemesla, wiswairak tif tapehz, fa ta atwek winai dehlu. Taisniba, problematiska gan tahda mahtes mihlestitiba. Bet schis problems ir no teem, kas tikai no tahleenes isfkatas wisai fareschgits un gruhiti atrifinams. Tuwat paluhfojotees, teef redsams weens punktis, no kura wiss labi pahrskatams un isprotams. Mihlestibas psichologija saka, fa mihlestitibâ koti dauds egoisma elementu — ari mahtes mihlestitibâ. Mahtes mihlestitiba ir egoisms, kura zentrâ pahrnefts otrâ buhtnê — behrnâ. Tad ari saprotam Annas Brigader wihra mahti. Winas egoistiska mihlestitiba newar zitam noleek-tees sawu dehlu. Tikai few, few weenai paschai wina



to grib paturet. Egoisms palaikam ja ne aļs, tad mafakais loti tuwredšigs: pahri personisko interesču lokam winsch neredš. Tadehš Annas Brigader wihra mahte nenoleezas dehlam to laimi, par kuru leelakas zilweks nepasihst. Jo zeetaka un straujaka rakstura zilweks, jo brutalā weidā parahdas šchi patmihligā mihlestiba. Pahrrunajamā gadijumā wina jau palikuse gluschi ziniska, aplama sawās teeksmēs un darbōs. Mahte wairs ne-  
 skatas us dehlu kā us dšihwu zilweku, kam pašcham war buht sawas eegribas un wehlešchanās, bet tiš kā us sawas mihlestibas warmahzigi šargajamu objektu, kas zitadi winai pilnigi weenaldšigs. Sawā egoismā aisskarta, wina pasihst wairs tiš atreebšchanos. Atklahti wina dšel kā lapšene, kur tiš peeteek klaht, no pašlehtuwes šlepeni šchlahz gisti wiršū. Wedeklu wina nodšen nahwē, dehlam pilnigi šaruhština, šabojā un isposta dšihwi. Un kad atjehšdas, tad jau ir par wehlu. Šabojams wairs naw nekās, atleek tiš druhmas muhšča paleekas un širdsap-  
 šinas pahrmētumi.

Mehs waretu wehl ilgi wirknet šcheemlihdšigus peemehrus weenu pee otra. Wišs tradizionelās morales kōdeks pa pantam, pa deedšinam iswehrpts latweešču rakstneezibas raschojumōs. Šche apskatītee ir diwi gal-  
 wenee škaidras širds motiwa šari latweešču rakstneezibā. Paraleli mineteem grehka padarišchanas un nosodišchanas šahsteem waretu peewest tišpat daudš, waj wehl wairaf grehka nedarīšchanas un šahrdinajuma atraidīšchanas šwehtlaimibas tehlojumus no to pašču un zitu rakstneeku (Meikena, Apšišču Jehkaba, Needras, Purapukes, Kleinberga, Tirsmaleetes) darbeem. Dašču rakstneeku, kā peemehram, Sauleešča darbōs pozitīwi škaidras širds motiws ir dominejošchais. Ur teem gan wehl škaidrakti isželtum konwenzionelās dogmatisklās tikumibas apšinas šeklumumu, bet jauna, lihds šchim wehl nepasihsta dširdetum

maf. Domaju, ar peewestajeem paraugeem peetiks, lai faprastu kahdā weidā un no kahda stahwočka latweeschu rakstneeziba tehlo to, kas winai leefas tas swarigakais dšihwē un zilwekâ. Redsejam flaidras firds prinzipu zihnâ dehl sawâm teesibâm un zilweku par un pret to. Zihnâ atflahjas kahdas buhtnes spehks, ſchi spehka ten- denze un eerotschi, bet neteef flaidri redsams ſchis buht- nes estetiski-plastiskais tehls. Latweeschu rakstneeziba radijuse ari flaidras firds idejas pilnigako personifikaziju, klasiski pilnigus tipus, kas tihras mahkslas wehrtibas ſinâ tahlu pahrspehj tikko apskatitos, tikumisku zihnu demonstrejoschos. Mineſim tikai diwus no teem: Andra tehwu Apſiſchu Jehkaba „Bagatôs radôs“ un Salkſchnu tehwu Poruka „Sirdsſchkihstôs laudis“. Ubi ſchee tehwi ir tik apbrihnojami weenadi, wisbeidsamajôs ſihkumôs tik lihdsigi weens otram, un tomehr leelu mahkslineeku pilnigi patstahwigi raditi, neatfarigi weens no otra. Winôs abôs wispilnigakt eeweidots ſewis- aisleegſchanâs un tuwaku mihlestibas prinzipis. Ubi stahsti beidsas ar zitatu is ewangelija; Apſiſcha: „mihlat, mihlat, esat brahli!“ Poruka: „ſwehtigi ir tee firds- ſchkihsti, jo teem buhs Deewu redset“. Tatschu abôs tipôs eeweidotais prinzipis naw objektivi isprastais ewan- geliskais. Tas pawehl mihlet tuwaku kâ ſewi paſchu, bet Andra un Salkſchna tehwi nepaſihst ſewis mihlestibas. Beidsamais ſolts, beidsamâ doma winu dšihwē atdota ziteem. Ewangelija weenfahrschais, flaislais tuwaku mihlestibas hauplis te konſekwenti isweidojees galejâ, fanatiskâ, praktiski dšihwâ aſketismâ. Apſiſchu Jehkabs ſcho aſketismu rahda uſ ſtingri realas lauku dšihwes peleka ſona, Poruks romantiski wiſoſchâ gaiſmâ. Bet weens jehdseens, weena doma, weena juhta pauschas is katras rindas, is katra burta winu abu darbôs; flaidra firds . . .

Loti raffsturigi tas, ka ffaidras firds positifwee, preeffschfihmigeer tehli latweeschu raffstneejibâ eetwer sewi tikai naiwâs morales beigu flehdseenus, firdsffaiddra zilwefa pilnigako, idealako konzepeziju. Abu leelo grupu peemehrôs redsejâm zilwefus, kas nahf sadursmê ar tradizionelo ihpaschuma un dsimtas etiku, un zihnâ stary kolektiwî-wispahrejo un atsewischfî-indiuiduelo. Idealee firdsffaiddribas tehli pawisam fweeschi scheem fahrdina-schanas, schaubu un firdsnemeera mehtateem zilwekeem. Andra un Salkschna tehwi leekas it kâ nejauschî nolaiduschees semê no fahdas zitas planetes. Tif kristalffaiddri wini, tif pilnigi, nobeigti un noslehgti sawâ ffaiddribâ. It nefur naw ne tàs wisumafakâs fihmes, ka wini buhtu zeetuschi, zihnijuschees un pamasam weidojuschees sawâ pilnibâ. Un, galu galâ, ari loti saprotami, kadehf latweeschu raffstneeki schâ tehlojoschi idealâs firdsffaiddribas paraugus. Satwisfî saprastais religiskais morales prinzijs, kâ katra zita dogma, nepeelaisch itim nekahdu schaubu, pat ne jautajuma. Kâ katra zita absoluta norma, winsch naw aiskustinams, ne aisskarams, jo katras schaubas, katrs jautajums dabisfî masina to zehlo eespaidu, kam jastahw pahri zilwefa sapraschanai. No kureenes wareja rastees tahdi pahrzilwefi, kâ Andra un Salkschna tehwi, paleef noslehpts muhsu finkahribai un wisa ispraschanas un pamatoschanas paradumani. Psichologiskâ un soziologiskâ analise te neespehjama, pat leeka. Utteef tikai weens no diweem: waj nu fwehtâ bihjibâ raudsitees us schim pahrdabiskajâm buhtnem, ar religiskû fajuhsmu apwert un usnemt sewi wisâ pilnibâ, waj atkaut sawai estetiskai patikai rotalatees ar winâm, kâ ar wiseem dsejneeka fantasijas radijumeem, kam naw peeturas, ne atbalsta muhslaiku dsihwê.

Schee sewis noleegschanas un sawa labuma neewehschanas tipi stahw redsamâ pretrunâ ar latweeschu

rakstneezibā tīf wišai popularo šawa faktina poešiju. Wi-  
 nōs mirstoschā hernhutisma brahlu etikas beidsamais us-  
 leesmojums. Dšihwē tos fen jau apdsehšis ehrti prakti-  
 šās tīfumibas un taišnibas šajehgums, kas noleeds ne  
 pašchlabuma teekšmi kà tahdu, bet tīf tur, fur ta redsamā  
 pretrunā ar dogmu un nodibinatām šadsihwes normām.  
 Apškatītee šķaidras širds tehlojumu paraugi rahda, jīf  
 loti latweeschu tautas un rakstneezibas etika padewiga un  
 pakalpīga konwenzionelajām ihpaščuma un dšintas tra-  
 dizijām, un jīf naidīgi wina isturas pret individuēla še-  
 ņionisma mehginajumeem. Te parahdas latweetim weh-  
 sturīški eeauguščas panešibas un padewibas dabas etika.  
 Bet ahreji peepotets šakofšneji aug tīf šinamu laiku, tad  
 šahš nihkulot un wišst. Autoritatiwa etika ir etikas šema-  
 fais weids, tam nošihme un špehšs tīf tautu behrnibas  
 laikmetā. Eihds ar šaimneezīški-šabeedriškās kulturas at-  
 tihštibu, lihds ar tautas šaščkīroschanos un wispahreju  
 šinatnišku isglihtību, pamāšam šadrūhp wispahrejdā pirmat-  
 neji-naiwā tīfumibas un teesību apšina, un katrs atšewišchšs  
 žilweks no šawas dšilakās atšinas rada šew pareišako prak-  
 tiški-tīkumīšku mehraulku, kas lihds ar to ir ari wina tu-  
 wakās radneezīgās apkahrtnes — wina šchķiras meh-  
 aukla. Žitam špreedumam un žitai šankžijai wiščh klausa  
 tīf rupjas waras špeests. Šķaidra širds, kà wišu jauta-  
 jumu jautajums, kà naiwas tīfumibas atšinas beigu šleh-  
 dšeens, un ari kà rakstneezibas dominandmotiws mums  
 pašihštamajā pastoralā noškanā, peeder pagahšnei. Dših-  
 wei topot dšilakai un plaschakai, ari rakstneezība paplaschi-  
 nas un padšinas, usnem šawu objektu wirknē tuhštoschus  
 problemus, kas naw išchķirami autoritatiwā žekā, ne dog-  
 mas wahrdā nobihdami no žekā. Dšihwe un žilweki eet  
 pahri wišam, kas pahrašmenojees waj šašindšis, bet  
 lihdsi dšihwei, ar pirmo žilweku preekšchgalā, jaeet rakstnee-  
 žibai akmenaino žeku šahwā kalnā.

## Literatura un erotika.

(Pehz Kurta Waltera Goldschmita.)

Erotika ir palikuse par modernās literatūras galveno tematu. Wezlaiķu tragikis un lihdj ar viņu viņa wezlaiķu pašauļe gan laikam ļoti briknitos par to, ka wehlakee laikmeti ņhim motiwam peegreesuņhi tahdu wehribu. Motiwam, kas wineem bij tika weens starp daudsajeem, un ne kaħdā sinā ne pats ņwarigakais, wiņu dwehseles dņihwi pahrwaldosħais. Sinams, tagad ari mehs eņam atradinajuņħees uņ wezlaiķu pašauļi ņkatitees zaur romantisko ilgu roņħainām brillēm, bet apluhkojam viņu reālā gaismā. Tadeħl numis ari nenahs praħtā antikis pašauļi, modernai preņstatā, aisspreedumaini un weenpuņgi zildinat. Mehs sinam, ka wehsturiskais greekis isskatijas pawisam zitads, nekā Ģetes un Winkelmana isteħlotais idealgreekis. Un antikis dņimuma juħteħla perwersitatei, Ćaut ari draudņibas kulta ņkaidrotai un apgarotai, nedriħstam garam eet ar ņeklu ņaņħutumu waj ar ņihku morali.

ņħai antikis pašauļei modernā nebuħt neteek tuwak, lai ari wiņa perwerso juħtelibu pazehluņe par ņawas dsejas galveno temu; ja Ćur, tad it ņewiņħi wehstures jautajums pareis ir isteizeens, ka ja diwi dara to paņħu tad tas tomehr naw tas pats. Antiskā kultura un mahħla tapeħz tih ņaņkaniga un weengabala, ka par daudņām dņihwes un dņihwibas parahdibām nekā nesinaja un newareja sinat. Pilniga „dwehseles atmoda” (peħz Meterlinka isteizeena) winai wehl bij nepaņihstama — maņakais tās sinams, kristigi-modernās, ņaņilditi-mihħstuligās dwehseles, Ćuras beidsamee kustinataji ņpeħi tatsħu atrodotees

winpus zilwefa prahtam aptweramàs pafaules. Wehsturifki nepeezeeschama aprobeschoschanàs issargaja antifko pafauli no erotifkàm pahrmehribàm. Dwehseles dsihwes intensiwitatè mehs esam tifufchi nesalihdsinami tahlak. Eihds ar to leelifki isplehtees fajuhтамà, issakamà un tehlojamà lofs; jaunàs zihnas, fahpes un baudas jaispafihst moderna zilwefa dwehselei. Bet schajòs fajuhту pluhdòs taifijàs fagahstees wifs, kas zeeschi pamatots — wifs lifàs padots un atklauts postigàm pretrunàm. Drudschaini pahrfairinajumi trenza dwehfeli nedabifki straujã gaitã. Kristigas tijibas asfetifms, protams, wehl tif usbudinaja instinktus. Mas fo lihdseja pret teem zihnitees; te darbojàs jaunàs spehks, zeku mekledams, sinams, ari postidams, un schis sweschadais, un tatschu drihs organifki eeaugufschais kulturàs faktors nebij tif weegli isnihzinams, nedrihksteja tift isnihzinats. Seelais orientalfkã gara spehks attihstibat bij lihdsefkis, ar fo zilwezifkai dwehselei atwehrt jaunus dsifumus un augstumus. Salihdsinot ar teem, wehlafeem reakzijas laifmeteem (renesanses, humanifma, razionalifma) mas nosihmes. Wihu panahkumi tif fihkòs islabojumòs un pahrgrostijumòs. Pilmigs pahrwarejums ari nemas nebij eespehjams. Ne atpakat pagahtnè, antifkã weenpufibã bij mehrkis, bet preefschã, „treschajã walstibã“, us fo kã tahlu mirdssofchu swaigsni teezàs wif zihnas spara pilnee nahkotnes rehgoni — Nifel-Andschelo, Betowens, Sete, Nizsche, Jbsens.

Tatschu taifni tagad atkal ir wajadsigs afas, gara bagatas kritikas, ar kahdu Lesings un Eichtenbergs usstahjàs pret pahrmehrigo werterifko sentimentalitati. Jo tagad kahra, schwamiga, ussuhzofcha erotifka, pretigs nedefinejams juhkteflibas un juhtelefibas maifijums, speefchas eefschã wifàs muhsu fabeedrifkã kermena poràs, tàpat kã literaturã un mahkflã. Tapehz beeschi fajuhтамa waja dsiba pehz spehzigàm fajuzeju balsim, kam tif mas ka fo-

peja ar muhſu triwialajeem leekuligajeem moralspredikeem un ſpredikotajeem — bet ari tās droſchi ween nedſirdetas iſſkanetu muhſu modernā raganu nakti. Tatiſchu tiſt ween-  
 fahrſcha ta leeta ari naw. „Mihleſtibu“, taħdu, kà mo-  
 dernais zilweks wiņu ſaprot un iſjuht, iſmeſt no muhſu  
 ahrejās un eekſhejās buhtibas zentra, noſihmē to paſchu,  
 ko uſupuret modernās erotikas poeſiju, kaſ tiſt ar puhlēm  
 atſwabinajuſēs no antiſas paſaules ſpaida. Un peħdigi,  
 ta ari buhtu utopiſka un newehſturiska zenſchanās. Pat  
 tā ſauktām „pahrmehribām“ neder aklā niſnumā brukst  
 wirſū, jo ari tās ir tiſai weena ſtarp tām daudſajām  
 parahdibām, wiſpahrejā leelakā dwehſeles attihſtibas zeſā.  
 Galu galā erotikai wjadſeja tiſt modernās mahkſlas un  
 literaturas zentra un waldošchā punktā. Jo uſ apſini-  
 gaku dſihwi atmodās jaunā dwehſele, jo dwehſelē tuwaki  
 tiſa dſimumi un indiwiidi, lai tā intensiwaſ kà jeb kad  
 atſihtu muhſchigo tragikſko atſtatumu — jo wairak mihle-  
 ſtibai wiſās formās un noſkanās wjadſeja tiſt par wa-  
 doſcho ſpeħku. Wjadſeja ari parahditees winas demo-  
 niſkajam, pahriſpiħletam un winas rupjam, ſlimigi ſaplo-  
 ſitam tehlam. Schis parahdibas naw domajamas weena  
 beſ otras. Un erotikas atſpoguſojums muhſlaiķu mahkſlā,  
 it ſewiſchki literaturā, kuras augſtakā paſahpē arweenu ſa-  
 weenojas juhteligais ar intelektuelo, rahda ſcho labo un  
 launo parahdibu rotaku.

Ur to tomeħr naw ſajits, ka mehſ jau peekriħtam  
 wiſām ſchim beeſchi apkaunojoſchām un biħſtamām „pah-  
 mehribām“. Pat taſ nē, it kà mehſ atſihtu ſcho ſpezi-  
 ſiſki moderno erotikas idealu dſihwē un literaturā. Attih-  
 ſtiba nezeekſ neka ſaſtinguſcha, un ari beſ muhſu palih-  
 dſibas eet pahri tam, kaſ kahdreif bij derigs. Bet ta-  
 deħt muhſu darbiba nepaleek newjadſiga; it ſewiſchki, ja,  
 kà tagad, ſiſtematiſki teek kurinats un kairinats. Bet tā  
 kà naw eeſpeħjams aiſtiſt tiſt wiſai ſwarigu tematu tā,

fa nepeeskartos wifai modernai problemu pafaulai, tãpat ari nelihðsès atfewifchki pahrlabojuni, bet radikala wis-pahreja pahrgrosiba, kas pee ahrejeem fimptomeem ilgi neuflawejas. Jo ari mahkflas faturs war mainitees un noskaidrotees tikai lehnã fabeedribas un fabeedrifkas dwehfeles attihstibã. Newefeligas un pat pahripluhstoschas juhtelibas mums par dauds. Mufsu leefuligifwehtai un rupji tapuschai kulturai taisni buhtu noderiga freetna porzija no tãs. Stipraki un brihwaki laifmeti, kam netruhka drofmes fawãs fpehzigafajãs dfinãs, ari fchim zilwezibas robeschu wehrtibãm finaja radit ftilu, kas tãs padarija eefpehjamias un panefamas. Mufsu laifõs tahds kopstils gan laifkam eefpehjamis un wehlams tikai finamã mehriã; fatram atfewifchkam indiwidam wajadsetu winu ismehginat un lihðsradit, bet wispahrejã attihstiba winu fche waretu leetifchki pabalsttit. Tas jau ir pafchã fchi problema buhtibã, fa nekur tik zeefchi, fã fche nefaduras debefs un elle, deewifchfais un dshwneezifkais, religifkã fajuhfma un ifdeenifkã mehreniba. Taisni mihlestiba ir ta, kas nosleh-pumainã fahrtã faweeno wisleelafãs pretifchlibas, tuwina weenu otram galejos pafaules polus; un pat winas femafais weids, prostituzija, fawã primitiwafajã pafahpẽ ir taisni fakrala (religiosa) rakstura. Ne infinktus isnihdet wajadfigs, bet fchkihsttit.

Mahkflineezifki, garigi un tikumifki fchkihstita un apfkaidrota erotika taisni ir ta, kas fneeds wisfmalakõ, rafinetakõ baudu. Estetika un etifa fche fapluhst weenfopus. Un augstakai nahkotnes pafahpei mafakais paleefparaugs, fa juhteliba ir loti labi faweenojama ar garu, fantafiju, dwehfelt un perfonibu, fa wina tikai kopã ar tãm aiffneeds ihstu pilnibu, fa tãm wina wajadfiga tikai fã apafschstrahwa un pamats. Modernai literaturai ne-waretu darit leelaku pafalpojumu, fã fchahdu erotifku pamata fajuhstu fneedsot tagad wifur un par wifem wal-



doscha instinkta weetâ. Bet pret tās erotikas garu, kas raksturo modernās literatūras leelu, warbuht leelako daļu, ir jaušstahjas tikpat no mahkslineeziska, kā no tikumiska stahwofla. Jau tas ween leef nopeetni pahrdomat, ka erotika, wahyda schaurakā nosihmē, literatūrā isauguse tik milsigōs apmehrōs, ka nomahkuse wisus zitus augstafus garigus motiwus. Saprotams, literatūra naw tikai preeksch pusauga skukeem, mahkslineeziski weidojoschā dsihwes nopeetniba newar strahdat pehz saldenu familijas schurnalu schablonas. Bet waj tā mahkslineeziska radischanas brihwiba neteef welti walfata, tad rupjakā, slimigakā un triwialakā erotika us reis iszetas par dzejiskas tehloschanas galweno, ja ne weenweenigo preekschmetu? Sinams, at-taisnoschanās un atwainojuma neweenam netruhft. Katrā sīnā tas peeskaitams par nopelnu muhsu laika mahkslai, ka wina paschus dsimuma dsihwes dsikumus atwehruse pehtijumeem un dzejai. Ir isauguse braschaka, droschaka, godigaka paaudse, kas paschai bahrgakai pateesibai drihft luhkotees azis. Bet lihds ar to isauguse plebejiska sajuhtu rupjiba. Dionisifkee pahrkairinajumi iszehluschi gaismā wisus chaotiskos elementarspehkus, bet radijuschi mas pawadu parahdibu: dsimuma jautajums palizis par waldoscho, iswirtiba un foketa brutalitate raksturo scho jaunafu erotiku. Ir wispahri sinams, zif stipri wiss tas atfauzās jaunakā literatūrā. Otto Weiningeram bij teesiba runat un sobotees par „faejas akta kulturu“, par „kasejnizas dionisifkā jehdseenu“, par „Getes kultu, ziftahl Sete ir Owids“. Schi weenpusigā fanatiskā erotika ir tapuse par galweno faktoru modernā kulturdshwē, par beidsamo kumofu, ar furu wehl war peewikinat stipru un rupju eespaidu notrulinatu un pahrbarotu publiku. Wispahreja estetifkā kultura beidsamōs gadōs pawisam pagrimuse, plaschās masas masaf kā jebkad spehjigas reaget us weeglakeem waj smalkakeem mahkslineezifkeem eespai-

deem. Dascham labam dsejneekam, mahßslineekam, isde-  
 wejam, teatra direktoram beidsamais glahbinsch bij —  
 glaimot sinameem publikas instinkteem. Lai pahrlleezi-  
 natos, ka tas pateescham tà, wajas tif paluhkotees mo-  
 dernà teatra repertuarà. Jr deesgan raksturigi, ka attihsti-  
 jusès sewischka erotiska spezialitate. Ur sewischku wirtu-  
 ofitati te ir strahdajuschhi jaunwihneeschi, weentahrschu,  
 weeglinu juhteligi-sentimentalu erotiku ispuhst par nesin  
 kahdu pasaules problemu, tehlot to brehzoßchàm krah-  
 sàm un skanàm, tihstit to wehstures, mitologijas un  
 misteriju plihwoschà ugunsmehteli. Mahßslas nepratejam  
 puhlin tas, sinams, bij pa praham; sapratejs war tikai  
 pabrihnitees, ka pat spehjiigatee gari padewuschees zi-  
 niskai mahntizibai, ir kà wisas zilwezibas laime un nelai-  
 me tikai no schi weena punkta redsama un isskaidrojama.  
 Sudermantis, fura pirmajòs darbòs jau bij kaut kas no  
 sadulbuschas Marlitas, pamasam palika arween noteiktaks  
 sawà Gartenlaubes romantikas un rupji banalas juhte-  
 libas maisijumà. Wina beidsamais romans („Augusta  
 dseesma“) ar nepatishkami ismanamu nodomu tramschkina  
 us schis weenas paschas stihgas. Uaida paradoksalà  
 artista genialitate nefad nebuhtu tà peewilkuße masas, ja  
 winai zelu nesagatawojuse wisus kulturass problemus  
 schkeetami aptweroschà perwersà erotika. Un ja fur, kà  
 Wedefinda „Dawasara atmoschanàs“ nopeetni aistifts  
 teescham swarigs erotikas problems, ari tur tas galà  
 iswehrschas seklà karikaturà, pamahzoßchà sajuhsmitibà,  
 impresionistiskà besweidà un weeglsprahstiga zinitimà. Ari  
 paschà modernà mahßslà naw weennehr tà bijis. Ari  
 Solà rakàs dsikt erotikas jautajumòs, bet to winsch darija  
 aif naturalistiska doktrinarißma un sozialetiska patosa; ero-  
 tika winam bij tikai lihdselkis un nebuht neapnehma wisu  
 wina tehlotò sozialo pasauli. Tolstoja leelà sozialas mo-  
 rales mahziba dedßigi karoja pat pret, tà saukto, atkauto

juhteklibu. Nijsche, nekkatotees us sawas dabas apslahpeto chaotiku, tomehr palika tihrs un smalks dšimuma šajuhtās un isszajia etiski augstu wehrtejamās domas par mihtlestibu un laulibu. Un pehdigi Jbsenam bij dauds no tās bauditaja šchlihtibas, kas šoli no peepildišchanās paleef stahwot un augstako laimi šajuht atšazidamees; erotika winam wina nopectnā druhmā mahkšlas preesteribā bij tikai weens motiws starp daudseem, kas padewās un peeklahwās wina dsejas augstakeem stingreem idealmotiweem: un wina šapnis taisni par tahdu waronisku un tragisku leela stila erotiku, kas radneezigas dabas weeno upura gatawā zihnā pret weenu eenaidneeku. Schajā asketiski-seemeneeziskajā pašaulē juhtekliba spehlē pawisam neewehrojamu lomu — bet pamāsam kkuhst arweenu spehzigaks šauzeens pehz „treschās waltibas“, pehz meesā un garā augsti attihstitas zilweka piinbaudas.

Weenpušiga un sema erotika tagad tadeht tā pahrnehmuse wišas mahkšlas un literaturas nošares, ka mums pawisam suduse interese un šaprašchana preekšch austakās zilwezibas problemeem. Jo tos nu weenreis erotika ween neišsmek, kaut ari radoschās un mahkšlineeziskās dabas arweenu bijušchās stipri erotiskās šcha wahrda plašchakajā un dšilakajā nosihmē un juhtekliba beeschi winu dšihwē spehlejuse kkuhmainu lomu. Galu galā ir tatschu ari garigi wehrtigaki un interesantaki problemi, nekā erotika — problemi, kas wehl naw tikuschi, waj wairs neteef apštrahdati: domataju un mahkšlineeku tragedijas, šo isjust un mahkšlā attehlot ir wajadšigs leelas ihpatneji zilweziskās personibas; personiskās dšitās eekšchejas dšihwes šareschigijumi, kas publikas wairakuma šaprašchanai paeet garam tāpat, kā mahkšlineeziskās formas tihrais maigums. It šewišchki modernai lirikai wajadsetu peegreest wairaf wehribas zeenigakeem un tihrakeem preekšchmeteem nekā tee, šo kultiwē tagadejā, zilweziski un wehšturiski šaprotamā, šeweeetiskā dšimuma kaislibu lirika.

## Talantu panihšchana.

Kahdâ wahzu schurnalâ Kurts Walters Goldschmits eeweetojis rakstu par šcho wisai raksturigo muhšlaifu parahdibu. Rakstâ dascha interesanta, originela doma, daschs pareiſs nowehrojums, daschs logiski dibinats flehdseens. Mehš to waram papildinat ar peemehreem no muhſu paſchu rakstneezibas un ari tuwak apgaismot ſchis parahdibas dſitakos zehlonus. Tâ warbuht kurmet droſchi warès uſſtahdit diogneſi talantu panihšchanas ſlimibai, ſo atſewiſchfòs gadijumòs wisai beeschi atſinufe ahrſemju un (pa daſai) ari muhſu kritika.

Paſiſtamais antiſkais paſchiſpaſiſchanas praſijums ſawâ ſinâ war buht kaitigs tà atſewiſchlam zitwekam, kâ weſelâm paaudſem. Tas tad, kad iſpaſina un atſina newis weikſnigi pabalſta zilweka (talanta) radoſcho darbu, bet ſaiſta un aiſkawè darbigo ſpehku. Tad, kad wina pahrmehrigi iſaug un iſwehrſchas par inſtinktu wahjibu, ſlimigu teekſmi, nepalaiſt ſewi garam neweenu aiſkuſtinajumu, wiſu nowehrot, analiſet un atſihmet. Taiſui tagdejàs paaudſes raksturigà ihpaſchiba ir ta, ka wina par ſewi wiſu ſmalſi ſina, waj, maſakais domajas ſinam. Wina tapuſe ahrſahrtigi kritiſka pret wiſu, noleegſchānu un pretejàs puſes uſſwehrſchānu wina iſkultiwejuſe lihdf foketai beſgarſchibai. Tadehſ wina tiſ wiſai beeschi eeiſiſt preekſch ſenatnes, ſas laiſtas burwigā gaiſmā, preekſch nahſotnes, ſas rahdas ſapnu tahlumā ſtaru ſpoſchumā, un teek netaiſna pret tagadni, eenihſt to, tapehž ka ta ir fonkreta, reala, un ſpeeschas wirſū brutali redſamā ſkaidribā. Bet tagadnei un winas jautajumeem mahſſlineekſ

nefad nespehs tift garam. Kas problemus negrib redset, tas fluhp pār wineem. Un par tagadejo literaturu runajot war fajit: modernisms, neskatotees us wina atsewischkeem panahkumeem un jaunām wehrtibām, naw turejis to, ko solija. Wisur redsamas panihkschanas sihmes. Dats gaischafais, tomehr nebuht ne weenigais peemehrs schajā sinā ir Gerharts Hauptmanis. Te waram runat neween par ofizieli atsihtu, bet par pateesi nopeetnu un spehzigu talantu, kas nu jau gadeem waronigi, bet welti zihnas deht wezās spehka pilnibas un jauneem mehrkeem. Ir kaut kas tragisks un aiskustinoschs schajā Hauptmana eefschējā zihnā, kas tif loti nowehrschas no wina ahrejās flawas un panahkumeem. Bet fakts ir, ka winsch taustidamees un steigdamees nokkuwis tif tahlu, ka pat masajam mahkslas sapratejam pulzinam naw wairs ihstas intereses pee sawa laika flawenakā dsejneeka personas un wina pehdejeem darbeem, ar kureem nodarbotees tas nejuht nekahdu wajadsibu. Hauptmanim lihdsigu likteni peedsihwojuschi daudsi masaki talanti. Sawadi sterila wisa, spehku un dihzkeem tif bagata, modernisma atmosferā. Tihree esteti puhlas sweedreem waigā gar saweem ihsa muhscha darbineem; dsimtenes mahkslas peefopejs gribetu slimigo kulturu isahrstet ar meschu un pflawu smarshu un ar nazonelām frasēm. Par iskaltuscheem ateljè-talanteem nebuhtu daudsi fo schehlot, tāpat par weenteesigeem atpafak palizejeem; bet noschehlojami ir, ka pateesi apdahwinati mahkslineeki tif ahtri israhtas un noleetojas. Swaigi apdahwinati talanti it kà saimo paschi sewi, bet leelais wairums bes padoma un mehrka eksperimentē us wisām pusēm. Sabakee meistari rada tikai gabalainus, salausitus darbus. Tagadejā mahkslineeku paaudse ir tapuse nenaiwa, pahrapfiniga un nesimpatiski negatawi-pahrgatawa. Muhslaitku rupjais waj smalkafais industrialisms tahdu mahkslineeku dsen litera-

riskā tirgū, ušbudina wina kahri peh3 flawas, waras un naudas. Tad ir pagalam, kà to peerahda no tihrkulturas-literateem drufku leekuligi noteefatais Hermanis Sudermanis, kas sahka ar glihto soziālo milietehlojumu „Godu“, lai beigtu ar banalo „Augsto dseefmu“. Pa-grimschanas sihme jau ir ta, ka tagad teef pahraf steidfigi un pawirshi strahdats. Hauptmanis kahdu no saweem pehdejeem darbeem („Grifelda“) sau3 par improwisaziju; tas rahda, winsh pawisam aismirsis, ka mahkshlas darbs naw improwisejams, ka nedrihst steigt, bet jakauj winam pascham klusu, lehnām nogatawotees. Te warbuht waretu mahzitees no Jbfe na. Tas ar pedantiski ruhpi3u laika eekahrtojumu strahdaja pee saweem darbeem. Sinams, ari wina darbi wisi nestahw weenā augstumā, bet pilnigi neisdeuwshos winam naw neweena. Tas tapeh3 ka, winsh radija no preesteriskā nopeetnibā un rigorosā pasch-audsinaschanā iskoftas dwehseles pilnibas, kas war gan grositees, pawahjinatees, padfifinatees, bet nekad ne pilnigi apfikt. Un pār wisām leetām: lihds beidsamam winam bij kas ko sazit, no sewis pascha ko sazit. Jo tikai pil-niga zilweziba, leela personiba ir ta, kas mahkshlineezifkas radishanas spehjam peeschfir pilnibu un isturibu. Bet pee muhsu neaprobeshota es-kulta kungeem zilweziba un personiba laifni teef turetas nezeenibā un nowahrta. Jaunā mahkshlineeku paaudse, kas tif eedomigi estetiku atrahwa no etikas un nu domajās deefin zif leelas leetas isdarijuse, ihstenibā wehl tahlu naw tā nogatawojufes, ne peeteekofshi kultiweta, lai saprastu, ka ari mahkshlineekam nepeezeeshama waditaja etifka swaigsne, un ka augstakā tikumiba nekad naw schfirama no nopeetna mahkshlinee-zifkas radishanas darba. Sauzeens peh3 modernas kultur-sinteses ir tapis wairaf, nekā tikai skanoscha frase; bet ta naw uf reises safneedsama, bet foli pa folim. Ceeli mahkshlas darbi naw radami gudrojot un eksperimentejot.

Mahkkslineezifās radifšanas misteriju pahrwalda ne smalfakā un dšifakā mahkkslas šaprasšana, bet teeschs juhtu pahrdšihwojums.

Talantu panihkksšanas peemehreem bagata ari muhsu pašču jaunakā rakstneeziba. Mums nemas naw wajadšigs apstahtees pee tās šchkiras rakstneekceem, pee furas peeder peemehram Seltmatis. Talanti tee ir, naw šo leegt, tikai ar ihstu rakstneezibas un wispah mahkkslas talantu wineem naw nekahdas radneezibas. Winu mahkksla ir mahkksla, no weenā, otrā, treschā weetā noluhkoteem un ishkerteem weseleem gabaleem konstruet kaut šo, šoti lihdsigu mahkkslas darbam — tik lihdsigu, žif talmi šelts lihdsigs ihtajam. Weenteesigakus lautinus apmukšo šchee talanti pehdinās ar šawu kompilatiwo, pikanto „mahkkslu“. Naturalisma laikā wini ir naturalisti, šimbolismam usnahkot paleef par ultrasimbolisteem, weenu laiku reprodužē waj pašču Solā, tad pahreet us Meterlinku un nobeidš pee Žesara šlaischlena. Pee šchahdeem „talanteem“ naw šasihmejama ne pazelšanas, ne pašgrimšanas; tee ir kā škaida uhdeni — ta želas un grimst ar to wilni, šura mugurā šehd. Bet mums ir ari tahdi ihsti talanti kā Karlis Škalbe, kas šawā, taišniba, pašchaurajā tautišku škumju un tautiškas idiles lauzinā radija brihnišklus, neaiššneedsamus darbus. Brihniškšči latwiškas liriškas glesnas wišch kā tuhškstoschkrashainas wišoschas kristala šihles fratija no abām peedurknēm. Un kas nu šchimbrišcham atližees no muhsu Škalbes? Modes wiršeena diletants, kas nerwosi kerstas un mehtajas no weena stuhra otrā, pee špeegela nostahjees mehšina šawu weenteesigo šēju šawilkt demoniškās grimasās, pušlas šawai naiwai kristalškaidribai pahrwilkt pahri tumšču noslehpumainibas plihwuri, mokas šawu maso dšidro awotinu šawilnot melnās putoschās bangās. Dekadansa epigonis, kas mehšina pašakšihmet noluhkotus, neisprastus

hieroglifus un behrnischki preezajas pats par saweem traipeem. Ta ir talanta panihkšana winas tipiskajā formā. Mums ir Baltpurwinaš, kas šahkumā dšikus psihologiskus pahrdsihwojumus prata ufglesnot leeleem, špehzigeem wilzeeneem, kurōs wareja ismanit nahkamā meistarā roku. Šhi roka pagura un nowihā literariškas šabeedribas anemijā, pirms tā bij šahkuse attihstitees. Baltpurwina talantu šahda epidemiskā eedoma, ka mahkflai neder ne leeli šabeedriški un psihologiški problemi, ne pahrdsihwojumi. Winaš negribeja redset problemus, no steepās pahri teem semē — šehš tagad, raksta šahstekus un kaf patuškus un pamukšigus behrnu dsejoliškus. Mums ir — — af, daudš mums ir wina, apdahwinatu, pašhispostitu, panihkšū talantu. Mīnesim tif wehl weenu no jaunafajeem un špehzigafajeem — Harald u Eldgastu. Wina pirmāis, leelais darbs, wišumā nepilnigs, nenofkanots, neišdeweēs, bet imposanti plaschi nodomats, droški šahkts, atšewiškōs tehlojumōs ahrkahrīgi interesants. Teeksmē, radit jaunu konzentretaku, dšihwibas un špehka pilnaku literarišku stilu, pretim tradizioneli-needriškajam, šehli-romantiškajam — bij atšihstams jaunibas brašchums un drošme. Bet ar nahkōšhajeem darbeem Eldgasts kaha tā pa trepitēm — kahrpeenu pehz kahrpeena uš leju. Melaimigā eedomibā winaš arweenu krasaki išwehrtās par beletrišisku polemistu un ešzentrišku neirasteniški, bet wina stils pamāšam banalīšjās nepanefamōs atfahrtojumōs un frašē. Un kur fraše šahk dšihwot tur mahkflīneeks mirst. Gaiški tas redšams pee wina grahmatas: „Wišhni“.

Dašchus zehlonus šchāi talantu pagrimschanai mums jau rahdija zitetā wahzu autora raksts. Bet tee wiši ir indiuidueli-psihologiškas dabas. Ir jau taišniba, ka talants nihkši aiš sawa pašcha indiuiduelas masspehzibas ar winas dašhadajām noškanām. Bet šchi masspehziba



ir tiff pirmatnejà zehlona atributs. Ēatweefchu rakstneeku panihķķšanas eemeļs ir muķķu laika ņabeedriķķi-psiķholoģiķķā atmosferā. Sen jau pamafam, bet konfekwenti weiđojas ņķķis tipiķķi-latwiķķais, darbam un dķķlafām dķķiķwes interesēm sistematiski atradinatais ņaimneekdehla-intelktgenta un rakstneeka tips. No zetas ņemes atrauts wiņķķ tikam mehtajeēs un maldijeēs pa ideju paķaules labirinteem, ņaķķķķķees wiđaķķadako, pretiķķķķģako un ņawās pretiķķķķiķbās neķaweenoķamo uķķķatu, lai tad, dķķiķwei ķastrehģot un ņabruķķot neķķķķģģā juķķķi, paķķudinatu pilnigu beķķprinķķibu, ķā weenigo iķķsto ĝudriķķu Beķķ ķeķķķdām soķķialām ņimpatiķķām talantam naw ņakara ne ar weenu ņabeedriķķu ķķķķiru, wiņam loģiķķi ķaeet boķķā, ķapaniķķķķi ķā ņtaķķdam, ķas iķķrauts no ņemes. ņķķee paniķķķuķķee talanti pee mums tā tad nereķķeķķentē neķweenu ņabeedriķķu ķķķķiru, ta ir ķķķķira par ņewi, ķā pee wiķķām ķultureli aķķtraudķķejām un nepaķķtaķķwigām tautām, noķķodita uķķ iķķniķķķķķanu. Beķķ daķķķas ņiķķmes raķķda, ķa, warbuķķt, ari atdķķimķķķana wiķķnai eeķķpeķķķama.

---

## Jaunajā fursā.

Ļesen jau wehl peeredsejām interesanto ūtatu, ūa muhsu, no laika, telpas un apstahkūeem neatkarigee muhschibas dsejneeki pahrwehrtās par komilfoteem birgeku dseedoneem un en gros pahrgahja tautiski reakzionarās awischneezibas deenastā. Pate par ūewi ūchi defadentisko peedsihwojumu mekūetaju metamorfosa neliktos wairs ne ziū dihwaina, ne pūichologiski interesanta; ūo nu runat par liriska momenta zilwekeem, kad pat wakarejos karstos „sozialdemokratu“ ideologus apstahkūu rats greesdamees pahrsweedis otra puūē, padarijis par reebigām idejisūām amūibijām un literariūeem Ļeseem! Tattūu jauku ūa beedrisūi-wehsturisūu mahzibu latweeūu „tautai“ ūneedi ūchi ūihkpiūsonisūās inteligenzes maūu-ūaigahūanu wispahri, un dasūi interesanti episodi ūewisūki.

Zitā weetā jau aisrahdiju, ūa tautiski-reakzionarā piūsoniba newar glusūi istikt beū kaut ziū inteligentaka rakūitaja darba ūpehūa. Beū ūludinajumeem, wehlesūanu projekteem, jaunu garigu dseesnu gawilū-ūweikām un biūūū-bruntūū ūkandaleem wiņu awiūēm wajadsigs ari beletristisūis ūeletons, ūahūti un joki. Ļūūatas labak, ja ari dasūhās eestahdēs un komiūijās, ūur darisūanas ar „mahūūū“, war eebahūt pa ūahdam „mahūūlineekam“. Daūūu jaunā paaudse ir aisnemta bankās un zitās prahūtigahās weetās, beū tam ari latwisūi rakūit wiņa neprot. Beū jaunais pahrlabotu defadentu rakūitajs-ūpehūs wajadsigā daudūumā weenmehr pee rofas. Un ne ūikai tā, ūa pee rofas — ūprauzas pats, ūa atkautees newar. Biūjusūee defadenti ūa blaūtis eeweēūas tautisūās piūsonibas ūiltajā namā, un

nefahdeem lihdsfekteem naw isskauschami. Tautistà pilsoniba, winu eestahschu un awischu waditaji nebuht naw absoluti nosodami par to, ka tà parupji isturas pret saweem rakstneefkeem. Kas pats ar waru leenas wirsü un goda neprotas, tas newar prafit, lai otrs winu deef' kà zeena. Isskausch weenu — otrs jau stahw ais durwim un gaida; nebuhs otrà, buhs treschais un tà tahlaf. Sche daschi peemehri.

Bij „Dsimtenes Wehstnesim“ par mahkslas kritiki Julijs Maderneeks. Rakstija interesanti, bet bes fewischkas zeenibas pret tradizijam un autoritatem. Un tà winam isgadijas drusku peedurtees dascheem „muhsu pasihstameem“, „atfihtheem“ wezajeem mahkslineefkeem. To schee nezeeta. „Df. Wehstn.“ jaunais redaktors atwehra plaschi durwis besgala gareem, pee reises neleetischkeem un aifskaroscheem polemifkeem raksteem pret Maderneeku. Tas, protams, newareja zitu — pa otram durwim atstahja „Df. W.“ redakziju. Bet tuhlin tufschö mahkslas kritika weetu eenehma Jahnis Jaunsudrabinsch, saf' — „no godatàs redakzijas dabuju usajzinajumu“ u. t. t. Kà jau tik leeliski pagodinatom un aplaimotom, winam tuhlin „radàs wehleschanàs, papreefsch isteift sawas domas par muhsu mahkslas kritiku“. Par fewi saprotams, ka schis „domas“ pilnigi pretejadas Maderneeka domam: ne mahkslineefus kritiset, bet audfinat publiku esot mahkslas kritikas usdewums. Seefas, tas nu bij ihsti jaunà „Df. W.“ redaktora wirseenà: par „publiku“ war rakstet, fo grib, kas par publiku sazits, tas naw ne par weenu sazits, bet wahrda saukt un kritiset ir rifikanti — tad war weenu abonentu faudet, daschreis pat weselus diwus. Tatschu neisprotamas ir tautisko awischu redaktoru domas. Un tapehz „J. D. Lapa“ sino: „Rakstneeks un glesnotajs Jaunsudrabinsch atteizees no „goda“ turpmaf buht par „Df. W.“ glesneezibas mahkslas kritiki, jo redaktors wina domas daschreis

pret fawàm pahrmajijis." Tu fawat, waj tur fatrs nedekadents rakstneeks nejutàs solidars ar Jaunfudrabinu, kas redaktoriskai patwaribai peeteiza streiku? Bet wehl J. nebij pa lahgu sakrawajis fawus papirus us „Df. W.“ redakzijas pultes, kad par „Df. W.“ mahkšlas kritiki nahja — atkal... atkal Julijs Maderneeks!! Waj ilgi nu winsch isturès — fo mehš tur finam!

Gandrihs reisē ar pašhstamo J. H., schajà awisē, toti rakstigi sahka produzetees ari Wiktors Eglits. Kà finams, tagadejais tautisklais Eglits ir wakarejā dekadenta pilnigs pretstats. Wakar winsch dšedaja: „tur juhšu sstrandu smaka ispluhst šweika, tur pašcham welnam netihk tuwu buht,“ tagad šajuhšminas par wezenitēm un ubageem, un šajuhšminas tahdā mehrā, ka apdseed pat winu ihšo meegu „pa blusu pilnām alām“ (!). To dara tautisklais kuršs. J. H. „Df. W.“ teoretiski zildina konserwatiwo, deewtizigu latweeschu semneeku, Wiktors Eglits scheem artiķeem un „tizibas un dšimtenes“ Iugām paraleli drukā ašgrahbigas perschas par lauku dšihwes jaukumeem un „šawairotas (?) tautas spēhfu“, prahto par „tautas gara pahrweidoščanos“, par „wefeligo, godigo un fluso dšejneeku grupu (Neikenu, Kaudšišcheem, Apšišchu Jehkabu, Blaumani, Sauleeti)“, par „tagadnes un muhščibas jautajumeem dšejā un walodā“. Bet beidsamajā rakstā isbižuscham dekadenzes bundšineekam nomišejās. Uzmirkši peemiršis fawu tagadejo usdewumu, bij eeminejees kaut fo par Mühlenbacha walodas smagumu un tamlihdš. Par to no redaktora us weetas dabuja peesihmi. Bet laškam Mühlenbacham ar peesihmi ween wehl nebij peetizis. Pahri deenu wehlaš Aronu Matišs atwainojās, ka us pehdam nenostrostejis kà peenahkas, un nehma Wikturu Egliti wehl otrreiz, kà šaka, pa riktigam preekščā. „Eglischa fungam un neweenam žitam naw teesibas, tahdu spreedumu nodot par muhšu dšiti mahžiteem walodneekem“, pa kureem „pee

numms waj kursch katrs awischi rakstītājs grib spreesť, wīnus mahzīt sintaksē, etimologijā un fonetikā." („Df. W.", 1911. g. 94. num.). Juhš, warbuht, domajat, Wiktoram Eglitim, smalkjuhtigam, wakareiropiski isglibtotajam Eglitim peetika ar scho redaktora moralisko isplaufokumu, wīnsch nokratija pihschilus no šaweem sahbaķeem un uš wīseem laikeem aīšwehra „Df. W." redakzijas durwis? Ak nē — wīnsch paklantijās, šanehma „awischi rakstītāja" diplomu, pamihņajās, nokahšejās un wīlka no kabatas laukā dsejoli: „Tu, mihtā Lasdone, zif jauks" u. t. t. („Df. W.", 1911. g. 117. num.).

Par teem bijuscheem swaigschnu brunineeķeem, kas usstahjās Ēnores, Roses un zitu meitu brunineeķu un interima mahķslas weizinataju lomās, jau dauds rakstīts. Bet šchis behdigās jokū lugas beidsamais zehleens ir pamahzjoschaks un peewilzigaks par preekschejeem. Ed. Wulfs, kas pirmajā tautiskā karsťumā trauzās aīsstahwet interima „mahķslu" ar wīnas wezajām meitām, warbuht uš kahda Weinbergim teatri oposizionela „Ēatwijas" akzionara mahjeenu pahrsweeda mehťeli uš otra pleza un kopā ar Behrsinu taišija „oposiziju" Weinbergim Ēatweeschu beedribas šapulzē, kas tomehr wīnu nebuht nekaweja pūsgadu wehľaf ar pateizibu šanemt interima sekretara portfeli no ta pašcha šr. Weinberga rokas. Oposizija, protams, tīfa tuhlin peenahzigi atšista un šagrandeta; bet wīna tomehr rahdija, ka pat „kūram katram awischi rakstītājam" nedara godu Weinberga šmagi peekrautā wesuma wīlzeja loma. Un teatra bilanze pehž šesonas beigām šķaidri rahdija, ka Weinbergs interimu materieli un mahķšlineeziski brauz arweenu dšital purwā. Tad pamodās ari „lepnaīs un brihwais" Jahnīs Akuraters un „tureja par šawu peenahķumu" „Ēatwijā" (1911. g. 120. num.) drukat „pašķaidrojumu", ka wīnsch, Jahnīs Akuraters, ari nu beigu beigās „nahzīs pee pahreezibas", ka wīnam kā reschisoru

ſapulzes lozeſlim bijuſe tiſ Weinberga weſuma mehma  
 wilzeja loma, un tadehſ winam turpmaſ „jaatſakotees no  
 ta goda“. Bet aſ kà ſchi, gan ſoti nowehlojuſès, bet ži-  
 tadi zaur un zauri mahkſlas patriotiſſa demonſtrazija at-  
 reebàs paſcham demonſtrantam! ſr. Weinbergs tihri  
 logiſki aiſrahdija („Riġas Aw.“ 1911. g. 126. num.),  
 ka Ũkurateram naw nekahdas teeſibas ko pahrmest teatrim  
 waj uſtrauktees par Weinberga Roſem un Turaidas  
 meitam; luhſ, pats wiſch tatſchu interimā eewedis ſawu  
 „Kehniha meitu“, kaſ balaganiſku joku un peedauiſigo  
 biſſchu wiſſchanas ſkату ſinā tahlu pahrsneedſ wiſus in-  
 terima tradizionelos balaganus. Te nu bij wiſa patrio-  
 tiſkà demonſtrazija! Pehž tiſ pamatiġa ſagrandejuma  
 Ũkuraterim, protams, nebij wairs ko zeret uſ Weinberga  
 ſchehlaſtibu. Ũpraſdams tā ar kungeem apeetees, kà  
 Ed. Wulſs, wiſch ſweedàs uſ otru puſt un taiſjās Jaun-  
 najam Teatrim klat. „Deeſihmēs par latweeſchu teatri“  
 (Dſ. W.“ 1911. g. 141. un 142. num.) wiſch „Dſim-  
 tenes Wehſtneſcha“ laſitajeem uſdewa atminet to ahr-  
 fahrtigi gruhto, galwaslauſitaju mihſlu: ſaſ, publikaſ  
 intereſe leela, ſubſidijas leelaſ, telpaſ ehrtas un peeme-  
 rotas (,) un tomehr Riġas Latweeſchu Beedribas (eeweh-  
 rojat: beedribas!) teatrs newar un newar eeguht tautas  
 ſimpatijas, bet gadu no gada tās ſaudē. Wiſch naw  
 muhſu teatra mahkſlu wiſſijis ne par matu uſ preekſchu,  
 bet gan gahjis wehl atpaſaſ, to rahda arween leelakee  
 ſaudejumi kaſē ſeſonas beigās, to rahda rakſtneeku, kritiſku  
 un mahkſlineeku un publikaſ proteſti pret ſchi teatra riġzibu.  
 Bet Jaunais Riġas teatrs iſteek beſ graſcha pabalſta no  
 piſſehtas kaſeſ, iſdod miſſiġas ſumas par jaunu lugu in-  
 ſzenejumeem, war iſrahdit weenu paſchu gabalu puſſeſonas  
 laiſkā wairaf kà 40 reiſeſ pee (!) piſnigi iſpahrdota nama  
 un beigās wehl war ſeedot 300 rubkuſ godalgām preekſch (!)  
 dramas“. Un peġž ſchi ſaſwilinatā eewada nahſ ſihſſihka,

urbiga interimmahkflas un winas kalpu kritika. Interims gahdà tif par „laika pakaweschanu birgeleem“, bet tas riiktigais teatrs ir Jaunais Teatrs. Ēsām un brihnamees, kur Afuraters Jauno Teatri tif karsti eemihlejis. Bet nahkamàs sejonas šahkumā Afuraters peeteizas us Jaunā Teatra dramaturga weetu. Nu nebrihnamees wairs, nu šaprotam. Tas Jaunā Teatra nepateizigee waditaji rahdija Afuraterim mas pretmihlestibas, un wehleschanā winsch — nedabuja neweenas bals. Behdigi: neprata zeenit dsejneeku! Ēai nahk ari pār wineem съногсшибательная afurateriska kritika!

Pateescham janosarkst aif fauna par šcho paschapsinas truhkumu, rahpuloschanas etiku un lafejismu jauno rakstneeku jaunajā kursā. Ko dara literaturas fonds? Waj winsch tatschu newar šcheem „brihwajeem un neatkarigajeem“ issneegt kahdas nekahdas stipendijas, lai wineem nebuhtu jakaujas moraliski plaukotees no tautisko awischu redaktoreem un daschadu komishju absoluteem preekschehdetajeem — lai wini pa naudigās meetpilsonibas koridooreem un aisdurwem tā nenowasatu latweeschu rakstneeka zeenijamo wahrdu.

Bet, ihstenibā, tee wairs naw rakstneeki. Ja rakstneekam wairs naw paschzeenibas, ja winsch gataws kalpot wisadi wisur, kur tif war rubli nopelnit, tad winam pateescham der tikai Aronu Matisa parakstītāis „awischu rakstītāja“ diploms. Bet ko tad ihsti dara tautisko awischu rakstītāju „šihlās jo šihlās balstinas“, kā „Dj. W.“ zītā weetā godināja šawus rakstītājus? Ko Wiktors Eglits raksta, to minejām, un ko pahrejee — to tāpat waram usminet. Jaismanas tā, ka redaktors katram gabalinam war apakščā paspeest šawu tautisko šchtempeli. Tautisklee redaktori wiszeeschaf mihl — atminu literaturu. Ugrāf „memuarus“ rakstija labako aprindu wezas meitas un pensionetee diplomati; bet tā kā redaktori labpraht drukā apzerejumus

par Woldemaru, Kronwaldi, Pumpuru u. z., tad muhsu jaunā kursa rakstnieki „tura par sawu peenahkumu“ ari rakstīt sawas „atminas“ — nu, kautsch waj par Blaumani! Jahnis Akuraters un Antons Austrinsch drukā „Df. W.“ milsiģi garas „atminas par Bl.“, kahds nepasihsts darbineeks Karlis Kraujinsch „Latw.“ „atminu memuaru“ dara nemirstigu Blaumani, bet it ihpaschi pats sewi. „Atminu memuaru“ galwenais usdewums jau tatschu it — pabahst sawu sihko personinu leela zilwefa sposchumā. „Mehs ar Blaumani . . . Eenahk pee manis Blaumanis? . . . Blaumanis man ussit us pleza un saka: tu“ — u. t. t. Nemaj slikti neskan, waj nē? Antons Austrinsch bes tam pehz kalendara fahrtigi taisa „Latwijai“ garigas perschas us Seeldeenām, Debess braukschanu, Jahnu wakaru, Mifekeem un ziteem augstakeem swehikeem, un bes kalendara fā isnahk — us wisām akteeru un atrischu jubilejām. Ar balaganiskām lugām interimā semu grimis, Akuraters „Latwijā“ mehgina toteesu augstaf zeltees ar frantschu walodas un rakstneezibas sinaschanām. „No frantschu walodas tulkojis J. Ak.“ — tā ween lasam sem dsejoteem un stahstineem. Aekas par to, ja reisem nogadas masas nepatikschanas. Tā peem. par Anatolu Fransu rakstot eemaldas apmehram tahds teikums: „ja nemaldos, winam ir pahris sehjumu pat par Johannas d'Ork (lasi: Schannas d'Ark) dsihwi“. Nē, Juhs nemaldatees wis, Akuratera funks! Ne pahris, bet taisni diwi sehjumi winam „par“ Schannas d'Ark dsihwi. Kā nu tahds leels frantschu rakstneezibas pasinejs, fā Juhs, tif wispahrpasihstamas leetas wareja nesinat?



## „Zēla juhtis“.

Sem ūchahda wirraksta nelaiķis, tragiskā nahwē mirušchais musikas mahkšlineeks un kritiķis Emīls Dahršinsch bij šarakstijis apzerejumu, ko nolasiņa kahdā „rakstneeku wakarā“ (nodrukats arī ūewiškā grahmatinā). Par latweešču kulturu zēla juhtis runā Emīls Dahršinsch. Plaschakas wehsturiski-sinatniķas isglihtibas autoram truhkst; apzerejumā naw ismanama dšitakas ūabee driķas un estetiķas domas darbiba. Uķ pašauls eeskata un uķ ta noweetota kritiķas redses punkta truhkuma preeķšmeta nepilnigi un nepareiķi apgaismots, tadehļ autora slehdseeni weetām dihwaini, weetām pawišam aplami. Dauds kas no ūwarigakā tiķ pawiršči, no wirspuķes apluhkots, pats ūwarigakais palijis pawišam neredsets. Emīla Dahršina grahmatina par ūewi ir loti ūekls un maswehrtigs darbinsch. Tajā aistiktās leetas un winu apluhkojums muhs intereķē tiķai kā popularā autora pašča un to aprindu raksturojums, kurās winšch dšihwoja, darbojās un mira. Un otrkahri, preeķšmeta, kaut arī slikti, bet tomehr apgaismota puķe ūazel ūinkahri un intereķi preeķšch tās, kas pameķta ehnā.

Ka katrai tautai ūawa „gariga fiķionomija“, kā Dahršinsch ūaka, pret to nebuhtu ko eebilst. Druķku taiķnibas arī „ūawai miķijai, ūawam ihpaščam uķdewumam“, ko ūinamā laiķā un apstahķlos weenigi ūči tauta „un neweena zita nebij ūpehģiga peepildit“. Tiķai nu Dahršinsch pahraf ihķredģigi un dedģigi nododas tautu dalisčanai un miķģu peeščķiršanai. Wina ihķredģibas zehlonis wina ūabee driķās isglihtibas truhkums, un wina pahrakā dedģiba aģ

to aprindu eespaida, furàs winam jastrahdà. Ja atmi-  
 namees, fa winsch ar sawu preekschlasijumu ustahjàs  
 laudis, kas nahja no „jaunnazijonalisma“ un zaur deka-  
 denzes purgatoriju patlaban staigà us mahmulisfti-tautisfto  
 apsolito semi, tad ir saprotama wina retorika un tautisftà  
 separatista fajuhfma. Jo ihstenibà tautas nepawisam tà  
 nenoschkiras zita no zitas, fà tautisftee fantasti to fapno.  
 Wisu tautu kopuma, wisas zilwezes attihstibas gaità no  
 pirmàs wehsture atsihmetàs deenas lihds beidsamai re-  
 dsama weena pate leela kopiga „misija“, un itweena nah-  
 koschà, jaunà tauta tikai turpina sawas preekschgahjejas  
 wehsturisfto darbu. Un „garigà fisionomija“, t. i. tautu  
 ihpatnejà spehja pehz Dahrsina domàm nahftot no eedsim-  
 tàm rahsas sawadibàm, un tautas raksturs (!), wehsturisfta  
 attihstiba, klimatisfti un geografisfti apstahksti esot tee, no  
 fa atkarajotees „fewischkàs misijas“ sekmitiga peepildi-  
 schana. Ustahsim meerà to sawado logiku, ais furas  
 Dahrsinsch schkir tautas ihpatnejibu no tautas rakstura.  
 Minesim tik tàs mistisfkàs „ràsas sawadibas“, furas nesin  
 no kureenes un kadeht „eedsimst“, furas ne no fa neatkara-  
 jas, bet no furàm gan atkarajas tauta ar wisu „misiju“.  
 Kur tas laifs, fà istroschnojàs un apflusa wahzu  
 Tschemberlens, fisiologisftà ràsu romantika un deutschna-  
 zionatu gawiles par junkuru silajàm asinim, par wahzu  
 tautas eedsimto waldineeku un kalpinataju dabu — t. i.  
 par „eedsimtàm ràsas preekschrozibàm“. Waj pateescham  
 wehl pehz tik dauds gadeem wajadseja nahft latweeschu  
 mahkslineekam un atkahrtot schis muklibas? Waj Emi-  
 lam Dahrsinam wajadseja buht tàs famosàs ràsu teorijas  
 isgudrotajam, pehz furas peem. angli ais sawas ràsas  
 eedsimtàm sawadibàm esot nepahrspehjami fugotaji un  
 kolonifatori, bet amerikani ais sawas — naudas rauseji  
 un isgudrotaji; italeeschu mahkslas tauta un frantschi  
 brihwibas zihnitaji! Kaut jel winsch tautisfti paplaschi-

najis sawu teoriju un aistrāhdijis, ka dundadsneeki aif sawas rāšas sawadibām swejneeki, bet pee baldseni aif sawas — ahschu kahweji. Sinams, pee rāsu teorijas kā pee šalmīna tagad atkal kēras wiša ahrsemju jaunkantianisko walšts profesoru plejade, Kreewijas empiriomonisti, muhsu pašchu Walteri un lihds ar wineem wiši, kas baidas no wehsturiskā materialisma pluhdeem. Bet tas winus neglahbs, kā neglahba Emilu Dahršīnu. Pahraf šklaidri tatschu redsams wišs rāsu teorijas šchwīndelis. Tautas (ne rāšas) garīgā ihpatnejiba, tautas raksturs nebuht naw tahds mistiski eedšimis zehlonu zehlonis; tautas raksturs pats ir wehsturiski-šaimneeziskās attihstibas, geografisko, klimatisko un zitu materiēlu apstahku koprodukts. Tautas rakstura sawadibas nenofaka dšihwi, bet otradi — dšihwes apstahkli galwenā kahrtā weido ikweenas tautas rakstura nenoleedsamās sawadibas un nofaka winas darba weidu. Katrs školneeks, geografijas karti apluhkojis pašazis, ka peem. angļeem aif nenowehršchameem dabiskēem apstahkēem jabuht tirgotaju un fugotaju tautai, ka nefahdas „rāšas preekschrozibas“ winus nepadaris par klaidojoschu nomadu, waj eeshkštejuschu kinisku semkopju tautu.

Rāsu mistika un fisiologiskā romantika ir šīnamu irstoschu šabeedrišku šchīru fantāšijas „jahjeens uf Sesenheimu“. Tomehr ikweenas tautas ihpatnejais, realu apstahku raditais raksturs, tautas wehsturiskās attihstibas pašahpe un politiskais štahwoellis apšihmē zēlu, pa kuru tuwakā nahfotnē wirsifees tautas kultura. Pa kahdu zēlu ees latweeschu kultura, kas buhs šchis kulturās neseji? prasam mehš. Emila Dahršīna jautajums ir: „Kahdu wirseenu hems winas wadoschee elementi?“ Jautajums, kā redsesim, loti raksturigs preeksch pašcha Dahršīna. Muhsu ruhpnēeziskās kulturās laikā ihsti newar runat par „wadoscheem elementeem“; tee špehki, kas wišu kustiņa un wirsa,

nahk no apakſhas, no dſihwes dſilumeem, tee wiſu dſen. Ari wiſi waditaji ir ſcho ſpehku warâ, tadehk par dſinejeem, ne par waditajeem elementeem jarunâ. Ta ir prinzi piela ſtarpiba, ta ir ſtarpiba ſtarp paſaules eekatu un romantikſâm fantaziâm, ſtarp ſinatni un hernihutiſſkas miſtikas niglu. Emils Dahrſinſch ir tipikſs ſihkpilſonis ar wiſu ſihkpilſona ihsredſibu ſabeedriſſkas dſihwes jautajumôs, kadehk runadams par „latweeſcheem“, par „tautu“ weenmehr domâ galwenâ fahrtâ turigo pilſonu un pahrtiſuſcho lauku gruntneeku tautu. No ſchis „tautas“ wiſu ſchkir wina mahkſlineeka-eſteta iſſmalzinatâ dwehſele, kas newar apmeerinatees ar to, ka rinſi apfahrt wiſs teezas tiſ uf naudas rauſchanu, uf materieli eedſihwoſchanos un garigu aptaukoſchanos, bet mahkſla un mahkſlineezikſi zenteeni teek pameſti pilnigi nowahrtâ. Tahds pahrmetums ir weetâ — neluhkojotees uf to, ka Dahrſinâ ſche runâ neween neutrals eſtetikſis, bet ari arodneekſ: muſikſis, kam latweeſchu pilſonibas mahkſſas (muſtikas) neinterese tihri materieliâ ſinâ nepatihkami juhtania. Bet pehz ſawas tipikſi-ſihkpilſoniſſkas dabas Emils Dahrſinſch baidas buht „weenpuſigs“ un „partejikſs“ un tadehk uſrahdiſis, ka „tagad latweeſchi ir palikufchi beſ idealeem“, tuhlin paſteidſas peebilſt — wiſch nebuht negribot apwainot kahdu ſinamu ſauſchu ſchkiru, jo labi zilweſi un tâpat launi eſot winâs wiſâs. Bet wiſch ſawu pahrmetumu tomehr ſihmejot uf tâ ſaukto inteligenzi pilſehtâs, kurai eſot diwas leelas waras: iſglihtiba un turiba; ta, luhk, eſot ſodama par to, ka tai neeſot „garigu“ idealu, jo kam daudſ eſot dots, no ta daudſ warot praſit. — Wiſpirms jaſaka, ka weltas Dahrſina bailes no weenpuſibas un partejibas, gluſchi nepamatota un nepareiſa wiſu ſchkiru un wiſas inteligenzes ſabahſchana weenâ maiſâ. Eai ari peekrihtam, ka wiſâs ſchkirâs ir „labi“ un ir „launi“ zilweſi, tad tomehr nedrihkſt aiſmirſt ka labâ un launâ kriterijs katrai

ŝkŝirai ir ŝaws, ka weena ŝkŝira ar ŝawu labo un ŝauno atrodas pawisam žitadōs ŝadŝihwes apstahkōs, sem pawisam žitada ŝabeedriŝkas atmosferas ŝpeedeena neŝa otra, ka wiŝu ŝkŝiru kulturelā noŝihme nebuht naw weenada. Saŝarā ar to naw ar weenu olekti mehrojama wiŝa ŝihpilsoniŝkā inteligenze — naw nebuht tā wiŝpahrigi un galigi noteŝajama, kà to dara Emils Dahrŝinŝch. Wiŝpahrigi ŝihpilsoniŝka gan ir muhŝu inteligenze — tā pehž ŝawa ŝabeedriŝkā ŝahwoŝka, kà pehž eedŝimtās un eeaudŝinatās pŝichologijas. Wina ŝahw ŝtarp ariŝtokraŝiŝko un demokraŝiŝko idealu; sem materielu waj garigu apstahkku ŝpeedeena daŝa no winas peegreeŝchas weenam, daŝa otram polam. Un tad newar wairs runat par inteligenzi kà weenu nedalitu ŝabeedriŝku ŝopumu, bet par ariŝtokraŝiŝko, naudigai burŝchuaŝijai ŝalpojoŝcho inteligenzi weenā puŝē un par demokraŝiŝko ideju neŝto, proŝetariatam lihdŝ un preekŝchgalā ejoŝcho inteligenzi — otrā. „Garigo“ idealu un wehrtibu ŝinā ta ir gandrihŝ tiŝ leela ŝtarpiba, kà ŝtarp deenu un naŝti. Uŝ burŝchujiŝko ŝkŝiru un winai ŝalpojoŝcho inteligenzi pilnigi war ŝihmet Dahrŝina pahrmetumu par ŝalpoŝchanu mamonam, par meetpilonibu, ŝiliferibu, eedomibu un nezeenibu pret garu. ŝchi „tauta“ pilnigi wainiga, ka „muhŝu leelakais dŝejneekŝ Poruŝ neiŝzeeta ŝhajā atmosferā, paŝaudeja dwehŝeles lihdŝŝwaru un jau ar 34 gadeem atradās eeŝtahdē preekŝch garā wahjeem“; ka „nogiŝtejās apdahwinatā dŝejneeze Semgaleeŝchu Biruta“, „apdahwinatats gleŝnotajs Seltiŝch“ u. z.; ka wini „newareja panest wiŝu to nelektibu, ŝas noteek wiŝapfahrt, newareja iŝturet to breeŝmigo kulturās truhkumu, ŝas walda pee latweeŝcheem“. Pateeŝcham, weenigi latweeŝchu birgeliba ir wainiga pee ŝcho žilweka liŝtena, jo weenigi pee tās tee wareja greeŝtees un greeŝās ar ŝaweem darbeem. Poruŝ ŝawās nowelēs pauda muhŝu wejai ŝemneežiŝki-piloniŝkai „tautai“ tiŝ wiŝai miŝto hernhutiski

romantisko mistizismu, Sengaleeschu Biruta wisadeem Hjalmarceem un Blanschàm kutinaja islutinato pilsonu jaunfundschu fantastju, un Seltina — kà katra zita glesnotaja — bildes spehja pirkt tikai tee, kam beesi mafi. Pee latweeschu demokratijas schee mahkslineeki nekad naw greefschees, tadehl ir nelogiski ari demokratiju darit lihdswninigu pee winu nelaimes. Wehl nelogiskaf demokratiju apwainot idealu truhfumà. Samehrà ar to, zil idealu tufschu un newehrtiga paleef meetpilsonibas ruhsas apnemtà birgeliba, aug plascho schkiru idejas fajuhfma un kulturelais spehks. Un ja ari te wehl dauds nekaidribas, maldu un neapfinas, tad tomehr mehrkis ir skaidri apsihmets; ir jaradinas un jamehginas kahpt stahwà afmehainà kalnà, bet naw jamaldas bes zela un bes idealeem. Un ais dsihwes tufschibas naw jagistejas nost teem dseneekeem, fo augofchs, tekofchs kolektiwa spehks isbihdijis fawà preefschgalà. Te mahkslas ideals ar fabeedriske fapluhst weenà organisfà dsihwà buhtnè.

Mahkslas ideals ir Emila Dahršina ideals. Winfch apzer latweeschu tautas pagahtnes un tagadnes mahkslu un reds, ka latweeschi peeder pee wisapdahwinatafàm tautàm Eiropà, ka wina „isredseta buht par deewa aizinatu darbineezi us mahkslas lauka“. Esitajs jau reds, ka scha tipiskà teizeena faturu un formu analiset naw wajadfigs ne eespehjams. Newar leegt: latweeschi pateescham ir mahkslineeziski apdahwinata tauta. Tikai Emila Dahršina domas par to, kas kawè un kas weizina latweeschu mahkslas usplaukschanu, nekahdà sinà naw muhsu domas. Pehz wina domàm latweeschu fainneeziski-politiskà dsihwes eefahrta idiliski jauka un preefschsihmiga. „Zaur fareem muhsu laikos muhsu meerigee semes eedsihwotaji nemas wairs neteef aistikti, par tizibas wajaschanàm naw i fo fapnot un wehrdsibu mehs, paldees deewam, jau esam pahrdsihwojuschi un mums nekur newar labaki

flahtees...“ Sai nu weens zilweks saka: tahda paradise, un tad wehl daschi gauschas ka neefot labi! Ak, wisur, fur tif skatees, nemeerneeki ween. Pilsoni sparojas ap domneeku krehsleem un pilsehtas pahrwaldibu, fo saujina priwiligeto wahzeeschu stipri tura sawos nagos. Lauku saimneeki suhdsas par saku teesibam un sawu besteesibu un nepareisi isbaiteem klauscheem. Bessenneeki wehletos faut desmit puhweetas leelu semes gabalinu un strahdneeki — bet fo nu par strahdneekeem! Ta jau ir wisnemeerigaka tautas daka, ta weenmehr faut fo prasa un nefad nebuhs meerâ. Te Dahršina apzerejumâ ir leels robs. Winsch naiwi nopreezajas, ka „ahreju“ eenaidneeku un trauzeklu latweeschu tautai naw, bet ar weiflu lihsumu apeet tiffko minetajam, wispahrejam un nenoleedsamam nemeera faktam wisas tautas schkiras. Pehz wisa nupat teifta isnahk, ka Dahršinsch ir pasihstama mihta meera zeenitajs. Un ja tad winsch tuhlin sahk meklet pehz latweeschu kulturattihstibas un mahkslas „eekschejam breefmam“ un eerauga tas jau mineta gariga meetpilsoniska trulumâ un aptaufota meerâ, tad ta ir pahraf leela pretruna. Winsch stingri schkir eekschejo no ahreja; atsihdams ahreji labwehligos un mahkslai wajadsigos apstahklus, ustrauzas par sinamam eekschejam breefmam, furas „waretu aiskawet latwju tautu peepildit sawu kulturam mifiju, buht par isredsetu darbineezi us gariga lauka“. Meetpilsonibu un wisu kas ar to sakara winsch nosoda tadehk, ka tai neefot gribas un dsinas pehz ka augstaka. Latweeschu mahkslas nahkotne atfarajotees no ta, ka „tautai“ rodotees „griba mahkslu baudit“.

Ta tad, pehz Emila Dahršina domam, tautai tif wajaga eekscheji gribet mahkslu baudit, un tad jau gan wina radisees. Ta ir wina stipra tijiba — ak, ta jau ir tijiba winas wispahriga, winas pamata weida: gribat, luhdsat, tad jums taps dots! Ar wisu zeenibu pret ne-

laika mūzika un mūzikas kritika aroda spējam, mums jāatsihst viņa kultūras un mākslas domataja atliba. Mē — atšķirtībā no „ahrejas” dsihwes, kāhdas metafisikas „eefšchejas gribas” walgōs naw latweešchu mākslas glahbinsch. Sihpilsoniskais mistizisms nespeh j isklaidrot mākslas dabu un norahdit latweešchu mākslas nahotni. Jo nekur dsihwē eefšchejais naw schkirams no ahrejā, tee weens zaur otru eerosmajas, apaugtojas un aug. Absoluti ahrejs meers ir eefšcheja nahwe. Māksla naw schkirama no dsihwes. Kur tas teef mehginats, tur parahdas bahli pagraba stahdi, kas isstihds garā dihgli un drihs nokalst. Mākslas stahdam wajag saules un wehju, lai isaugtu steebrā stiprs un krahschi salokšnejs. Māksla war augt tikai tik tahl, jif tahlu augs tautas eefšchejā un ahrejā šabeedriškā dsihwe. Mehš tadeht šawā šinā waram preezatees par to, ka nebuht nedsihwojam „deewa aufi”, ka wišās šabeedriškās schkirās ir nemeers, dsihwa zenschanās pehz teefibām, pehz tahlakā un labakā, ir šaduršmes un šazenschanās pašchu schkiru starpā — darbs un kultūras ziņa wišās malās. Šabeedriški zenteeni eewitno estetisko domu, eerosina mākslineezisko radischanas dsinu. Kur naw dsihwes, tur naw nekahdas gribas — tur newar buht mākslas.

Bet, war eebilst, tomehr bes impulsiwās „eefšchejas”, t. i. indiwiduelas gribas newar rastees neweens mākslas darbs. Jkweens mākslas darbs ir pa daļai mākslineeziska instinkta, pa daļai intelektuelas gribas produkts. Gan — bet kas ir indiwids un kas viņa griba? Mē kahda mistiska parahdiba, ne dahwana „no augšcheenes”, bet šcho pašchu ikdeenischko apfahrtejo apstahlu, dsihwes un wišu winas daschado spēhlu radijums. Un mākslas darbā naw neweena atoma no zitureenes, kā ween no šabeedriškas apfahrtnes. Ja šakam, ka mākslineeka radoschā buhtne un winas raditais mākslas darbs zehlees



gluschi mechaniskā zekā, tad tomehr ar to naw teikts, ka tur wifs lihds beidsamajam sikhumam sikhaidri ispehtams un isprotams. Dabas un apstahklu, zilweka fisiologijas un psihologijas mehanika ir tik farestchigita, ka schimbrihscham zilwekam naw aptwerama un saprotama sawā wiskopibā. Un mahkklas darbs ir wisfarestchigitaftais starp zilweka gara raschojumeem. Bet tikdauds ir sikhaidri redsams, ka leela mahkkla newar rastees aif kahdas tur metafisiskās indiuiduelas gribas, ka schi pate griba ir tik sinamu sabei drisku apstahklu produktis, ka ir wajadsigi spehzigigi ahreji dsinuli, kas wisplafschakās lauschu masās eero-finatu scho „mahkklas gribu“, kas isbihditu spehzigus mahkkslineeziski-ihpatnejus indiuidus, spehzigus radit leelus mahkklas darbus, t. i. tahdus, kas no „tautas“ isaugusch, tautas slehptās daschreis wahji apsinatās ilgās un idealus atbalsodami un atskanodami un tahlak pausdami augtu paschi siltas lihdsjuhtibas atmosferā un organiska sakara apstā — fopejā darbā.

Tā tad: ne „mahkklas gribā“ ir latweeschu mahkklas nahkotne, bet apstahklōs, kas rada scho gribu. Bet kur tad lai luhkojam schos mahkklas raditajus „apstahklus“? Eitwidetās defadenzes dseefmineeki wifu glahbinu gaida no pilsonibas resnā naudas maka. Emils Dahrsinsch no „turigās inteligenzes“ mahkklas gribas. Bet wolti ir gaidit wihges no dadscheem un mahkklas gribu un gribu naudu mahkkslai seedot no kultureli sterilām naudigām meetpilsonu aprindām. Kad latweeschu pilsoniba bij wehl kā sabei drisks fopums nedalitaka, spehzigaka un idejiski dsihwaka, wina radija schirgto tautisko wirseenu un pehz isbihdija pa weenam, otram eewehrojamam rakstneekam (Alpsichu Jehfabu, Purapuķi, Poruku u. z.). Bet beidsamā laikā no winas radees tik sikhu dsejneeku puhlis, no kuras latweeschu mahkkslai mas kas tiks. Leelus mahkkslineekus neisaudsēs ari mahmulas fondi, ne filantropu

zeltās patveršmes. Latveeschu mahkšļa naw podu pufe un naw ari metafisiskās „mahkšļas gribas“ brihnuma radijums. Ja meklejam leelu mahkšļu tautu pagahņē — ne tahdu, kas kalpoja sakaltušchām dogmām, waj sawa faktina peeluhdsejeem, waj naiwā „nazijonalisma“ stipri-  
 naschanai, kas bij ne mahkšļa preefšch tautas, bet pateescham tautas mahkšļa šcha wahrda ihstajā nosihmē, tad atrodam — tautas dseju, tautas dseefmas un pasafas. Ta bij mahkšļa, kurā pateescham isteizās tautas dšihwes šahpes un preefs, kas atraišija eefšchejos nomahktos dwehseles spēhkus un nelahwa panihkt beidsamai dšihwes enerģijas paleekai. Tautas dseja naw atsewischķu zilweku darbs — neskaitamas paaudses tur kopigi strahdajuschas; tautas kopuma dšihwes un daikuma šajuhtas ispauduschās tautas lirikā, kurā katrs atsewischķs zilweks šajuta daku no sawas dwehseles, kas wišus weenoja weenā weselā, nedalamā, stiprā kolektiwā. Atsewischķa zilweka darbs buhtu isgaisis, kā sneega pahrsļa isgaisit saulē, kā isgaisit weesula trenkts smilšķu grauds. Weens koks tik paklusinam šchalz wehją, bet mešchs tahlu un smagi šchnahz; weens koks maj war atskanot, bet meščhā atbalšs škafi un ilgi lihgo. Tas mahkšļas darbs ir welts, kas neetweras un neuglabajas kolektiwā, mašas, tautas apšinā. Tikai šabeedribas atšauzibā ir mahkšļlineeka un wina darba nemirstiba. Gan Emils Dahrsinšch mehģina eefšaidrot, ka mahkšļa un wispahrigi gariga kultura neesot teeschji atkariga no ļauschu daudsuma, ka tauta sawā wišumā esot akļa, neredšot sawa ihstā zela un raksturiskā usdewuma, ka esot „wajadsģis zeltees jauneem garigeem wadoneem, kas lai winu westu uš gaismas zeku“. Bet mehš tatschu pasihstam šcho Emila Dahrsina „tautu“ un šinam, ka uš šcho „wišumu“ war gan šihmetees winas komponista spreedums. Šchī, t. i. semneezģiski-sihķpilsoniskā tauta pateescham dabģski newar gaidit zita glahbina, kā

ween no „jauneem wadoneem“, jo neorganisetâ, chaotiskâ raschoschanas eefahrtâ dsihwodama, beidsamâ laika apafschejo slahnu satrizinata un sabeedeta, wina pateescham pilnigi fastulbuse un akka palikuse. Bet ari to sinam, ka weltas ir tahda glahbina gaidas. Noplizinatâ, leefâ un fazeetejuschâ semê newar peepeeschi isdihgt spehzigigi, salofsneji stahdi. Garigi wadoni nekriht no gaisa, tos israda plaschu masu kustibas; spehzigigi indiwidi, garigi wadoni un mahkslineeki ir tif kolektiwa eefscheji eeflehgtâ, neapfinatâ, potenzialâ spehka radijums. Wisâ garigâ pilsonibas fainmeeziskâs un garigâs wadibas laifmetâ naw radees neweens atsewischks indiwiduels mahkslineeks, kas buhtu radijis mahkslas darbu, ko jel kaut zif waretu peelihdsinat latweeschu tautas dsejai, somu kalewalai waj greeku iliadai. Eihds ar raschoschanas fahrtibas augoscho desorganizaziju arween wahjaks un aflaks paleef pilsoniskais zaurmehra indiwids. Un besgala tukschums wisâ ahrsemju pilsoniskâ rakstneezibâ un muhsu paschu defadentiskais wirseens rahda, zif sikhus un garâ wahrgus indiwidus sadsihwê un mahkslâ rada tagad waldoschâs schkiras. Schee „mahkslineeki“ newedîs „tautu“ us „gaismas zelu“, bet paschi pornografijas ratôs ari zitus aizina lihds us seksuelo iswirtibu, us mistiski-murgainâm orgijâm — us wehl leelaku nihfulibu un nespehku.

Absoluto garigo wadonu laiks pagahjis! Kur tagad ir tee waroni, kas tautas wed us „gaismas zelu“? Leelakais no teem, Tolstojs, nupat aigahjis. Ko winsch kâ autonoma, neaffariga personiba nodibinajis, ta ir pahris tuhksstoschu leela religiskâ sekte, par kuras reformatorisko un kulturelo nosihmi ir runat naw wehrts. Tikai tas no wina muhscha darba augs un auglus nesis, kas dihdsis plaschâs kauschu masâs — deemschehl, ne wisai dauds tahda. Muhscha beigâs ir Tolstojs newareja isturet meetpilsoniskâs dsimtas un sabeedribas slogu un behdsa. Bet

winsch bij par wezu behgt pee teem, kas sawâ darbâ jauni un stipri. Nahwe apschehlojās par wīnu un nelaida winam tuffnesī pamāsam nonihkt, waj — atpakaļ greestees. Wispāfaules, un lihds ar to ari latweeschu mahkslai naw no zitureenes gaidams glahbinsch, kà no paščas tautas — no tautas semakajām, pašchakajām schkirām, no demofratijas.

Kà wīsas Eiropas tautu, tà latweeschu mahksla pateescham ir „zefa juhtis“ — no aristofratistiski-indiwiduelà uf demofratistiski-kolektiwu, no aklà uf redjigo, no panihkschanas uf jaunu dshwibu. Naw jasaprot tà, ka nahkotnes leelà mahksla istiks bes leelām mahkslineeku indiwidualitatēm. Pirmatnejais, kopigais tautas dseefmu raschoschanas weids ir pahrdshiwots un neatgreesifees. Bet pate šabeedrifkà eefahrta pamāsam it kà teežas uf weenfahrschibu — lai ari schai weenfahrschibai nebuhs neka kopeja ar pirmatnejo tautu weenfahrschibu, bet pahrfaufetā un kristalifetā weidā wīna usnems un eetwers wīsu zilwežē pahrdshiwoto un no pirmatnejeem laifkeem kulturā šafneegto. Un teeschaks, zeeschaks, dabifkaks šakars mahkslineekam, indiwidam buhs ar kolektiwu, dauds špehzigakus eerosinajumus winsch šanems, dauds špehzigaks paliks pats. To jau rahda daschu jaunlaifu rakstneeku peemehri: tikai tee mahkslineeki ahrsemēs ko neko spehji un zil nezif interesē, kās wairak waj masak aifnemti no pašchās demofratistiko masu kulturelās kustibas un idejām (Richards Dehmels, Hermanis Bahrs, Bernhards Šchō, Emils Werharns, Anatols Franss). Un latweeschu mahkslai it fewischki jaisaug un jaatbalstas uf tām  $\frac{4}{5}$  schirgtās progresa špehjjigās kulturelās tautas, ne uf pahra desmitteem aristofratistiku masu. Wīsa latweeschu rakstneezibas wehštore konsekwenti nowed pee šchi slehdseena. Protams, naw jadomā, ka ar pareišas mahkslas pamatu šapratas isplattifchanos tuhlin uf rahweena pahrsweedifees smaguma

zents no semneeziskā us pilsehtneeziskō, no dogmatiski pasivā us progresīvi aktīvo: dsihwē wehl wisur dauds šajufuma, nesklaidribas un zihnu — wiss tas šinamā mehrā interesē wehrotaju-raditaju mahkslineeku. Uri demokratiskā pamatschkira wehl šklaidroschanās prozesā, pahrejā no šihkpilsoniskā pasaules eeskata un psihologijas us proletariskō. Bet wispahrejā šadalischanās un rinkoschana ir eesahkufēs, un šmagakee zentri peewelf wairaf un wairaf šwabadi tikuscho atomu.

---

## Norauti pawedeeni.

(Si rakstneeka peesihmju grahmataš.)

### Mahkſla.

Itweenam ſalst, kas nenahſ mahkſlas ſiltumâ. Pa-  
ſaule paleef arweenu aukstaka. Lai tad ſpoſſaſ un wehl  
ſpoſſaſ eedegas mahkſlas ſaule. Diwas ſaules lai ſilda  
zilweku.



Prahſt wiſeem mahza to paſchu. Tomehr prahtam  
klaufidams zilweks palizis eenaidneeks zilwekam. Mahkſla  
ſilda katru ar ſawu ſiltumu. Tomehr tiſ no winas tas,  
ja zilweks reiſem juhtas brahlis zilwekam.



Mahkſla ir leelaka burwe nekâ wiſi burwi un al-  
ſinija. Dihſklus wiſa paſet un pahrwehrſch mirďſoſchâ  
ſeltâ. Sahpëm un nelaimi leef pluhſt zaur zilweku ſirdim  
un pameſt tur ſmagus, wehrtigus pehrſu graudus.



Kas padarija afloſ redſoſchus? Kas liſa debefim  
atſpihdet ſilâ mirďſumâ un miħkſtâ wakara ſahrtumâ?  
Kas aiſſſahra furlo auſis ar putnu nebeidsamâm dſeefmâm?  
Kas ſtrautam, meſcham, ſmilgu klajumam liſa runat ſawâ  
walodâ? Waj ne mahkſla! Iſdſeedinatee un atpeſtitee!  
lofat jelus leelâs briħnumu daritajas preekſchâ.



Bes mahkflas dsihwibas un skleistuma zilweks ir kã weentulis foks seemã un sneegã, kã istaba, ko winas ap-dsihwotajs atstahjis, kã lampa bes degla, kã islijis kristala traufs . . .



Mahkfla smet no dsihwes fatura. Tã tad mahkfla stahw semaf, nekã dsihwe? — Augstaf, dauds augstaf! Tã wezu lauschu warawihkfnã dser no druhmãs, satgan-pelekãs juhras, bet pate salgoschã, krahfu lokã zelas augstu pahri juhras kalnam.



Wezee teiza: mahkfla ir atpuhta, mahkfla ir meers, mahkfla ir rotaka. Mehks jaunee sakam: mahkfla ir zihna us dsihwibu un nahwi. Mehks neatzinam skatitees, pehz-pusdeenas garo garlaizibu kawet. Mehks sauзам lithdsi zihnã — ar mums uswaret, ar mums krist.



Mahkflineeka sobens ir afs abõs galõs. Wina zihna — diwlahrteja zihna. Tif sewi pahrspehjet winsch uswar sawus pretineekus.



Dsirdu preezajamees, laimigs tas, kas wareja us-rakstitt scho skaiсто dseju! — Tee preezajas par schkistto, mirdososcho metalu, bet nesin, zifõs ugunõs winsch pahr-kaufets.



Kur juhfu rakstneeki? — Kalnõs pret fauli kahpa wehrot, no furas pufes pluhdis dsihwais uhdens par

tehwu semi. — Tuwredfígee tahtredsetaji! Uf leju wehr-  
 fchat fawus fstatus! If semes melnà dšifuma wirft  
 fklaidrafee awoti.



Safa: juhs mahkflineeki, fneedsat labas pamahzibas,  
 tehlojat fkaistu dšihwi — tad ešat pašči labi, dšihwojat  
 pašči fkaistu dšihwi par paraugu un usmudinajunuu mums.  
 — Ko es atbildešču... Redsat: fči prišma atstaro fep-  
 tinas krašfas, tihrašfas, fklaidrašfas, kašdas glaštstijis zilweka  
 fšats, un tomehr pate naw nefas wairaf, fà fklaidrs,  
 aukšts kristala gabals. Pār mums fpihd muhščibas  
 šaule. Mehš — nabaga dšejneeki! nabaga neezígee kristali.



Dširdeju: fčis rakstneeks peeder pee teem, fas fawus  
 rakstus ruhpiģi pašrluško, pašrlabo, noguldina. — Safu:  
 winšč peeder pee teem, kuru muhšču laikšs wairaf, fà  
 jebkad: pee rakštitajeem. Mahkfšlas darbi dšimst íf ša-  
 juhšmas un šajuhšmas neatfahrtojas. Kur ir tas mahk-  
 flineeks, fas fawu šajuhšmà radito darbu „išlabojis“ ar  
 loģikas olekti un šalta prahta fščehrēm? Jeb kur ir ta  
 mahšte, fas fawu kroplo behrnu par jaunu pašrdšemdejuše  
 wefelígu un fkaistafu?



Bet fà tad wini rada fawus darbus? Kas winšs  
 tas dšineja un raditaja fpehšs? Weeni safa: juhtis, otri:  
 prahts. — Ubi. Mahkfšlas darbs ir fà juhtu audi prahta  
 metšs, waj fà šajuhšmu buras pee prahta mašta instinktu  
 laiwà. Mahkfšlineezíššs raditajs fpehšs ir juhtu, šajuhšmu  
 un prahta noslehpumains šaweenojums, šam tíf daudš  
 formulu, žíř raditaju indiwídu.





Netizat frihtošhâm swaigsnëm. Nesauzat tàs par swaigsnëm. Tàs — sakarsuschas, sakususchas afmenu drumflas, bes zeta, bes mehrka klišt debesu telpâ. Nesauzat par mahkflineekeem tos, kas sposchi isschaujas kâ leefma un nodseest melnâ nakti. Žilweks ir mahkflineeks weenmehr, waj nefad.



„Muhščibas dsejneeku“ prototips ir ganu Mifa. Rijas juntâ ustrahpees winsch tiž esot tuwu swaigsnëm. Un pehrnajâ kartupeku bedrē eekahpees juhtas pawisam flahť semes noslehpumainajeem dšikumeem.



Décadence! Waj ta naw apšikuma, iswirtibas, panihščhanas šihme dšihwē un mahkflâ?... Warbuht. Škaidri un pareiši mums tikai šinams: ta ir wisjaunakâ mode. Un modei kalpu nefad naw truhžis.



Jr starpiba starp wirseenu un wirseenu. Tâpat kâ ir starpiba starp originalu un kopiju. Bet ir — labas un šlistas kopijas. Esat lašijuschi kopiju, ko norakštijis žilweks, kas pašihst burtus, bet neprot kopâ lašit, jeb kas prot šweschâ walodâ lašit un norakštit, bet šatura nesin. Te weena burta truhkšt, te diwu par dauds, te komats leeks, te punkts islaists... Čuhkojat auglus un spreeschat pehž teem.



Bij laifi, kad augstu žehla un šlaweja tos, kas rakštija. Nu waretu godalgu peespreest teem, kas nerakšta.



Latweeschu rakstneeka atteeziba pret tautu weenmehr ir eepreeksch nosakama un diwejada. Waj nu winsch peeleen tautai tif tuwu, ka pilnigi samulst un pasuhd, waj naidâ un lepnumā pawisam nowehrschas. Winsch ir waj nu tautas wehrzs, waj eenaidneeks, winam ir tif glaimi waj lahsti. Praweetis winsch naw, kas reisē nihst un mihl. Wina bals naw sauzeja bals. Bet sauzeja bals fur peeskaras, tur no flintim werd dsihwa uhdena awoti.

S

Seedonis! seedonis! — flaugajat juhs, rakstneeki, dsějneeki. Mehš netizam juhsu seedonim: pehz wina itreises nahf salna, rudenis un seema.

Kapehz juhs fakat: pehz seedona nahf seema, un ne otradi? Waj tad juhs sinat, kas bij pa preekschu, seedonis waj seema? Un tad — seedonim juhs netizat, bet salnai. Juhs samainat wehrtibas, neredsat ka spehzigakstas, kas dsihwibu rada, nekâ tas, kas winu posta. Weena nolaušta pumpura weetâ fars reesch ottru, diwfahrt spehzigafu. Naw stipraka par to, kas rada dsihwibu. Winam rokâ muhschigàs mihklas usminejums, perpetuum mobile.



## Deena un nakts.

Ja naw komedija, tad masafais wiltus spēhle un azu apmahniščana, ņči deenas un nakts imitetā zihna. Katra no tām otras mahte un behrns reisē, abas wislabās draudsenes — kopā ņaauģuščas dwihnu mahņas, ņam katrai ņawa galwa, bet weena ņirds par abām.



Mehrenā gaismā un mehrenā tahlumā azij weseliga wingrinasčanās. Kas ņaulē ņkatas, tee top aņli. Bet tapeh3 nedomasim, ņa wiņi ņas aņli, ņaulē ņkattjuščees.



Kahds zeenijams domatajs teiza: tihrigam zilweņam masafais reisī muhščā jamaina ņawi eesņati. Eoti ņwarigs wahrds! — Bet es esmu nowehrojis, ņa wisnetihrafee zilweņi ir tee, ņas iņ ņestdeenas lihds ar tihru ņreflu uswell ari jaunus eesņatus.



Ja es buhtu leeligs, es teiktu: es esmu atradis welti meņleto gudribas aņmeni. Es ispratu, ņa wiņu gudribu gudriba ir atņinā, ņa ņaule nelez tapeh3 ņa ir deena, bet deena ir tapeh3, ņa ņaule lez.



Kam wiņšč deenas laikā ar lukturi ņtaigaja zilweņu meņledams! Nakti iņgahjis, wiņšč buhtu atradis: tad zilweņi paņči ņtaigā ar luktireem rokās.



Kas nakti nemihl, tas nepaņihņt mihlestibas, jo iņņatra mihlestiba ir nakts ar degoņču ņahrtu, uņ kuru ņadegt ņfreen tuhņstots taurinu.



Juhs noguruschee! Deenas tweizetee! Ko juhs fauzat nafti! Jo kad wina atnahks, juhs aisdedsinasat fwezes wisas istabās un aisslehgsat wisas durwis. Jums bail iseet uf leewena — jums tumšas bail. Kaut bijuse nafts bes tumšas.



Tumšas jums bail — tif meeru un meegu juhs kah-rojat. Kad apdsists wis fas rinkfi apfahrt, tad zilwekam jaskatas sewi. Un to juhs newarat. Jums bail. Tadeht jums tumšas bail.



Tad nerunajat fweščâ walodâ. Bet — juhs jau nemahkat zitu! Juhs nesinat zitu walodu, fâ ween to, fas jums pascheem nesaprotama.



Tas ir neatbildets, bet weegli atbildams jautajums: Kadehl taifni tee, fas reisem tif labpraht un tif smuki leen tschettrahpus, wiswairaf sirdas, kad dsird, fa zilweks no tschettrahpja zehlees?



Leelakee idejas eenaidneeki naw tee, fas winu noleeds, bet tee, fas kalpo tif kahdai winas dakai, kahdai dakinai; jo ikweena masa ideja ir leelās fihwakâ nihdeja.



Tifai tam eemefts baiditees no nahwes, fas tij, fa winšč peh; nahwes wehl drufku dsihwos.



Uppkatees labi, kad laudis runâ par leelu zilweku: garu zilweku wini wisbeesçaki fauz par leelu.



## Audsinaſchana.

Zilwekam arween tiſdauds ruhþju, audſinot jehrus, fumelus un ſawus behrnus, ka wiſſch gluschi aiſmirſt to wiſſwarigako: audſinat pats ſewi.



Zilwekam newajadsetu paſiht zitas audſinaſchanas, kà ween — paſchaudſinaſchanu.



Taiſniba: dſihwe palikufe peleka, weenmula kà leetaina oktoobra deena, un zilweks rahms kà prahtigi eebraufts ſirgs. Kà lai buhtu zitadi! Wiſſ iſaug no zilweka. Bet kà iſaug zilweks pats? Kà ſtahds pakrehſli, laiſtits, ſau-  
dſets, ſtarp diweem meeteem ſeets un lozits.



Zilweks pats naw ſliſts. Pa leelakai dalaſi naw ſliſtas ari tàs mahzibas, ſas winam ſneegtas. Sliſta ir metode, pehz furas tas notizis un noteef. Zilweks inſtinktiwi turas preti tam, fo winam ar waru uſſpeeſch. Kas grib mahzit, tas lai ſawu mahzibu kà kraſſchnu, ſmarſchigu puſi dehſta zehmalâ. Tur ta leſni augs un dauds ſeedu reetis. Un zilweks nahſs, tihkſmâ noſtahſees pee teem — weenu noglahſtis, otru paodis, trefcho noraus un peeſpraudis pee ſawas ſirds.



Kas ſazis purenam: paleez par rudſu puſi! Wai ſmilgai: kapehz tu neſi dadſis? Bet ſas neſaka zilwekam: eſi tahds un tahds! Tas pats daiſums ir dabâ un zilwekâ. Tuſkſtots puſu winu weido katra ſawadâ ſeedâ. Kapehz juhs leedsat zilwekam to, fo atſaujat puſei?



Juhs miĥlat mafus funiŝchus un puhlatees ifau-  
dŝinat leelas kaĥpoŝtu galwas. Kaĥeĥ; weenigi zilwekà  
juhs zeenat widejibu? Kaĥeĥ; zilweku ifaudŝinot jums  
preekŝch azim nedabigs ideals: widejiba?

☪

Saka, ka widejiba eŝot normala, bet tas naw taiŝniba.  
Widejiba ir kompromiŝs ŝtarp leelo un maŝo un katrs  
kompromiŝs ir kropls. Bet ŝche ir diwkahrŝcha kroplibà:  
a) leelais, ŝaŝchnaugts, ŝaleekts widejibas ŝchaurà gredŝenà;  
b) maŝais, peepuŝŝts, peetuhzis liĥdŝ widejibas minimal  
ŝwaram.

☪

Wiŝam, kaŝ dŝiĥws, ir kaĥda nebuĥt zeŝŝchanàs.  
Maŝais pats zeŝŝchas uŝ widejibu, jo ta ir wiŝa ideals.  
Leelais puhlas kaŝtru noŝpeeŝt un noturet widejibà, lai tà  
pats paliktu par widejibas idealu. Tikai widejiba ir  
inerta un weĥl waitaŝ: ta ir miruŝe. Ta nekur nezeŝ-  
ŝchas, negrib neka. Kur wiŝa met ŝawu ŝlatu riŝki, wiŝs  
atŝpogulo wiŝas paŝchas ŝeju. Taĥeĥ; wiŝa tiŝ, ka wiŝa  
pate ir zilweka un dŝiĥwes ideals.

☪

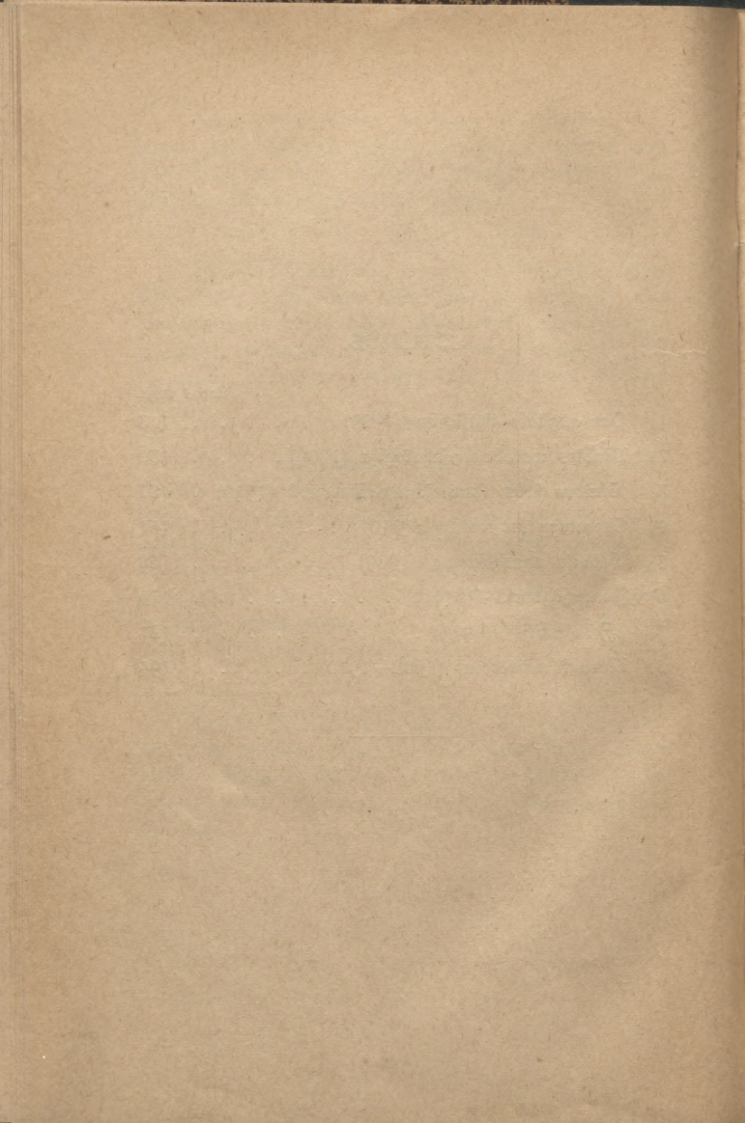
Bet ko tiŝ daudŝ par zilweku! Domajat par koku,  
kaŝ juĥŝu daĥrŝà. Ja ari ŝarus apgreeŝchat, galotni  
tatŝchu atŝtahjat. Lai aug. Par to eŝot gaĥdats, lai de-  
beŝis neeaug. Un ja ari eeaug... Kaŝ par to? —  
Lai aug!



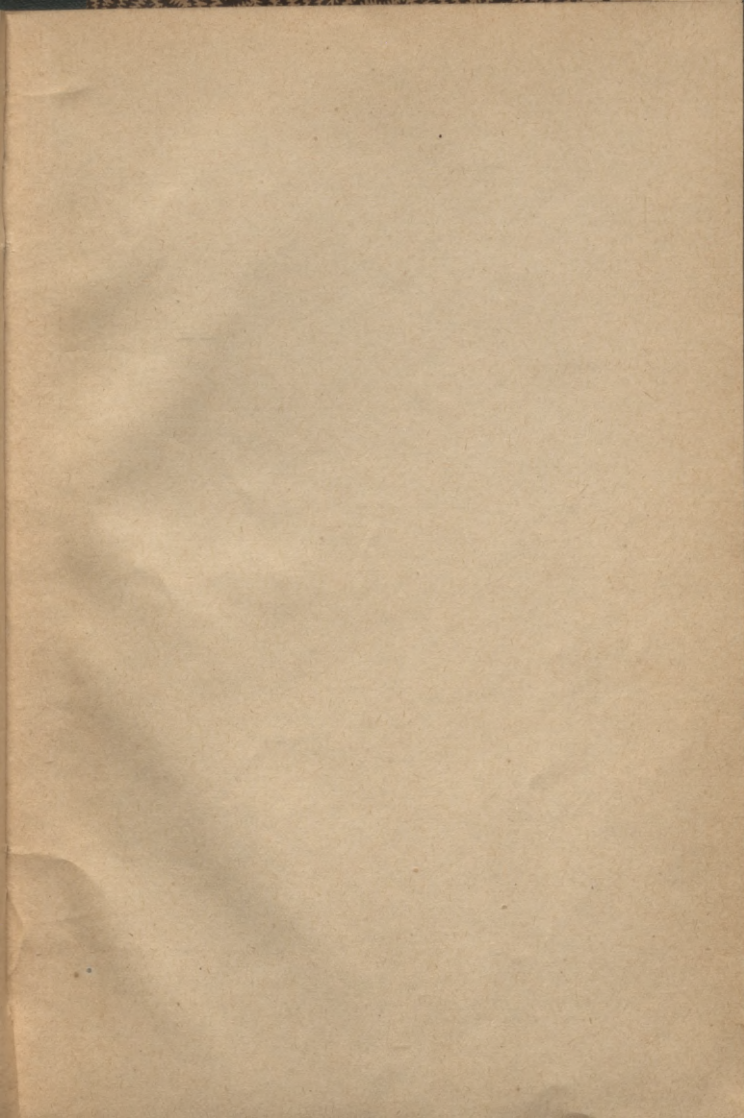
## Saturs.

	Lapas puse.
1) Par augstako isglībtību (1909) . . . . .	113
2) Mahtes valodas psihologija (1909) . . . . .	130
3) „Skaidra sirds’ latvešņu rakstneezibā (1910) .	137
4) Literatūra un erotika (1910) . . . . .	161
5) Talantu panīkšana (1909) . . . . .	168
6) Jaunajā kursā (1911) . . . . .	174
7) „Zēla juhtis” (1911) . . . . .	181
8) Norauti pamedeeni (1908—1910) . . . . .	194

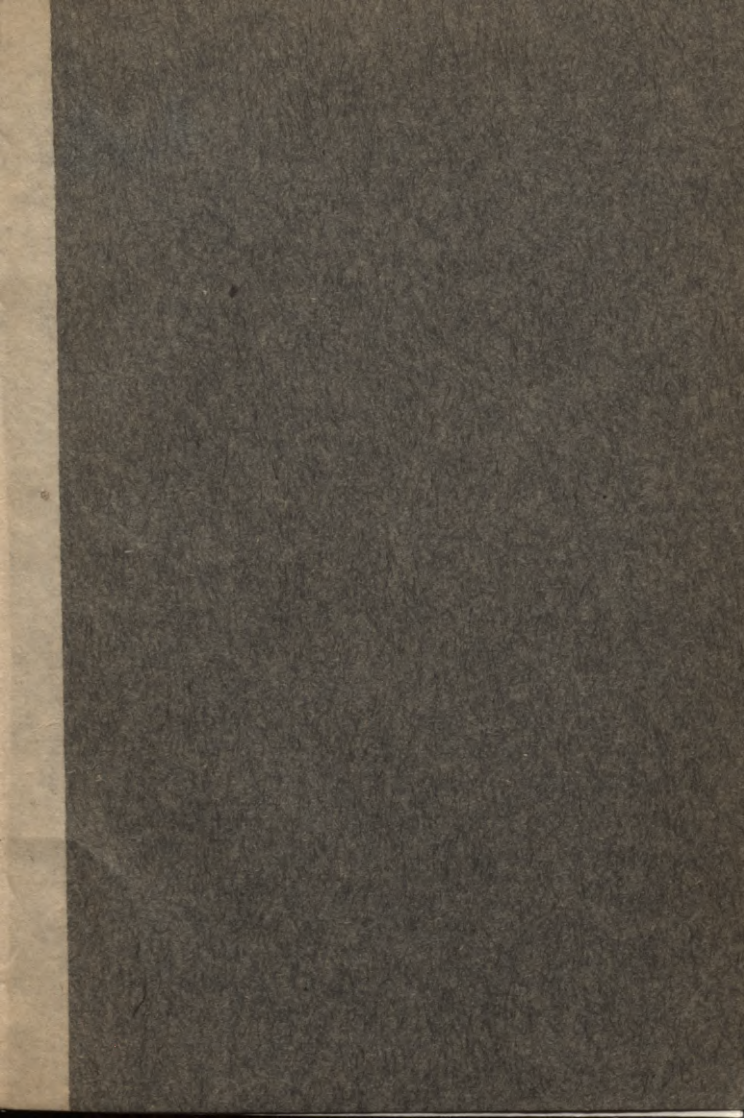
---

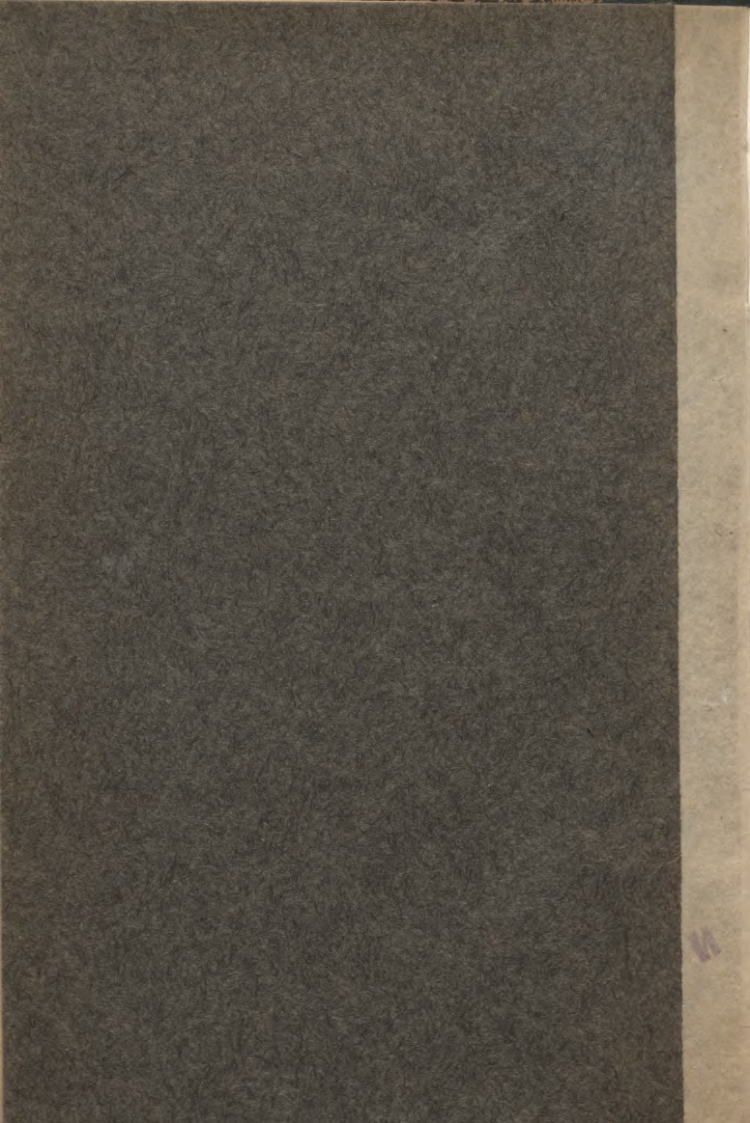


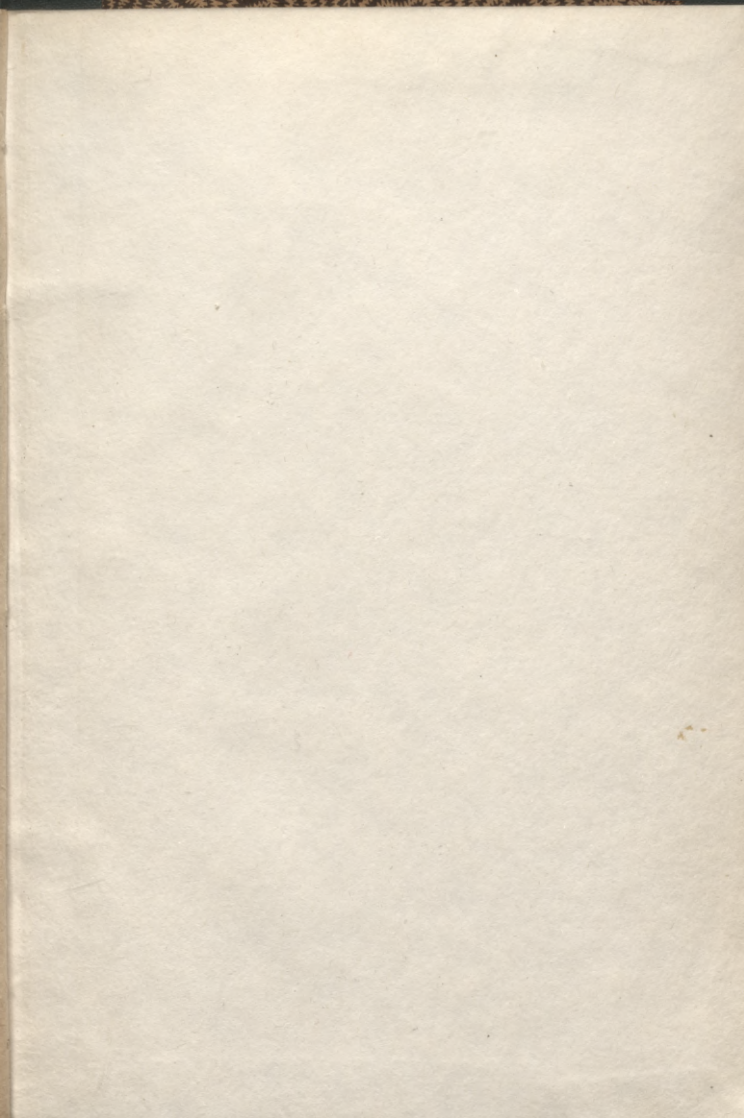


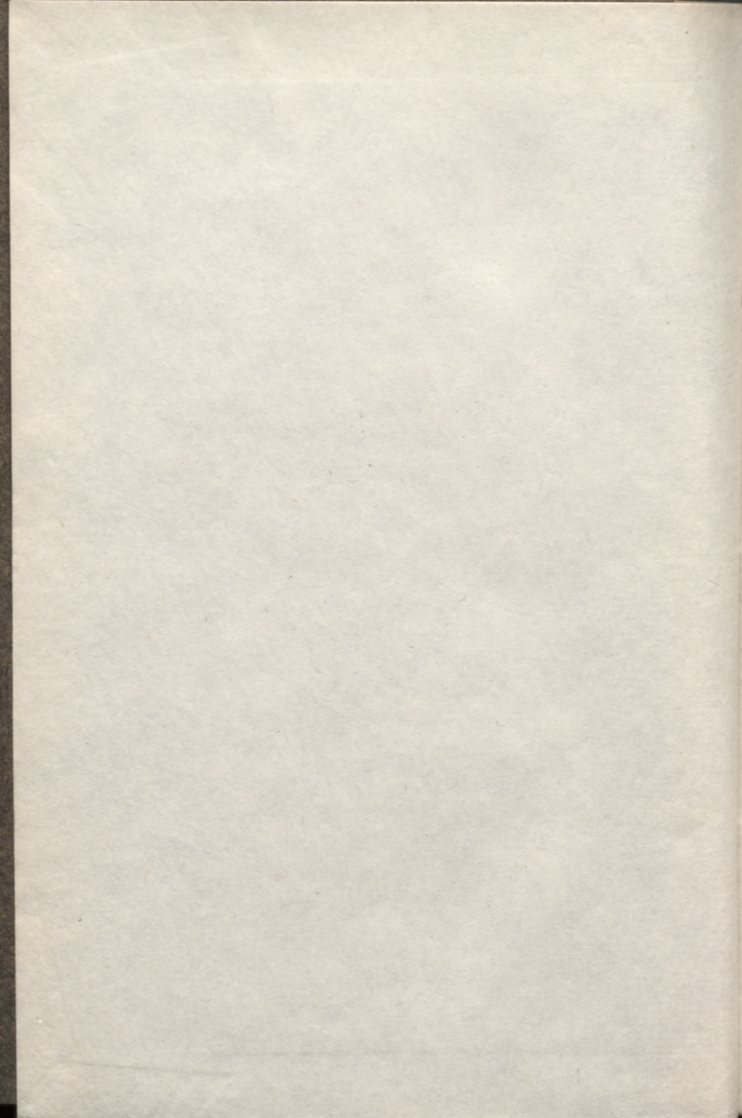












LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA



0310057168